

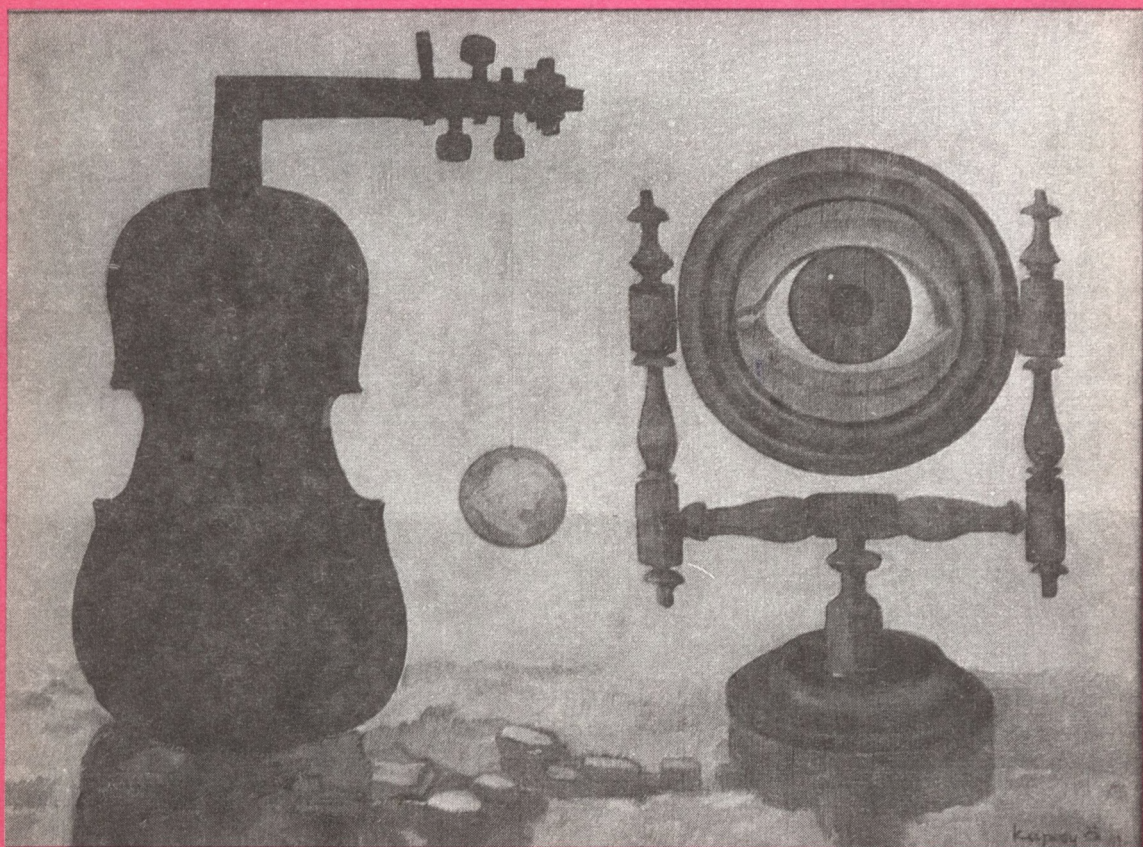
P400

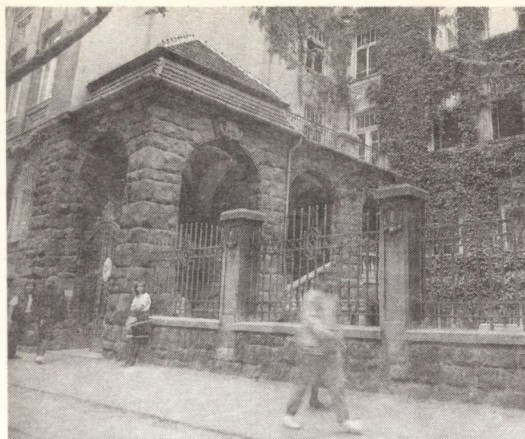

'90|7

Könyvtáros

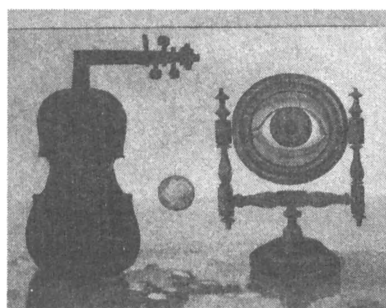

**Képek a Szent István
Közgazdasági Szakközépiskola
könyvtáráról
Híradásunkat lásd a 416. oldalon
(Révész András felvételei)**

40. évfolyam, 7. szám
1990. július

Könyvtáros

TARTALOM

Bereczky László	Tiszta vizet a pohárba?	379
Mohor Jenő	Könyvtár + politika = könyvtárpolitika?	381
Papp István	A magyar közművelődési könyvtárak a 90-es évek kezdetén	385
	Lapozgató	390, 393
Zsidai József	Mentsük át a jövőbe a 40 éves „Könyvtáros”-t	391
	A szerkesztő postájából	394
Pápayné Kemenczey Judit	A Magyar Gyermekirodalmi Intézetért	395
	Magyar gyermek: magyar olvasó? Állásfoglalás és tervezet a gyermekek olvasásának ügyéről	397
Papp István	Javaslat egy könyvtári társulás létrehozására	401
Poprády Géza	Új alapszabálya van a Magyar Könyvtárosok Egyesületének	403
Nagy Ferenc	Közkönyvtárak most és a jövőben	405
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Hernádi Istvánné	A Miskolci Városi Könyvtár hálózatának munkájáról	408
Orosz Bertalan	A nyelvtanulás szolgálatában	413
HOLMI		416
LÁTÓKÖR		
	Kerekasztal-beszélgetés a könyvtárügy megújításáról	418
PERSZONÁLIA		
	Többszörös gratuláció. Varga Béla munkásságának magas elismerése (h. b.)	427
Darabos Pál	Dr. Ferenczy Endre (1912–1990)	428
	Dr. Sarlóska Ernő (1897–1989) D. P.	429
Aknay Tibor	A milói Vénusz mosolya, avagy az egyszeri könyvtáros esete a geopolitikával (<i>Visszhang</i>)	431
	Hírek az IFLA életéről (<i>P. I.</i>)	433
Pogány György	A Tevan- és Kner-centenárium kiadványai	434
	Kérdezz – felelek	436
László Ruth	Kaposy K. Ödön (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	437
SAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		439
Lapunk e számában Kaposy K. Ödön műveiből válogattunk		

Из содержания

Ėne Mohor: Библиотека + политика = библиотечная политика? (381);

Iштван Пapp: Массовые библиотеки в Венгрии в начале 90-х годов (385);

Позиция и проект в связи с созданием института детской литературы в Венгрии (397).

From the contents

Jenő Mohor: Library + policy = Library policy? (381);

István Papp: Hungarian public libraries at the beginning of 90-s (385);

Standpoint and plan for an institute of children's literature (397).

Aus dem Inhalt

Jenő Mohor: Bibliothek + Politik = Bibliothekspolitik? (381);

István Papp: Die allgemeinbildenden Bibliotheken Ungarns am anfang der neunziger Jahre (385).

Stellungnahme und Projekt zur Gründung eines Instituts für Kinderliteratur in Ungarn (397).

Cikkeink szerzői

Aknay Tibor, az FSZEK X. kerületi főkönyvtárának munkatársa; *Bereczky László*, a Könyvtáros főszerkesztője; *Darabos Pál*, az MTA Könyvtárának osztályvezetője; *Hernádi Istvánné*, a Miskolci Városi Könyvtár igazgatója; *László Ruth* pszichológus; *Mohor Jenő*, a Lukács György Könyvtár igazgatóhelyettese; *Nagy Ferenc*, a Budakeszi Nagyközségi Könyvtár igazgatója; *Orosz Bertalanné*, az Egri Megyei Könyvtár igazgatója; *Pápayné Kemenczey Judit*, a Szolnok Megyei Könyvtár igazgatóhelyettese; *Papp István*, az FSZEK főigazgatóhelyettese; *Pogány György*, az MTA Zenetudományi Intézet Könyvtárának munkatársa; *Poprády Géza*, az OSZK főosztályvezetője; *Zsildai József*, a Miskolci Egyetemi Könyvtár igazgatója

KÖNYVTÁROS

FŐSZERKESZTŐ:
BERECZKY LÁSZLÓ

A szerkesztőség címe: 1135 Budapest, Frangepán u. 50–56. II. 239. és 241.

Telefon: 111-3279; 131-0909/227, 228 m.

Kiadja a **Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft.**

1055 Budapest, Szalay u. 10–14. Tel.: 112-7870

Felelős kiadó: **Szabó B. István** ügyvezető

Szedte a Fényszedő Központ Kft. (900637/20)

Petőfi Nyomda – 90/20082 Kecskemét, 1990

Felelős vezető: **Birkás Béla** igazgató

**Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Művelődési Minisztérium Os-
vát Ernő Alapítványától és a Magyar Hitelbank Kurátor Alapítványtól**

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, a Posta hírlapüzletében és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest XIII., Lehel u. 10/a. –1900–, közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a Postabank Rt. 219–98636, 021–02799 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj 1 évre 624, ½ évre 312, ¼ évre 156 forint. Egy szám ára 52 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H-1389 Budapest, Postafiók 149.

Tiszta vizet a pohárba?

Egyre több helyről hallani a kívánságot, hogy a szakmát meg kell tisztítani az ejtőernyősöktől, a párt-kreatúráktól. Ez a nagyhangú krakélerkedés nem tetszik nekem, sőt nagyon nem tetszik. Nem tetszik, mert a régi időkre emlékeztet, amikor az elvtársak hangoztatták – eltelve proletár öntudattal –, hogy a mindenféle osztályidegeneket, liberálisokat és antibolsevistákat ki kell tenni az ajtón, ne mérgezzék torzult szellemiségükkel a művelődni vágyó olvasókat.

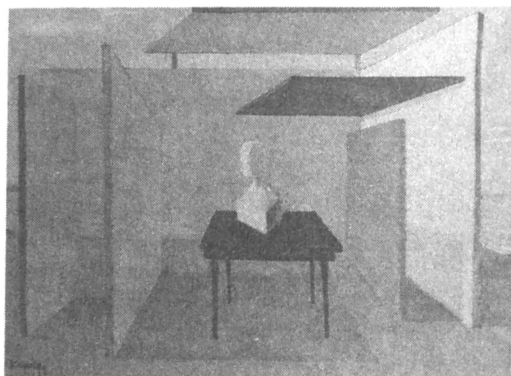
Hogy is állunk tulajdonképpen ezzel a kérdéssel, mert kétségtelenül beszélnünk kell személyi dolgokról is. Méghozzá nyíltan, higgadtan, előítéletek nélkül. Mindenesetre tény, hogy a könyvtárügy területén is a pártállam fura, egyoldalú személyzeti politikája uralkodott. Azaz elsődlegesen a párthoz való jó vagy rossz viszony alapján ítélték meg az embereket. Egyeseket érdemtelenül magasba emeltek, másokat érdemi ok nélkül elsüllyesztettek. Olajozottan működött a kontraszelekció gépezete. Mindez persze rengeteg kárt okozott. A magas polcra emelt alkalmatlanok kártékony működésére mindenki ezernyi példát tud. Ugyanakkor az elnyomott tehetségek nem végezhettek el azokat a feladatokat, amelyekre képesek lettek volna. A kár tehát dupla. Ne tagadjuk, nagyon sok disznóság történt. Jóravaló, tehetséges emberek sokaságát állították félre, bántották meg önértékében, mindennapos volt a megaláztatás, a fondorlatos „kikészítés”.

Mindezekből azonban nem az következik, hogy most, a régi rendszer bukása után jöjjön a bosszú, a megtorlás. Ha így lenne, miben különbözne az új rend a régitől. Persze nem az elvtelen megbocsátást, a szemérmes, felszeg hallgatást prédikálom. Igenis fel kell tárnai a múlt hibáit, bűneit, még akkor is, ha ezek egyes személyekhez kötődnek. De a feltárás-

nak, a tisztázásnak nem a kíméletlen visszaütés, leszámolás a célja, hanem a jóvátétel mindazoknak, akiket oktalanul mellőztek, megbántottak, és a hibák kijavításához vezető utat kell meghatározni.

Mi legyen hát azokkal az emberekkel, akik felelősök a hibákért, akik elkövették, elkövetették a bűnöket? Semmi. Ha van bennük emberi, szakmai érték, akkor azokat kifejthetik a megváltozott világban, a várhatóan újjáalakuló könyvtárügyben. Láttunk már nagyon sok meglepő emberi fordulatot, méghozzá pozitív irányban, nem szabad egyetlen potenciális tálentumot sem elherdálni. Egy dolgot azonban melegen ajánlok az érintett kollégáknak: gondolkozzanak el cselekedeteiken, szálljanak magukba, s belső meditációjuk nyomán vonják le a megfelelő erkölcsi tanulságot, urambocsá! kövessék meg, akiket így vagy úgy megbántottak.

Idáig jutottam az írásban, amikor kezembe került egy *Kosáry Domokossal* készített interjú (*Magyar Nemzet*, május 30.). A Magyar Tudományos Akadémia frissen megválasztott elnöke – amúgy maga is hajdani könyvtáros – az alábbiakat mondja: „Mostanában szokás nálunk annak felemlgetése, hogy ki mit csinált 1950-ben, 1960-ban, vagy tíz évvel később. Az én álláspontom – amelyet egyébként még megválasztásom előtt tisztáztam a Magyar Demokrata Fórummal és a Szabad Demokraták Szövetségével is – abban fogalmazható meg, hogy *nem értek egyet semmiféle boszorkányüldözéssel*. Minden tisztátalan adminisztratív módszer azokat piszkolja be, akik alkalmazzák. Ezt csinálták az 50-es évek elején, aztán az 1957-es ellenforradalomban is. Megvetendőnek és ostobának tartom a kizárósdit, mert igen sok tehetséges embert megfoszt attól, hogy jó irányba forduljon, és a társadalom számára hasznos munkát végezzen.”

Erről van szó! És arról, hogy teljesen új személyzeti politikára van szükség, olyanra, amelyikben a kiválasztásnak csak a tehetség, a szaktudás és az erkölcsi alkalmasság lehet a kritériuma.

*

Mostanában divatba jött a könyvtárpolitika. Tudomásom szerint a *Könyvtári Figyelő* éppen most készít elő egy könyvtárpolitikai tematikus számot. Nekünk erre most nem futja, de az e tárgyra kíváncsi olvasóknak mi is kínálunk pár írást. Mindenekelőtt *Mohor Jenő* cikkére hívom fel a figyelmet, sok érdekes gondolatot fejt ki a szerző. A másik könyvtárpolitikai cikket a keletnémet *Der Bibliothekar* című szakfolyóiratból vettük át. Az NDK könyvtárügyének jó néhány vezető személyisége arról cserél eszmét, hogy az új helyzetben hogyan lehet, illetve hogyan kell átforgálni a szakterület tevékenységét. Tematikájában és megközelítési módjában látszólag távol esik egymástól *Mohor Jenő* írása és az NDK-s kerekasztal-beszélgetés szövege, furcsa módon mégis összerímelnék. Úgy gondolom, hogy egymás után olvasva a két írást sok minden világos lesz a mi teendőinkkel kapcsolatban. Külön kiemelném a keletnémet kerekasztal-beszélgetés egyik hozzászólójának (Günnel) egyik mondatát, így hangzik: „Mi az NDK-ban inkább színházi nemzet vagyunk, mintsem könyvtári nemzet”. A számból vette ki a szót! Csak egy töredékét kapná meg a könyvtárügy annak a figyelemnek, amennyit a kulturális irányítás ezidáig a színházak problémáinak szentelt, gondjaink nagyrésze megoldódna.

A keletnémet cikkel kapcsolatban nem mu-

laszthatom el, hogy rá ne mutassak, milyen mókás, mulatságos azoknak a szakembereknek a buzgó igazodása az új helyzethez, akik nem is olyan régen nem tudták úgy kinyitni a szájukat, hogy egy-egy Honecker-idézet ne potyryant volna ki belőle. Megváltozott a *Der Bibliothekar* egész struktúrája is, hol vannak már azok az idők, mikor egy-egy szám gerincét a nagy proletár eszmetörténet valamelyik gloriifikált eseményének ünneplése alkotta. Szerencsére nekünk ilyen sarkos fordulatot nem kellett végrehajtanunk.

*

Elérkezett az idő, hogy az ez évi első számunkban beharangozott lapáremelést, kénytelen-kelletlen végre kell hajtanunk. Egyszerűen nem tudunk mást csinálni. A lap eddigi ára példányonként 13 forint volt. Ugyanakkor egy-egy példány papír- és nyomdaköltsége mintegy 22 forint, s ebben nincs benne a szerkesztőség tagjainak fizetése, a honoráriumkeret, helyiségbérlet stb. Fennmaradásunk érdekében *muszáj* felemelni a lap árát, méghozzá drasztikusan, mert nem szeretnénk negyedévenként „steigerolni”. Lapunk kiadójával, az Arany János Lap- és Könyvkiadó Kft-vel egyetértésben a példányonkénti 52 forintban állapodtunk meg. Nagyon jól tudjuk, hogy ez horribilis nagyságú emelés, de bízunk a könyvtárak és a könyvtárosok megértésében, hiszen a szakma fórumáról van szó. Nagyon szépen kérek ezért minden intézményi és egyéni előfizetőt, ha nehezen is, de valahogy „iz-zadja ki” ezt a jelentős különbséget. Mert ha csökkenni fog az előfizetők száma, akkor ott állunk, ahol a part szakad. Mégegyszer kérem a megértésüket, és reménykedjünk abban, hogy nem lesznek mindig ilyen szegények a könyvtárak. Mi, teljes erőnkől ezért küzdünk, tehát mondhatnám úgy is, aki ránk áldoz, a szakma, azaz a saját jövőjéért áldoz.

Reméljük a legjobbakat!

Bereczky László

A cikkek és ismertetések szerzőik véleményét tükrözik, és nem képviselik szükségszerűen a szerkesztőség álláspontját. Kéziratokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.

Könyvtár + politika = könyvtárpolitika?

Persze, hogy nem. Mégis, ha most könyvtárról és politikáról kezdek papírra vetni néhány gondolatfoszlányt, könyvtárpolitikai töprengésnek tűnik talán. Választások előtt – ha nem is sokkal – írom e sorokat, s bőven túl leszünk rajta, talán még a kormányalakításon is, mire megjelenik. Ám nem veszíti aktualitását, abban biztos vagyok; de nem időtálló volta, hanem a könyvtárak, a könyvtárügy helye következtében.

Szente Ferenc festette nemrég népes hallgatósága elé a képet, melyen a megrakott szekér – gazdája ráébredvén, hogy utat tévesztett – éles fordulóval tér le útvjáról, minek következtében elsőként a motyó tetején szerénykedő néhány könyv pottyan le. Hadd szövjöm tovább a narratív zsánerkép gondolatfonalát! Kérdés még, hogy a gazda megáll-e, visszalép-e ezekért egyáltalán: észreveszi-e csekélyke veszteségét. Az persze nem kérdés, hogyan, miért került legfelülre a könyv. Azon egyszerű oknál fogva, hogy a feltétlenül elviendő végig gondolásakor, vagy a felpakolás során bizony utoljára maradt, a végén jutott a gazda eszébe (vagy csak belebotlott, s úgy vette észre?). Ezért a bizodalom: fikarcnyit sem veszít írásom aktualitásából még néhány hónapig, az új kormánynak nem első dolga lesz a könyvtár- és információügy gondjainak megoldása.

A könyvtárakat – úgy február vége felé – végképp elérte a politika, vagy a könyvtárak érték el a politikát. Nem csak (s nem is erről beszélek) úgy, hogy a könyvtáros is „homo politicus”, hogy kollégáink is belépnek/léptek egyik-másik pártba, hogy büszkén-dacosan jelvényt (korábban szokatlant, vagy ismeretlent) tűznek fel, még csak nem is úgy, hogy egy-egy nagyobb könyvtárban esetleg már több szervezet is védi a dolgozók érdekeit. Inkább úgy, hogy gyors egymásutánban két alkalom is adódott március elején, amikor a pártok képviselői könyvtárügyi nézeteiket, pártjuk „könyvtárpolitikáját” ismertették.

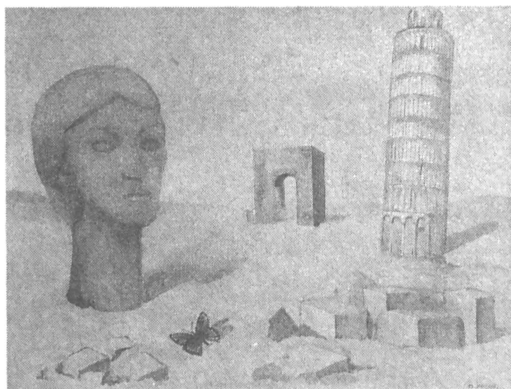
Meg úgy is, hogy van könyvtár, amely lehetővé teszi, hogy a különféle pártok felhívásait, ismertetőiket ott elhelyezzék, s van, amelyik – hogy tájékoztató tevékenységét e területre is kiterjesztve, jobban, igényesebben láthassa el – egyenesen könyörög ezekért. S vajon lesz-e nemzeti könyvtárunk plakát- és kisnyomtatványtárának valaha teljes gyűjteménye az első szabad választások plakát-, szórólap- és propagandaanyagából?

Két kérdés és egy címer

Pártok és könyvtárak viszonyában mégis inkább ez az érdekes: szükségük van-e a pártoknak, pártpolitikuskoknak könyvtárra, tipikusan a könyvtárak által nyújtható szolgáltatásokra és információkra, használják-e (saját érdekében, céljaik elérésére, választási kampányukban a versenytársaik megnyilvánulásairól való naprakész tájékoztatáshoz, s saját maguk sajtóbeli tükrének megismeréséhez) a könyvtárakat; és a gyakorlatot elméletre váltva: milyen elképzeléseik vannak a könyvtárak jelenéről és jövőjéről, művelődéspolitikai koncepciójuk milyen üzenetet hordoz a könyvtáraknak, a könyvtárügynek címezve?

Ami a gyakorlati kérdést illeti: sehonnan sem hallom, hogy a pártok megrohanták, elárasztották volna a könyvtárakat ilyen igényekkel. Az elméletibb kérdésre pedig megpróbáltam választ találni: átolvasgattam a legkülönbözőbb sajtótermékekben megjelenő, felbukkanó művelődéspolitikai párt-állásfoglalásokat, ezzel kapcsolatos interjúkat, nyilatkozatokat. Kell-e részleteznem az eredményt, helyesebben szólva az eredménytelenséget? Ezt a szót: „könyvtár”, csak könyvtáros írja le, s csak szakmai publikációban. Az pedig csak szakmai sajtótermékekben jelenik meg, és ott is mind hű a régi vicc szerinti könyvtáros-címerhez: zöld mezőben áll egy ember és si-

ránkozik. Kétségtelen, hogy joggal teszi, ám az is igaz: hiába. De folytassuk még egy kicsit a siránkozást! Nagy örömmel bukkantam – véletlenül – a pártok és könyvtárosok találkozájának két jeles alkalmára: az egyik az írásbeliség nemzetközi évét konferenciával köszöntő iskolai könyvtárosok délutáni csemegéje, a másik a Szabó Ervin Könyvtár belső rendezvénye volt, de néhány szemfüles kívülálló is megjelent mindkettőn. Nem szándékom a pártok művelődéspolitikai elképzeléseinek összehasonlító elemzése, de még a résztvevők egyenkénti megemlézése, bármelyikük idézése sem. Az általános benyomás volt az, amit feljegyzésre, továbbadásra – és továbbgondolásra – érdemesnek vélek, s ami arra int, ha sürgősen nem váltunk címet, csak a zöld mező lehet még kopárabb. Nem tudhatom, a szereplők közül ki hogyan vált azzá; mert az ő rekeszébe került a meghívás; mert aznap a szokásos nyilatkozók közül ő ért rá csupán, vagy ő volt a soros; vagy mert „jaj, de jó, hogy összefutottunk, engem felkértek erre a ... de te legalább dolgoztál a könyvtárban (közeliében stb.), menj el inkább te”, és így tovább. Nem tudhatom, ki volt az a szereplők közül, aki úgy ment el, hogy pártjának irányvonalát és frazeológiáját már rutinnal tudja alkalmazni bármely témára; ki úgy, hogy majd csak mond valamit, ha kérdezik; s kinek okozott álmatlan éjszakát, hogy művelődéspolitikai program-ködkből valamit, a könyvtárakra alkalmazhatót, legalább cseppfolyósat, kell kifacsarnia. De azt tudom: ha netán egy kollégánk – szakmája iránti féltő szeretettől vezérelve – ennek alapján próbálta eldönteni, hogy a könyvtárügy érdekében melyik pártra szavazzon, biztos útmutatást kapott: maradjon otthon. Nem tudhatom – ma még –, hogy melyik párt lesz a győztes, kis- vagy nagykoalíció alakít-e majd kormányt, de sajnos azt kell mondanom az eddigi megnyilatkozások alapján, hogy a könyvtárügy szűken értelmezett saját érdekei szempontjából ez teljesen mindegy is. Hacsak nem készülnek titokban a részletesen kimunkált, az igények és szükségletek pontos ismeretén alapuló, a nálunk és európai környezetünkben kialakult jelenlegi helyzetet (és annak különbségeit) figyelembe vevő művelődéspolitikai tervek, melyek hatékony megvalósításához a kormányra lépés másnapján hozzá fognak látni, s a mostani megnyilatkozások csak a titkon folyó előkészítő munka leplezéséül szolgálnak csupán. Ám ha mégsem, azt a munkát nekünk kell elvégeznünk. Nekünk, akik ismer-

jük helyzetünket (s valamennyire a környező könyvtári-informatikai világot is), de úgy, hogy lássuk be, a helyzet – bármily látványosan siralmas is – önmagában csak minket érint, csak minket érdekel. Elébe kellene mennünk az új kormánynak, s a cselekvési programot magunknak kell meghatározni. Ám ha harcba indulunk – helyünkért a nap alatt – pajzsunkra új címer kerüljön. Nem panaszaikat, egymásnak számtalanszor elmondott és leírt keserveinket, sértettségeinket és mellőzöttségeinket kell sorolnunk, hanem igényeinket, melyek ahhoz szükségesek, hogy a magunk – illetve szakmánk – eszközeivel segíthessük a válság leküzdését, az Európa felé haladást.

Addig is minden alkalmat meg kellene ragadnunk, hogy ismereteket terjesszünk könyvtárról, tájékoztatásról mindazoknak, akik jelenleg az országos vagy a helyi közelet régi vagy új szereplői, hiszen alighanem közülük kerül majd ki az oszággyűlési képviselő, a polgármester, a miniszter, a helyi „tanácstag”, és rajtuk, várhatólag sok fog múlni. Ne engedjük tehát, hogy ne tudják, mire való a könyvtár, mit várhatnak tőle, s ezért mit biztosítsanak számára. Nem hiszem, hogy a közelet szereplőit (a hatalom várományosait) beiskolázhathatjuk valamiféle felhasználó- és fenntartóképző intenzív tanfolyamra, és azt sem, hogy rávehetjük őket a könyvtári szakirodalom tanulmányozására. Mégis meg kell találnunk annak a módját, hogy felvilágosítást nyújthassunk; az információpolitika nem informatikai törvény, s nem is sajtó- vagy médiatörvény (még a kétségtelen összefüggések ellenére sem). Történt ugyanis az egyik alkalommal, hogy az információpolitikára vonatkozó kérdés nyomán a pártok képviselői az informatikai törvényről

(mely többek között a személyekre vonatkozó, különféle számítógépes rendszerekben tárolt adatok védelméről, az összekapcsolások révén szerezhető információkkal való visszaélés megakadályozásáról intézkedne) kezdtek beszélni, majd – észlelve a melléfogást – lassan áttértek a sajtó, a tömegtájékoztatás területére. Hogyan várjuk el tehát bármely összetételű koalíciótól, hogy az országnak olyan, parlamenti szinten megfogalmazott, kormány szinten tudatosan szem előtt tartott és képviselt információpolitikája legyen, melyben a könyvtár, hagyományos és modern szolgáltatásaival, az azt és a természetes együttműködést segítő új információs és kommunikációs technológiákkal együtt megkapja és megtalálja helyét?

Választás után

Eddig jutottam márciusban, azután „elsodortak az események” az írógép mellől. Néha eszembe jutott még egy-két ötlet, reflexió egy-egy újabb eseményre, de a naplóírás elmaradt. Átnéztem viszont – a kultúra finanszírozása és az önkormányzat témakörében megint számos tervet és koncepciót, nyilatkozatot, elképzelést. Ugye nem lepődnek meg, ha a már-már monomániásan keresett kulcsszóra („könyvtár”) itt sem bukkantam rá. A kultúra, a művelődésügy teljes fogalomköre egy szóba sűrűsödött, jobban mondva ezzé szűkült: „iskola”. Volt-e valaha ekkora hatása a „kultuszárca” bármely iránymutatásának? Mennyi időbe, mennyi munkába kerül majd ismét kitágítani, teljessé tennünk a fogalmat a különböző szintű döntéshozók tudatában? Az okozott kár – úgy tűnik – még sejtéseinknél is nagyobb.

Töredelmesen bevallom: ennyi egyebet olvasva saját szaksajtónkat bizony elhanyagoltam kissé, s csak most, hogy márciusi gondolataim továbbfűzésére vállalkozom, néztem át a *Könyvtári Figyelő* 89-es, a *Könyvtáros* és a *Levelező/lap* 90-es számait. Ez legyen mentségem, hogy azt hittem, „könyvtárpolitikai töprengés” lesz ez az írás, holott *Szente Ferencé* volt az, nem csak címében. S ha már szóba került, hadd idézzem egy mondatát (a *Könyvtári Figyelő* 89/2. számából): „A műveltség és az informálódás eszközeihez állampolgári jogon való hozzáférés a demokrácia alapkövetelménye.” (Mit rohansz? Nem tudod, hogy nyúlra tilalom van? – Én tudom – feleli futtában a nyuszi, és a tisztás szélén felbukkanó vadász felé mutat: De vajon ő is tudja?) Igen,

mi tudjuk, de kérdés, hogy a demokrácia megvalósításának szándékával és ígéretével megalkult Parlament és kormány testületileg, és tagjai személy szerint is tudják-e, el- és felismerik-e alapkövetelmény voltát, tudják-e, hogy a követelmény megvalósítása – nem utolsósorban – működőképes könyvtárakat, gondozott könyvtárügyet igényel?

Összeült az új Országgyűlés, tudjuk, kik lettek képviselők, kiknek a pártja múltá alul a várakozást. Elkészett-e hát az „ismeretterjesztésre” vonatkozó ötletem? Nem hinném, inkább csak egyszerűsödött a helyzet; célzottabban munkálkodhatunk, a volt önjelöltek széles körét (első lépésben) kihagyhatjuk. Az új képviselők pedig, a tegnapi ellenzékiek (s tegnap még „csak” ismerőseink, szomszédaink, kollégáink, barátaink) talán még nem értek fel a csúcsra, ahol majd elérhetlenné, hozzáférhetlenné válnak; most még utolérhetőek egy baráti levéllel, vagy egy félórás beszélgetés erejéig. Nem félek attól, hogy az „ismeretterjesztés” központi tanterv, tananyag nélkül nagyon különböző ismereteket sugna a megcélzott fülekbe, hiszen helyzetünk azonos, és értékelésében csak árnyalatnyi, hangsúly-eltolódásnyi különbözőségek lehetnek. A hasonló helyzetértékelés pedig hasonló megoldásokat kell hogy sugalljon, bizonyítja ezt mindaz az eszmefuttatás, ami témánkba vág, a szaksajtónknak az előbb említett számaiban megjelent.

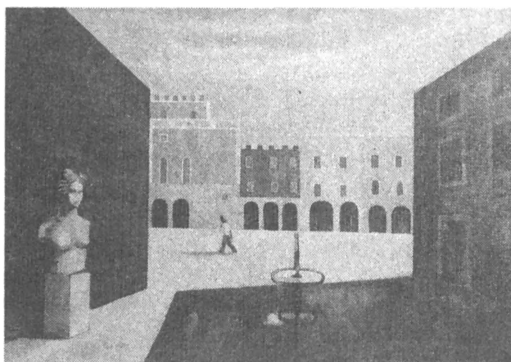
Ilyen hangsúly-eltolódásnak érzem például *Szelle Béla* egy mondatát (a *Könyvtáros* idei első számában), melyben elégedetten nyugtázza a szakma fizetésemelését, holott ez távolról sem volt az egész szakmára kiterjedő, teljeskörű intézkedés és presztizsnövelő hatása már csak ezért is vitatható. Érdekes volna ugyanakkor tárgyyszerű vizsgálattal, szociológiai módszerekkel alátámasztani a két – gyakran felmerülő – állítás egyikét: „kádertemető” volt-e a könyvtárosspálya, vagy a „rekontraszelekció” működési területe, illetve eldönteni – ha eldönthető –, hogy az ejtőernyősök és titánok (ti tán tudjátok használni áthelyezendő levitézlett káderünket), vagy pedig a menekülők és száműzöttek hatása volt-e mérhetőbb és maradandóbb a könyvtárosügyben. Ezzel persze ráérünk, bármily fontos is múltunk megismerése; a jövő kívánalmainak megfogalmazásához a vázlatos kép is elég. Káderpolitikáról csak egy szót még: a kórház, az iskola igazgatását általában orvosra, pedagógusra bizzák, sőt úgy tu-

dom még a bankigazgatók többsége is közigazdász...

A helyzetértékelésre, a vázlatos képre is ve-
gyünk az említett *Könyvtáros*-számból példát:
Mader Béla lektori jelentésbe bújtatott néhány
mondatos múltbeteintése például elégsé-
gesen vázolja fel a jövőben kívánatos információ-
politika megfogalmazásának kiindulópontjait.

Megismerkedhettünk immár a kormány-
program elveivel, új miniszterünk első nyilat-
kozataival is. A kulcsszó mindössze egyszer
fordult elő, a miniszterelnöki expozéban. (Mi-
niszterünk mentségére legyen mondva: múze-
umot, vagy éppen népművészetet sem emlí-
tett, és nem is kapott olyan kérdést – a *Helyzet*
május 19-i, egész oldalas interjújában sem –,
ami ez irányba vezetne volna.) Nem bukkan elő
kulcsszavunk a *Könyvtáros* idei 2. számának
Vitányi-interjújában sem (kérdezni is tudni
kell?), ám e lapszám amúgy is tobzódik a
könyvtartalanságban: „A kultúrával vagy
anélkül” kérdésre adott – igenlő válaszok sem
utalnak a kultúra (a tágan értelmezett kultúra)
egyik alapvető közvetítő, terjesztő (és erjesztő)
intézményére. Tegyük hát fel a kérdést, hogy
(kultúrát) könyvtárral vagy anélkül? Nem, itt
mégsem tarthatunk. A Magyar Unesco Bizott-
ságnak a fenti kérdéssel megalapozott 1989
szeptemberi ajánlása végül is leszögezi:
„Kulcsfontosságúnak tartjuk a kultúra terme-
lésének, közvetítésének és társadalmi haszná-
latának megfelelő eszközrendszer biztosítá-
sát.” Legyünk azon, hogy ebbe mindenki értsen
bele a könyvtárakat is. És tegyük magunk szá-
mára is kötelező feladattá – mutatis mutandis
– az ajánlás e kívánalmait: „Ki kell dolgozni a
szellemi értékek fejlesztésének átfogó pro-
gramját, amely nem ragad meg a kultúra jelen-
legi átmeneti válságának kezelési szintjén, ha-
nem a rendszer válságának mélyebb okait, va-
lamint egy új stratégia irányait és lépéseit is
meghatározza.

Igaza van *Fogarassy Miklósnak* (akinek tol-
lából – állításonkat részben meghazudtolva –
becsusszant a „könyvtár” szó egy politikai he-
tilap – *Világ*, 1990. április 26. – hasábjaira):
„Kéretik, hogy a magyar könyvtárosok, a nyil-
vános szakmai párbeszéd és vita lehető teljes
eszköztárát mozgósítva tárgyalják meg a dol-
gok állását, és ha közös álláspontra jutnak,
fogalmazzák meg a magyar könyvtárügy nem-
zeti programját.” (Örülnék, ha ez az írás ezt a
cél-t is szolgálná, ha reflexiókat váltana ki, s
ezek gyorsan meg is jelenhetnének, s ha min-

den, írásom „apropójából” született írásból –
akár megjelenik valahol, akár nem – egy pél-
dány hozzám is eljutna.) Az egyetemi könyv-
tárigazgatók legutóbbi tanácsülésükön arra
kérték fel öt kollégájukat, fogalmazzák meg
azokat a lényegi kérdéseket, problémákat, me-
lyekre a testületnek választ kell találnia. Szak-
mai közéletünknek, a nyilvános párbeszédnek
és vitának is először a kérdéseket kell megtalál-
nia, hogy mielőbb válasz is találtassék rájuk.
Vitassuk meg – s döntsük el –, hogy a könyv-
tárnak vajon közgyűjtemény volta-e a legfőbb
kritériuma, hogy mi a viszony könyvtár és köz-
művelődés között (logikai, nem és faji kapcso-
latban állnak-e), hogy a közművelődési könyv-
tár nyilvános könyvtár (mellékesen: miért ne
lehetne a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően
nyilvános könyvtár?) a művelődési otthon-
nal, a közösségi házzal, a múzeummal, vagy a
szakkönyvtárral áll-e közelebbi rokonságban,
s a szakkönyvtárból, egyetemi könyvtárból
nézve a közművelődési könyvtár vagy a tájé-
koztatási vállalat látszik-e közelebbinek? Meg
kell válaszolnunk a *Fogarassy Miklós* írásából
felmerülő kérdést is: Mi volt az igazi tévedés:
a könyvtárügy egységébe vetett hit, vagy en-
nek a koncepciónak dogmaszerű terjesztése, a
feltételek biztosítása nélküli meghirdetése és
jogszabályokba foglalása? (Jogszabály-előké-
szítő műltam egyik maradandó emléke, amikor
egy – az egyes könyvtárak számára, legalábbis
eleinte, feltétlenül plusz-megterhelést jelentő,
a meglévő pénzügy és bibliográfiai források
intenzívebb, jobb kihasználtságát segítő, tehát
„népgazdasági” vagy „össztársadalmi” szinten
mindenképpen megtakarítással és haszonnal
járó – eljárás bevezetését kezdeményező jog-
szabálytervezet szövegébe pénzügyes kérésre
be kellett írunk: „jelen rendelkezés végrehaj-

tása a könyvtáraknál többlet-igényt nem jelenthet”...)

*

Választások (országgyűlési) előtt kezdtem ezt az írást, és választások (helyhatósági) előtt fog megjelenni. Már most is az önkormányzat, az autonómia bővületében élünk és gondolkodunk; a helyhatósági választások közeledtével ez a varázs nyilván még növekedni fog. Utolsó gondolatom hadd legyen hát egy figyelmeztetés: Az önkormányzati önállóságnak nem az anarchia a szinonímája, ám a központi gondoskodásnak és iránymutatásnak sem a diktatúra. Vajon az egyetemi könyvtárak szempontjából meddig terjed, meddig terjedhet az egyetemi autonómia? (Az autonóm egyetem előírhatja-e könyvtárának mondjuk egy nálunk schol nem használt tartalmi feltáró rendszer kizárólagos használatát, vagy éppen felszámolhatja-e központi könyvtárát?) Ne feledjük: a nemrég módosított oktatási törvény szókészletéből szintén hiányzik kulcsszavunk. A 21. század küszöbén, egy földrajzilag európai, szellemileg és politikailag Európába vágyó ország elképzelhetőnek tartja az oktatás, az oktatási intézmé-

nyek bármely fokát és formáját könyvtár nélkül!) A helyi önkormányzatok és a központi kormányzat viszonyának kialakításához meg-szívlelendő tanulságokat nyújt Olaszország és Spanyolország példája. Mindkét országban a hetvenes években vonult ki az állam a művelődésügyből, a kultúra finanszírozásának és irányításának ügyét a tartományok gondjaira bízva. Egy-másfél évtized múltán pedig mindkét ország tele van panasszal. Az egységes koncepció, a követhető irányvonal hiánya (meg az egyes tartományok részint tradicionális, részint gazdasági különbözősége) olyan fejlődés-(fejlesztés)-beli eltávolodáshoz; a helyi irányító szervek különböző előírásai pedig olyan szervezés-, szervezet- és módszerbeli különbségeket hoztak létre, melyek mára gyakorlatilag ellehetetlenítik a könyvtárak közötti kooperációt, megghiúsítják a koordinációs törekvéseket, s lassan az intézmények közti kommunikáció is kérdésessé teszik. Le kell-e vonnom, meg kell-e fogalmaznom valamiféle tanulságot? Törekeny egyensúly lesz, amit ki kell alakítani. De ha közösen alakítjuk ki, együtt állítjuk be, talán lesz annyira a magunké, hogy vigyázunk is rá.

Mohor Jenő

A magyar közművelődési könyvtárak a 90-es évek kezdetén

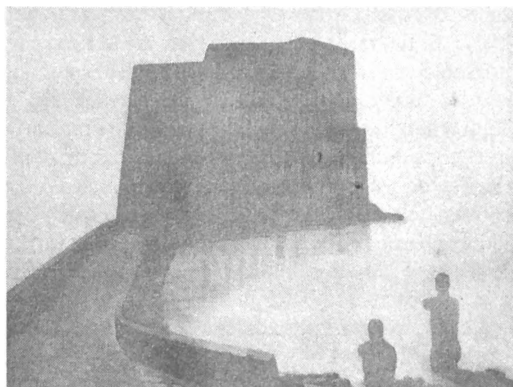
Mielőtt áttekintenénk azokat a nehézségeket, amelyekkel a magyar közművelődési könyvtárügy a 90-es évek elején küszködik, röviden vissza kell pillantanunk arra a fejlődési folyamatra, amely a jelenlegi helyzethez vezetett. Hiszen nagyon is igaz, hogy a mai problémák jó részének magjait a múltban vetettük el.

A fejlődés eredményei

Magyarországon is megjelentek már a 18. század végén, a 19. század elején a nyilvános könyvtárak kezdeményei: egyesületi könyvtárak, kaszinókönyvtárak, olvasóköri stb. Egyre inkább elfogadást nyert a 19. század folyamán a nyilvános könyvtári ellátás szükségessé-

gének eszméje. A városokban a helyi önkormányzatok, a falvakban inkább a központi államigazgatás és a lakossági kezdeményezés hatáskörébe esett a könyvtárak alapítása és fenntartása. Ez a tendencia a két háború között is folytatódott. A nagy változást 1948/49-től számíthatjuk, amikor is országunkban radikálisan megváltozott a politikai-gazdasági rendszer és elindult a szocializmus felépítésének nevezett vállalkozás. Ez kihatott a társadalom minden területére, így szükségképpen a könyvtárak fejlődésére is.

A meglevő könyvtárak többlet szenvedtek az új rend megteremtésére irányuló buzgalomtól, mint a háborútól. Így lehetett azután megállapítani, hogy a közművelődési könyvtárügyet a szocializmus hozta létre. Valóban, a korábbi

falusi könyvtárcsíráknak semmi nyoma sem maradt (hiszen a monolit állam felszámolta a társadalmi mikroorganizmusokat, köztük az olvasóköroket is), a városi könyvtárak állományát ideológiailag megrostálták, s a maradékot is jórészt kivonták a forgalomból. Ebben az értelemben tényleg előlről kellett kezdeni mindent.

Nincs mód itt most mindazoknak a tényezőknél az elemzésére, amelyek befolyásolták az újra kibontakozó magyar közművelődési könyvtárügyet. Kettőt mégis ki kell emelnünk közülük. Az egyik az a sajátos, végső soron pozitív hatású interferencia, amely egyfelől az új hatalmi struktúrákat kialakítani és megszilárdítani akaró politikusok és a közművelődési könyvtári ellátás általános eszményeinek valóraváltásán buzgólkodó könyvtárosok egymást erősítő törekvései között jött létre. Az előbbieket a könyvtártól is azt várták, hogy hatékony eszköz legyen a társadalmi és egyéni tudatok átalakításának az új politikai és gazdasági rendszernek megfelelően, az utóbbiak pedig – közülük kik azért, mert meg voltak győződve az új eszmék igazáról, kik azért, mert a rendszer célkitűzéseitől függetlenül a könyvtárat a nemzet kulturális felemelkedése fontos eszközének tekintették – magasra törő szakmai ambíciókkal láttak hozzá, ahogy mondták, a szocialista közművelődési könyvtárügy felépítéséhez.

A másik tényező, amit meg kell említeni, szorosan kapcsolódik az előbbihez. A politikusok azt hitték, szocialista viszonyok között elég valamit kigondolni, elhatározni és megtervezni, az anyagi feltételek előbb-utóbb rendelkezésre fognak állni megvalósításukhoz. A könyvtárosok pedig készséges partnerként – bátran Észak- és Nyugat-Európára sandítva,

de a Szovjetunióra hivatkozva – tűzték ki mind ambiciózusabb célokat, dolgoztak ki igényes fejlesztési terveket.

S miért is ne? Hiszen a tapasztalat azt mutatta, hogy ha nem is abban az ütemben és olyan mértékben, ahogy azt elképzelték, de mégis rohamos fejlődésnek indult a könyvtári ellátás. Ha kértek kettőt, kaptak egyet; hát miért ne kérnének négyet, hogy kapjanak kettőt? Ez volt másokéival együtt – a könyvtárosok alapállása is. A Gründerzeit hangulatában nyerte el a magyar könyvtárügy európai arculatát, alakultak ki szervezeti keretei, szilárdultak meg szolgáltatásai. A német Volksbücherei koncepcióval szemben az angol-amerikai-skandináv public library, az allgemeine öffentliche Bibliothek megvalósítását tűzték ki célul a magyar könyvtárosok. Minden település, a legkisebb is megkapta a maga könyvtári szolgálati helyét, a városokban a központi könyvtárak körül fiókkönyvtárak sora nyílt. A megyékben működő könyvtárakat a megyei könyvtárak vezetésével hálózatokba szervezték, amelyek módszertani, képzési, továbbképzési, szakfelügyeleti és ellátási feladatokat látnak el; a városi könyvtárak mint hálózati alközpontok hasonló funkciót látnak el vonzáskörzetük falusi könyvtárait illetően. A könyvtári szolgáltatásokat bárki ingyen veheti igénybe mind a lakóhelyén, mind a munkahelyén. (A munkahelyeken lévő könyvtárakat a szakszervezetek üzemeltetik az állam és az üzem támogatásával. A Budapesten szakmánként, vidéken megyénként szerveződő szakszervezeti könyvtárhálózatok komoly kapacitást jelentenek, s a kölcsönzési forgalom közel ötödét bonyolítják le.) A tanácsai és a szakszervezeti könyvtárakat 1988-ban 2127 ezer beiratkozott olvasó használta, s 47 118 ezer kötetet kölcsönzött. 1988-ig a 19 megyei könyvtár közül 11 kapott új épületet. (Az utolsó Salgótarjánban – 50 ezer lakos – épült, bruttó alapterülete 5410 négyzetméter.) A 114 kisvárosi könyvtár átlagos alapterülete az 1975-ös 260 négyzetméterről 1985-re 456-ra nőtt. Főként a megyei, de a városi könyvtárakban is gazdag és jól feltárt helyismereti gyűjtemények fejlődtek ki. Az audiovizuális dokumentumok hamar helyet kaptak a gyűjteményekben; a hanglemezek, hangkazetták, diafilmek mellett egyre több könyvtárban jelenik meg a videokazetta is. Az 1952-ben alapított Könyvtárellátó Vállalat a könyvtárak állománygyarapító és feldolgozó munkájához azóta is felbecsülhetetlen segítséget ad: minden, a könyvkereskedelemben kap-

ható magyar könyv katalóguscédulákkal együtt megrendelhető tőle, de a Könyvtárellátó egyéb szolgáltatásokkal is a könyvtárak rendelkezésére áll. A budapesti egyetemen 1948-ban indult meg a könyvtárosképzés; azóta több főiskolán és a debreceni egyetemen is lehet könyvtáros diplomát szerezni. 1988-ban a közművelődési könyvtárakban 4426 főfoglalkozású alkalmazott dolgozott. A gyakorlattal párhuzamosan folyt az elméleti és kutatómunka; különösen szép eredményekkel büszkélkedhet az olvasás- és könyvtárszociológia. 1990-ben a 40. évfolyamába lépett a *Könyvtáros* című folyóirat, amely főleg a közművelődési könyvtárak kérdéseivel foglalkozik; mellette azonban szinte minden megyében is megjelenik, általában negyed- vagy félévente egy-egy hálózati híradó. Az ország egészére jellemző erős centralizáltság a könyvtárügyben inkább az egységes, általánosan érvényes koncepciók kidolgozásában, az elszaporodó jogszabályokban (az 1956-ban, majd 1976-ban kiadott törvény mellett több alacsonyabb szintű jogi rendelkezés jelent meg), a Művelődési Minisztérium által kiadott szakmai irányelvekben és útmutatókban, s az egyre szerényebb méretű központi anyagi támogatásban jelentkezett.

Mindent egybevéve az 1980-as évekre egy európai mércével is mérhető könyvtárügy állt elő, amelynek némely egysége mintha már a könyvtári Schlaraffenlandból származna. Nem kevés szolgálati pontja ugyan még messze van

az elfogadhatótól, de átlagáért nincs semmi szégyenlenivalónk.

A jelen problémái, a jövő kihívásai

A könyvtárosok, akik a jótanulók buzgalmával, a külföldi példaképekhez mért igényekkel szorgoskodtak a könyvtári ellátás színvonalának fejlesztésén, most magukon érzik az anyagi feltételek vasmarkának szorítását. Ebben persze nincsenek egyedül, hiszen az egész ország súlyos gazdasági válságon megy át, amit a politikai átalakulás – nézőponttól függően – könnyít vagy súlyosbit. Az a kritikus periódus, amelyen Nyugat-Európa országai (és velük könyvtárügyei) a 70-es, 80-as években már átestek, minden késleltető kísérlet (l. az ország hatalmas külföldi adósságát) ellenére most Magyarországot (és benne könyvtárügyét) is elérte, és sokkal súlyosabban érinti. A könyvtárosok dilemmája pedig az, hogy az eddigi kizárólag lineáris fejlesztésekben való gondolkodás helyett hozzá kell szokniuk a limitált, sőt csökkenő erőforrásokkal való gazdálkodáshoz, ráadásul akkor, amikor a világ és Európa könyvtárügye egyre nagyobb léptekkel halad előre.

A magyar könyvtárosoknak meg kell tanulniuk, hogy a célokat ne tévezzék össze a realitással, a vágyakat a lehetőségekkel, és saját fontosságukba vetett hitüket a társadalomnak

róluk formált ítéletével. A társadalomban, a gazdaságban és a politikában zajló változások gyorsak, radikálisak és kíméletlenek; aki nem tud alkalmazkodni hozzájuk, vesztesre van ítélve. A jelen problémáiban a jövő kihívásai rejlenek. Ezért, amikor a magyar közművelődési könyvtárügy a napi nehézségekkel, az éves költségvetés szűkösségével és a visszavonulási tervekkel küszködik, voltaképpen már jövőjét formálja. Lássunk a problémák közül néhányat.

A használók igényei

Egyre gyakrabban felhangzó jelszóvá lett a magyar könyvtárügyben is, hogy a könyvtáros könyvtárát át kell alakítani a használó könyvtárává. E jelszó haszna elsősorban az, hogy ösztönözzé ad egész gondolkodásmódunk, gyakorlatunk, működési és szolgáltatási rendünk felülvizsgálására. A felülvizsgálat során gyakran kell tapasztalnunk, hogy sok az üresjárat, sokszor túlhaladott könyvtárosi dogmáknak igyekszünk eleget tenni, miközben valós használói igényeket figyelmen kívül hagyunk; panaszkodunk a szűkös beszerzési keretre és a soha ki nem kölcsönzött kötetek csak a helyet foglalják el a polcokon; selejtezés helyett könyvtár bővítésért sírunk; minden olvasónkat meg akarjuk tanítani a bonyolult könyvtári technológiára, ahelyett, hogy a technológiát egyszerűsítsenénk; ragaszkodunk a gyűjtőköri előírásokhoz, nem az olvasói érdeklődéshez igazítjuk beszerzéseinket. És így tovább.

Ilyen és efféle felismerések alapján kezdte meg a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (majd más könyvtárak is az országban) kisebb és nagyobb fiókkönyvtárakat átalakítani, követve néhány angol, francia, német és skandináv könyvtár gyakorlatát. A kisebbek egész állományát a hagyományos szakrend helyett az olvasói érdeklődést követő tematikus rendben helyezte el, s külön felnőtt- és gyerekosztályt helyett a családok kiszolgálására helyezte a hangsúlyt. A nagyobbakban is létrehozta ezt a családi övezetet, de megtartotta a tanulmányi-tájékoztatói igényeket kielégítő, hagyományos könyvtárformát is egy második zónában. A ritkán keresett, de fontos műveket egy központi ellátó szolgálati helyen vonta össze, ahonnan 24, de legkésőbb 48 órán belül a kérő könyvtárba juttatja el őket.

Rohamosan nő a videogyűjtemények száma. Az igaz, hogy először a kereskedelmi szerveze-

tek léptek ki a videopiacra, de úgy látszik, van hely a könyvtári kínálat számára is. Nagy vitákat váltott ki, hogy a közművelődési könyvtárak vajon szedhetnek-e térítési díjat a videokazetták, a hanglemezek, a hangkazetták kölcsönzéséért, hiszen ez sérti a könyvtárhasználat ingyenességének elvét, amit jogszabály mond ki. Néhány eretnek és törvénytisztogató könyvtár – vállalva a szakma rosszallását – mégis megpróbálkozott a térítési díjjal, s csodák csodája, az olvasók megértéssel, helyesléssel, sőt intenzív használattal fogadták ezt az intézkedést. Ami lehetővé tette a gyűjtemény gyorsabb fejlesztését is.

A hagyományos referenzsszolgálat mellett igény mutatkozott az ún. közhasznú információkra is. Egyre több könyvtár épít ki a mindennapi ügyekhez, a társadalomban való élethez, a gyerekneveléshez, a pályaválasztáshoz, a politizáláshoz stb. szükséges tudnivalókról szóló tájékoztatást. Ezzel együtt néhány vállalkozó kedvű könyvtárban olyan szolgáltatások is megjelennek, amelyekről eddig szó sem eshetett (pl. ifjúsági tanácsadó iroda, vérnyommérés, használsruha akció stb.).

Könyvtár és politika

Paradoxonnak tűnik, de tény, hogy amikor az egypártrendszer a politika közvetlen eszközének tekintette a könyvtárat, ez távolabb volt a társadalom politikai életétől, mint amikor a többpártrendszer viszonyai között igyekszik egyenlő távolságot tartani minden párttól, pártatlanul szolgálva a társadalom teljes politikai szinképét. Könnyű ezt mondani, de nehezebb megvalósítani akkor, amikor több mint ötven párt lépett ki a porondra. A viselkedés szabályait meg most tanulják a magyar könyvtárosok, hogyan lehet és kell elválasztani a személyes politikai álláspontot a könyvtár közintézmény jellegétől, hogyan lehet a könyvtár gyűjteményében a gyakran egymással is harcban álló világnézeteket, politikai eszményeket megjeleníteni. Számolni kell-e azzal, hogy a negyven évvel ezelőtti boszorkányüldözés egyes könyvekre megismétlődhetik? A könyvtárosnak fel kell készülnie arra, hogy bizonyos könyveket újra csak meg kell védenie az elfoglaltságokkal, a türelmetlenséggel és a szűklátókörűséggel szemben.

A politikai pártokhoz való viszony különösen kényes kérdés nemcsak a könyvtár filozófiája és tartalma szempontjából, hanem műkö-

dési költségeinek biztosítása végett is. Meg kell győzni a pártokat arról, hogy a könyvtár nem egyiküké vagy másikuké, hanem valamennyiüké, s a politikai hatalom vetésforgójának következményeitől a lehetőség szerint meg kell kímélni a könyvtár költségvetését.

A könyvtári költségvetések megállapítása várhatóan teljes mértékben a helyi önkormányzatok kezébe kerül. Egyelőre még nincs eldöntve, hogy valamiféle fejkvótát állapítanak meg országosan a könyvtári ellátásra vagy sem. Inkább az utóbbi látszik valószínűbbnek. Ez viszont azt követeli meg a könyvtárosoktól, hogy meg kell tanulniok, hogyan tudják a legeredményesebben képviselni a könyvtár érdekeit, pontosabban a lakosság könyvtári ellátásának érdekeit a helyi költségvetési tárgyalásokon. Új játékszabályokat kell megtanulniok: a torta felosztásáért való egyezkedést a jövőben feltehetően nem a hivatalnokokkal, hanem a helyi politikusokkal fogják lefolytatni.

A könyvtárügy igazgatása és irányítása

Szinte szimbolikusnak tekinthető, hogy a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya, amely még egy-két évvel ezelőtt is öt-hat főből állott, mára egyetlen tisztviselőre zsugorodott össze. Kifejezi azt, hogy szűnőben van, vagy talán már meg is szűnt az az erős állami centralizáltság, ami a magyar könyvtárügyet jellemezte. Vigyázni kell azonban arra, hogy ez az egészséges folyamat ne csapjon át a másik végletbe, s a könyvtárak izolálódását eredményezze. A legelőnyösebb az lenne, ha azt a kohéziós funkciót, amit eddig a paternalista állam látott el, maga a szakma vállalná fel; erre vannak is törekvések a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, valamint a megyei könyvtárak igazgatói tanácsa részéről. Ennek az elképzelésnek az életképességére utal az is, hogy két éve létrejött a Könyvtárak Gazdasági Társulása, amely egyelőre túlnyomórészt a megyei könyvtárakat tömöríti közös vállalkozások (pl. számítógépesítés, kiadványok stb.) finanszírozására.

Lépéseket kell tenni annak érdekében is, hogy jogszabály csak a legalapvetőbb kérdéseket szabályozza; így valószínűleg napirendre kell majd tűzni egy új könyvtári törvény megalkotását, de az alacsonyabb szintű jogszabályokat a leghelyesebb lenne mielőbb hatályon kívül helyezni. Jogszabályok helyett a szakmai hozzáértésre, a közös érdekeken alapuló koo-

perációkra, valamint az automatizálás és telekommunikáció hatására lehet a könyvtárügy egységét és szabályozott működését építeni.

Szervezeti és pénzügyi kérdések

A legfőbb probléma, amivel a magyar köz-művelődési könyvtáraknak szembe kell nézniük, vajon megkapják-e fenntartóiktól a jövőben is azokat az anyagi eszközöket, amelyek a jelenlegi szinten folyó működéshez, valamint a fejlesztések addigi ütemének fenntartásához szükségesek. Az előjelek nem a legjobbak, hogy tapintatosan fogalmazzunk. A könyvtárosok most az első rémület szakaszában vannak. Vannak, akik bizakodnak abban, hogy a fenntartók képesek lesznek összekaparni a szükséges összegeket; mások leépítési és visszavonulási terveket forgatnak a fejükben, a legrosszabbra is felkészülendő; ismét mások a saját bevételek növelésével próbálkoznak. Az av-dokumentumok kölcsönzéséért szedett térítési díjakról már esett szó. Több könyvtár az eddigi névleges beiratkozási díjat (felnőtteknek 3, gyerekeknek 1 forint) radikálisan megemelte (ugyanakkor a művelődési miniszter megtiltotta, hogy a tanulóktól beiratkozási díjat szedjenek a könyvtárak) és a késedelmi díjat is növelte. Mások helyiségek bérbeadásával, a nyomdai és a kötetkészítési kapacitások külső hasznosításával foglalkoznak. Ismét mások térítést is szednek bizonyos információs szolgáltatásokért, s mozgósították a társadalom (egyének és intézmények, vállalatok) adakozó kedvét. Az így befolyt összegek természetesen csak igen kis mértékben képesek a működési kiadásokat fedezni, a fenntartás problémáját nem oldják meg.

Kérdéssé vált a magyar könyvtárügy egyik fő erejének, a hálózatoknak további működése. Ha átalakul a közigazgatás, s az eddig kétféle tanácsos rendszer (helyi és megyei tanács) helyett egy olyan formáció jön létre, amely a hagyományos megyét megszünteti, s csupán a helyi tanácsok lazább területi szövetségeit irányozza elő, ha megyei könyvtárak a megyeszékhely városok tanácsainak fenntartásába kerülnek át, ki vállalja a közigazgatási határon túlmenő szolgáltatások finanszírozását? Könnyen előállhat az az állapot, amelyben a régi fenntartók, a megye már nem képes a hálózat működéséhez szükséges anyagiakat biztosítani, az új fenntartók, a helyi tanácsok még

nem képesek vagy nem akarnak e célra közös alapot létrehozni.

Veszély fenyegeti a kettős (lakóhelyi és munkahelyi) közművelődési könyvtári ellátás további fenntartását is. Kérdéses, hogy a szak-szervezetek, amelyek 1990-re még megkapták az államtól az ellátó központok működésének fedezetét, számíthatnak-e erre a távolabbi jövőben is. S az is kétséges, hogy a gazdasági nehézségekkel küszködő vállalatok képesek lesznek-e fenntartani a náluk működő szak-szervezeti könyvtárakat. Lehet, hogy racionálisabb megoldásokat kell keresni, olyanokat, amelyeket némelyek már régebben sürgetnek.

Bármekkora nehézségekkel kell is számolni a jelenben és a közeljövőben, számos könyvtárosnak az a véleménye, hogy semmiképpen sem lehet feladni a könyvtári szolgálat automatizálására irányuló törekvéseket. A magyar közművelődési könyvtárak egyelőre a számítógépesítés küszöbén állnak. Egy-két megyei könyvtár már gépesítette kölcsönzését, többen az előkészületeknél tartanak. A Művelődési Minisztérium segítségével a Könyvtárak Gazdasági Társulása szorgalmazza az ez irányú fejlődést. Tagjai rendelkezésére bocsátott egy kölcsönzési és egy bibliográfiai adatbáziskezelő szoftvert, amelyeket mikroszámítógépekre fejlesztett ki. Az utóbbi felhasználásával megkezdődött az 1965-től könyvkereskedelmi forgalomba került magyar könyvtermésről készült bibliográfiai leírások (mintegy 50 ezer tétel) számítógépes rögzítése; várhatóan 1991 elejére készül el a munkával a Fővárosi Szabó

Ervin Könyvtár. A fejlesztés következő feladata a kölcsönzési és a bibliográfiai rendszer összekapcsolása lesz. Kis lépésekben haladhatunk már az anyagi korlátok miatt is: a közművelődési könyvtárak aligha számíthatnak egy nagyobb teljesítményű középgepre. Bizodalmukat inkább az egyre erősebb és egyre olcsóbb mikrogepekbe vetik. S remélik, hogy előbb-utóbb a nemzeti könyvtár által tervezett, gépesített bibliográfiai szolgáltatásokat is hasznosíthatják munkájukban.

*

Lehetne tovább sorolni azokat a gondokat, amelyek a magyar közművelődési könyvtári ellátást és könyvtárosokat terhelik. Hogyan tud megfelelni a Könyvtárellátó Vállalat a könyvkiadás átalakulásának és a könyvtárak gyorsabb és pontosabb szállításra vonatkozó követeléseinek? A felsőfokú oktatásban lezajló reformok nem fogják-e hátrányosan érinteni a könyvtársképzést? Túléli-e a takarékosági intézkedéseket a szakma országos lapja, a *Könyvtáros* című folyóirat? Vissza kell-e fogni a könyvtári szolgáltatásokat, s ha igen, melyeket és hol? Csökkenteni kell-e a könyvtárosi létszámot? A kérdések igen kemények, s kemény válaszokra várnak. S hogy a helyes válaszokat találják-e meg a magyar könyvtárosok, az főként attól függ, képesek lesznek-e igazodni a társadalmi és gazdasági fejleményekhez, érvényesítve a könyvtárosság kettős arculatát: a megtartás és a változtatás tudományát.

Papp István

Lapozgató

Szinte a nyilvánosság teljes kizárásával jelent meg *Nyiri Kristóf* esszékötetete, a *Keresztút* (Kelenföld Kiadó). Alcíme szerint filozófiai esszéket tartalmaz, ám érdemes rá felfigyelnie minden könyvtárosnak, azoknak is, akiket a tárgyalt szerzők (*Wittgenstein* és társai) abszolút hidegen hagynak, netán fel sem érik ésszel az ilyesfajta magasröptű dolgokat. Nyiri ugyanis egy egészen sajátos aspektusból, a filozófuséból szól hozzá legsajátabb dolga-

inkhoz, a gépi intelligencia problémáihoz, az információ korának kérdéseihöz és anomáliáihoz, olyan művekre hivatkozik, olyan műveket értelmez, amelyek a könyvtárosi világkép leglényegéről szólnak.

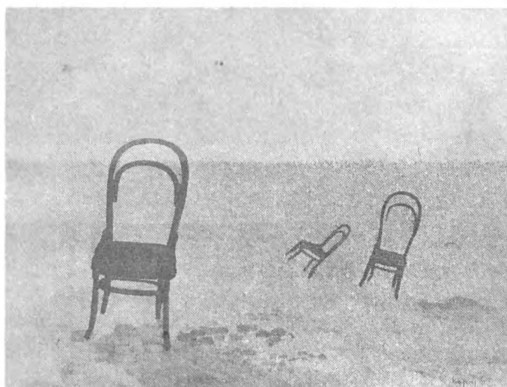
A megközelítésmód tán idegen sokunknak, a levont konzekvenciák nem mindenben érintenek minket, ám az ilyen könyvek olvasása kapcsán merülhet fel invenciózus kollégáinkban a legtöbb, szigorúan szakmai ötlet, innováció.

Mentsük át a jövőbe a 40 éves „Könyvtáros”-t

A könyvtáros szaklapokat is megtámadta a pénzhiány igen kellemetlen betegsége. Hallani, hogy az OMIKK kiadásában megjelenő *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* az 1989-es esztendőt 4 millió forint hiánnyal zárta. A *Magyar Könyvszemlére* az Akadémia nem tud pénzt adni, az 1878-ban alapított, egyetlen tudományos igényű magyar könyvtári folyóirat egyszerűen halódik. A *Könyvtári Figyelő* az OSZK nagyobb kasszájában rejtőzködik. A *Könyvtáros* című lapot menesztette a Művelődési Minisztérium, azaz nem vállalja a lapgazda szerepét, így a megszokott dotáció is megszűnőben „lebeg”, így lebeg a lap is.

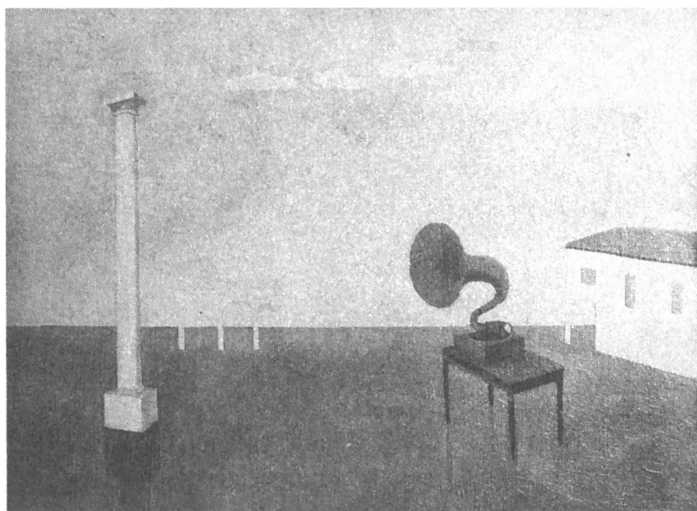
Mindössze ez a négy szaklapunk van. Munkamegosztással dolgoznak, egyenként sajátos arculatot alakítottak ki. A *Figyelő* a szakkönyvtárak fóruma, azon belül is jobbára társadalomtudományi irányultságú. A TMT a műszaki és természettudományos könyvtárak érdeklődését szolgálja. A *Könyvszemle* a szakma történeti stúdiumainak műhelye. A közművelődési területet a *Könyvtáros* gondozza, de valamennyi könyvtár típus számára van mondanivalója. – Erre a lapra – amely viszonytagságai ellenére immár 40. évét járja, vagyis megélte a felnőtt kort – irányítsuk most figyelmünket.

A *Könyvtáros* erősen deficites, pusztá léte forog veszélyben. Az első kérdés, vajon kell-e ez a folyóirat? Ha nem kell, akkor nincs több dolgunk. Ha kell, akkor lássuk ennek okát. Pénzügyi és szakmai szempontokat egyaránt mérlegelve kell ezt tenni. Először a pénzt illetően kell világosan látni. A forrásokat tekintve az a személyes véleményem, hogy állami támogatást nem lehet követelni. Általánosságban se és konkrét esetekben se adjunk igazat azoknak a szerkesztőknek, akik szidják gazdáikat, meg a pénzügyi kormányzatot, mert elapadtak a források. A pénz eredete jobbára az adó, amelyet az állampolgárok adnak össze. De miért

adózzon valaki olyan célra, amely távol esik tőle. Más oldalról közelítve: minden terméknek legyen meg a valóságos, pénzben kifejezett értéke, és akinek szüksége van rá, az fizesse meg, vegye meg. Széles körben, közgazdaságilag is ez a szemlélet lép uralomra. E tekintetben bőséges bizonyítékkal szolgálnak az újabb lapalapítások tucatjai. Ők nem ismerik az állami dotációt, vállalkozásként indultak a reményteljes jövőbe. Ez esetben viszont a régieknek nem lehet ősi jogon milliókat kiutalni az egyébként is üres kincstári kasszából.

Más kérdés a *Könyvtáros* szakmai létjogosultsága. Egy ország kultúráját, művelődését, tudományos színvonalát, vagy egy szakma értékrendjét és teljesítményét a szakfolyóiratok száma és minősége alapvetően minősíti. Ha betekintünk a statisztikai adatokba, akkor a könyvtáros szakma hazai sajtójára aligha lehet ráilleszteni a *túlburjánzó* jelzőt. Lényegében véve a fenti négy lap segíti a szakmai tájékozódást. Hogy sok vagy kevés ez a négy lap, arra az alábbiak adnak némi útbaigazítást. Az Ulrich's-féle kurrens sajtóbibliográfia 1988–1989-es keltezésű 27. kiadása mintegy

1140-féle könyvtári folyóirat adatait közli. Ebben Csehszlovákia 14, Lengyelország 20 folyóirattal van bejegyezve. De Kanadában 63, Angliában 110 és az USA-ban 511! szakfolyóirat lát napvilágot. Szinte döbbenetes, hogy Amerika produkálja a szakfolyóiratok felét. (Így van ez más területeken is, hiszen a világon megjelenő 145 ezer folyóiratnak majdnem fele, kb. 65 ezer lap amerikai földön jön ki a gyorsan dolgozó nyomdákból.) Ha az adatokat korrelációba állítjuk a megjelölt országok oktatási, tudományos és gazdasági teljesítményével, akkor az előbb említett folyóirat-jelzőrendszer minősítő szerepéhez kétség nem férhet.

A pontosság kedvéért meg kell említeni, hogy Magyarország ebbe a bibliográfiába 19 orgánumat jelentett be, szinte valamennyi ismeretlen hálózati híradót is, a jobb megítélés reményében.

A szakmának szüksége van a Könyvtárosra...

A kormányzati struktúra most folyó átalakítása a könyvtári területen is fontos változásokat hoz. Jelentősen csökken a központi direkt irányítás, a jogi alapot nélkülöző hálózatok szétesnek, a tagkönyvtárak önállósulnak. Ezáltal nemcsak a „beavatkozó” gyámkodás tűnik el, hanem a szakmai, módszertani segítség is visszavonul, vagy megszűnik. Következésképpen az eddigi gyakorlattól eltérően minden tekintetben önállóan kell dolgozniuk az egy-

két személyes könyvtáraknak is. Könnyű felismerni és kimondani, hogy ebben az új felállásban alapvetően új szerepet kap a Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a szaksajtó. Úgy vélem a szakma fenntartásában, várható átrendeződésében és egyidejű színvonalemelésében helye van a *Könyvtáros* című lapnak, amely a szakfolyóiratok közül eddig is a legpopulárisabb indítatással dolgozott.

A lap érdemeit és további életvitelének értelmét sajátos szakmai alapállásból a következőkben tudom meghatározni. A megszűnő irányítás szakmai értékeit vigye tovább, a keletkező hiátust segítse áthidalni, az új feladatok megfogalmazását és absztrahálását felelősséggel és hozzáértéssel gondolja a sajtó eszközeivel. – Valamennyi könyvtár számára legyen a tájékozódás megbízható forrása, szorgalmazza az élenjáró kezdeményezések terjedését. A szakma presztízisének védelmében álljon ki határozottan, hiszen a társadalmilag hasznos könyvtári teljesítmény java érdemes a sajtó-propagandára. A szakma nagyjai portréinak további közlésével szilárdítsa a hivatástudatot és gazdagítsa a pályakepről kialakult felfogást. – Folytassa gondosan és szeretettel a sikeres rovatokat: pl. eseménynaptár, képzőművészeti portrévázlatok, szakmai kiadványok, híradók szemléje, könyvek recenziója, stb. – Jó lenne, ha legalább a közművelődési könyvtárügy külföldi példáiból válogatna könyvtáraink javára; hírnöke lehetne a Magyar Könyvtárosok Egyesülete rendezvényeinek, stb. – A lap további létehez nemzetközi érdekünk is fűződik.

Láttatnunk kell a világgal munkálkodásunk irányait és eredményeit. Gondolnunk és számitanunk kell a határainkon kívül élő magyarság és a magyarul tudó külföldi szakemberek érdeklődésére, és még sok egyébbe.

A könyvtárak és a könyvtárosok nyújtsanak segítséget...

Ha egyetértünk a *Könyvtáros* 40 éves múltjának és jövőbeni szereposztásának értékhor-dozó kontinuitásával, akkor a lap sorsáért felelősséggel tartozunk. Az a helyén való, ha a könyvtárak és könyvtárosok gondoskodnak a bajba jutott lap megsegítéséről. Ha a mi lapunk, akkor a mi gondunk is.

A *Könyvtáros* megmentésére, illetve helyze-tének megszilárdítására *alapítványt* kellene létesíteni. Úgy vélem 5–10 millió forint alapítókéjú alapítványt képesek lennénk jegyezni, melynek évi 1,5–2 milliós hozadéka megoldaná a bajok jelentős részét. A nagyobb könyvtárak 100–200 ezer, a kisebbek 2–50 ezer forint megajánlásával siethetnének a szerkesztőség támogatására. És talán az egyéni adakozók körében is célszerű volna szponzorokat keresni, mert az aprópénz is hasznavehető halmazza nőhetne, és maga az akció kifejezheti a szolidaritást, melyre a tőke mellett nem kevésbé van szükség. Némi összhang észlelése esetén a miskolci egyemi könyvtár várhatóan 100 ezer forint megajánlásával ott akar lenni az elsők között

(ehhez az egyetemi vezetés megértése is szükséges), és magam személyesen is jegyeznék 3000 forintot.

A dolgok jobbrafordulása esetén is szükség volna egy tekintélyes lapgazdára. A jelenben erre nincsen jó kilátás, de egy-két év alatt rendeződhetnek a körülmények. Meg kell várni az új szakmai szervezetek létrejöttét, majd csak vállalkozik valamelyik a nevelőszülő szerepkörre. Addig is valamelyik rokonszenves Kft-be kellene becsatlakozni, amely garantálná a kiadás folytonosságát.

*

Végezetül idéznem kell az ősi mondást: segíts magadon, az isten is megsegít. Analógiával: a *Könyvtáros* is először szedje össze magát, segítsen önmagán, vagyis érdemelje ki a széles körű gondoskodást. Valósítson meg racionális gazdálkodást. Ne béreljen méregdrága irodákat, ne tartson főállásban 15 fő könyvtáros újságíró, ne akarjanak minden cikket a szerkesztőségben megírni, mert az túlzottan drága és ráadásul irodaizű, stb.

Ha a lap vezetése minden tőle telhetőt megtesz saját (rejtett) erőforrásainak mozgósítása és céltudatosan takarékos felhasználása érdekében, akkor táplálhat csak reményt a társadalmi méretű összefogásra. Értesülesem szerint indulóban vannak ez irányban.

Zsidai József

Lapozgató

A magyar őstörténetkutatás legújabb eredményei, közelebből az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya 1989. májusi ülésén elhangzott előadások és referátumok közlése szinte különszámmá teszi a *Magyar Tudomány* legutóbbi (90/3.) füzetét.

A cikkeken központi helyet foglal el nyelvünk eredetének, rokonságának kérdése, valamint az, vajon újra kell-e írni a finnugor őstörténetet, de szó esik a rovásírásról, a magyar népköltészetéről és népzenéről, az elmúlt ötven esztendő rendkívül jelentős eredményeket hozó régészeti felfedezéseiről, az embertani

problémákról, a néprajzi vizsgálódások és az őstörténeti kutatás kapcsolódó pontjairól is.

Természetesen nem hiányoznak a honfoglalás vitatott témaköréi, a források szavahihetősége, az események kronológiája, a honfoglaló magyarok állattartása sem.

Aki el kívánja kerülni, hogy elavult, túlhaladott ismereteket érvényesnek fogadjon el, annak feltétlenül el kell olvasnia ezt a 72 lapnyi anyagot, amely nem csak bővítheti, de módosíthatja is a magyarság származásáról hagyományosan kialakult képet.

Tisztelt Szerkesztők/!

A Könyvtáros c. folyóiratban olvastunk egy alapítványról a Könyvtárossért.

Mi demecseri könyvtárosok azszal tudunk hozzájárulni a folyóirat megjelenéséhez, hogy ezentúl mindhármuan megrendeljük.

Ezenkívül „A kezdő szemével” témában egyik kartársnőmnék lennének elképzelései egy cikkíráshoz, ha erre Önök is igényt tartanak.

Kérjük, írják meg, miben segíthetnénk még! Olyan elképzelésekre gondolunk, amelyek nekünk esetleg nem jutnak eszünkbe.

Reméljük, ez a csekély hozzájárulás is segíti majd a folyóirat létét.

További jó munkát kívánunk.

Üdvözléssel:

Bilcs Katalin

Cím: Bilcs Katalin

Iskolai és Gyermekkönyvtár

Demecser

Hobolcs vezér u. 8.

A Magyar Gyermekirodalmi Intézetért

A gyermekek olvasási szokásainak „módosulása” egyre nagyobb aggodalommal tölti el a gyermekkönyvtárosokat. Napi munkájuk során keserűen tapasztalják: a gyerekek köréből évről évre kevesebben veszik igénybe szolgáltatásaikat. S ugyancsak szomorú tényként élük meg, hogy még a könyvtárba járók olvasmányválasztására is a fejlődésbeli elmaradottság, az infantilizálódás az általánosan jellemző. Az olvasás mennyiségi és minőségi változása – az elmúlt két évtizedben – riasztó mértékben vált kedvezőtlenebbé.

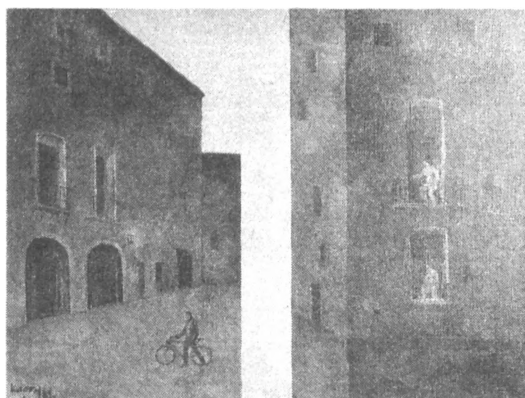
A könyvtárakban észlelhető tünetek szakszerű leírására, az okok feltárására nem a gyakorló könyvtárosok, hanem a kutatók hivatottak: az olvasáslélektannal, olvasáspedagógiával és a gyerekek irodalmával foglalkozó szakemberek, tudósok. Azt gondolnánk, hogy a tények vizsgálata (éppen fontosságuk miatt) a hazai kutatási programokban kiemelten kaptak helyet. Nem így történt. Csupán néhány ember – belső indíttatású – kutatói próbálkozásáról, heroikus erőfeszítéséről beszélhetünk. Nagy Attila, Kádárné Fülöp Judit, Fioláné Komáromi Gabriella – s mondhatjuk: teljes a

névsor. Ugyanakkor külföldön e kérdéskör vizsgálatára intézmények sora alakult. Új egyetemi és főiskolai tanszékek jöttek létre, ahol olvasásszociológiát oktatnak és kutatnak. Önálló ifjúsági irodalmi intézetek és olvasáspedagógiai társaságok szerveződtek az olvasási eredmények mérésére és nyomonkövetésére. Tevékenységük következtében nagy lendületű olvasáspedagógiai kampány alakult ki. Hihetetlenül eredményesen.

Ettől a fejlődéstől Magyarország elmaradt. Az említett kutatók egész tudományterületek összefogására kényszerülnek – intézményi háttér és utánpótlásképzés nélkül. Mindebből következően: a kívánt hatás híján. S „természetesen” olvasáspszichológiai tanszékünk sincs. Sőt: az olvasást irányító, az olvasásra nevelő, azt megszerettetni kívánó pedagógusok és könyvtárosok tanácsalanságát még növeli, hogy a felsőoktatási tananyagból törölték a gyermek- és ifjúsági irodalomismeretet. A közelmúltban megszüntették az egyetlen gyermekkönyvkritikai fórumot, a *Könyv és Nevelést* is!

Folytatva a hazai „ellenpéldákat”: A gyermekirodalommal, történetével, esztétikai kérdéseivel foglalkozó irodalomtörténész nehezebb helyzetben van, mint a felnőttek irodalmát kutató, mert a hungarikának ez a része különböző gyűjteményben elszórtan, feltáratlanul lappang. A hiányok között szerepel, hogy a tájékozódáshoz és tájékoztatáshoz elengedhetetlenül fontos magyar gyermekirodalmi lexikon szerkesztésének még a gondolatával sem találkozhatunk. (Ennek keserves tanulságául csak egy példa: van olyan ifjúsági író, aki 100 könyvet írt, s pontos életrajzi adatai ismeretlenek.)

Nem tagadom, e témakörök fontosságát többször deklaráltan elismerték, valójában nem kapott kellő hazai figyelmet. A kutatásnak sem irányítója, sem szervezője, sem összefogó-

ja nincs. Művelődési intézményhálózatunkból hiányzik egy gyermekirodalommal, olvasáspedagógiával, a gyermekek és az ifjúsági olvasásszociológiával és –pszichológiával foglalkozó intézet.

Röviden sorjáztam, mi akadályozza, hogy a gyermekkönyvtárosok – és pedagógusok – tünetfeltárására „gyógymód” szülessék, s ennek következtében kutató, pedagógus, gyermek egyaránt károsodik. Természetesen a megállapítás nem jelenti egyben a gondolatok és tettek megállapodását. A gyermekkönyvtárosok méltánytalannak érzik, hogy Európában szinte egyedül nélkülözik a nemzeti gyermekirodalmi intézetet. Elhatároztuk tehát a létrehozását, pontosabban a visszaállítását (azaz: az 1949-ben megszüntetett Magyar Irodalmi Ifjúsági Társaság életrehívását).

Kitűzött célunk eléréséhez az első lépés az volt, hogy a korszerű magyar gyermekirodalmi intézet programját, szervezeti felépítését kidolgozzuk, és helyet keressünk az intézetnek. A Gyermekkönyvtáros Szekció a külföldön hasonló intézményekben járt, azokat jól ismerő tagjaiból munkaközösséget alakított, amely néhány hónap alatt összeállította a részletes tervet.

Már az előkészületi munka során ésszerűnek tűnt a hazai legnagyobb gyermekirodalmi gyűjtemény birtokosát, az Országos Pedagógia Könyvtár és Múzeum vezetőit is felkeresni és megtudakolni: ha más helyre költözve bővülnek, vállalják-e ezt az új feladatkört? A válasz igenlő volt. (Felkészültünk az ellenkezőjére is: budapesti kutató útjaink során két alkalmas épületet is találtunk.)

Egy tervezet és a befogadás kinyilvánításának „birtokában” az elmúlt év júliusában *Glatz Ferenc* művelődési miniszternek röviden összefoglaltuk elképzeléseinket, s kértük támogatását. Javaslatainkat köszönettel vette, s levelünket támogató véleményével megküldte az OPKM főigazgatójának azzal, hogy az intézmény fejlesztési tervében számoljanak a feladattal, mert „az intézet működésére reális lehetőséget – ő is – az OPKM szervezetéhez kötődően” lát. 1989 őszére eljutottunk a szándéknyilatkozatig, az elvi támogatásig.

Az OPKM Zichy-kastélyba költöztetésének terve az esztendő végére valóságnak tűnt, s az intézmény vezetői – szándékukat tetté formálva – a tervdokumentációban rangjának megfelelően szerepeltették a gyermekirodalmi intézetet.

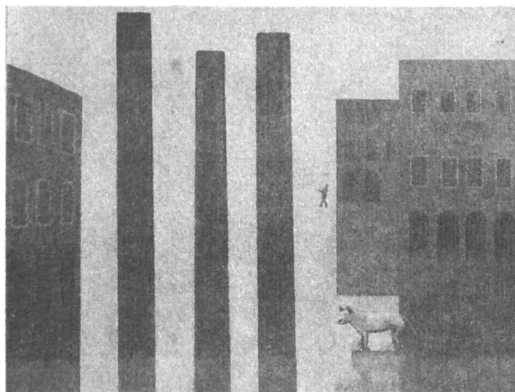
Már lezártnak is tekinthettük volna az

ügyet, ám az elképzeléseket és a megvalósítást meglehetősen magas torlaszként választotta el az anyagi akadály. A mintegy 40 ezer kötetnyi gyermekkönyv holt állományként egy pincében hevert, használatra alkalmassá tételéhez könyvtárosok kellenek. Ezt s a szükséges kutatói státuszok bérét a könyvtár képtelen kigazdálkodni. A gyarapítási keret emelése is szükséges, hogy a gyűjtemény hiányait pótolják, s a kutatói bázishoz szükséges folyóiratokat is beszerezhessék. Saját erőből azt sem tudják megoldani. Márpedig az intézet működőképességéhez ezek az évekre kiterjedő előmunkálatok (a hely kialakítását megelőzve) elmaradhatatlanok!

Hogy immár közös törekvéseink valóra válhassanak, újabb és szélesebb körű összefogás vált szükségessé. A Gyermekkönyvtáros Szekció most már nem a tartalmi kérdések egyeztetésére, hanem a létrehozás módjának kidolgozására hívott össze tanácskozást Gárdonyba, 1990. február 28–március 1. között. Kérte mindazokat a gyermekkönyvtárosokat és kutatókat, akik gondolataikkal, elképzeléseikkel segíthetik a megvalósulást, jöjjenek el. Az első napon az OPKM-tervét s a kutatók javaslatait meghallgatva szűkebb bizottság rögzítette a taktikai lépések sorát. Majd *Fogarassy Miklós*t bízta meg, foglalja írásba is az elhangzottakat: fogalmazza meg részletesen az állásfoglalást, a felhívást.

A második nem plenáris ülésen a „Magyar gyermek: magyar olvasó?” szövegét vitattuk meg, s még akkor csatlakoztak hozzánk a jelenlévő szekciók és szervezetek képviselői.

Másfél év belső szakmai eseményeit zárja, és egy új társadalmi mozgalomra szólít fel a gár-

donyi „állásfoglalás és tervezet”, amelyhez – reméljük – tettekre is ösztönző akaratukkal csatlakoznak mindazok – egyének és szervezetek –, akiknek fontos, hogy a magyar gyerekek

– felnőve – olvasó-művelődő, az értékeket nyitottan, örömmel befogadó, tehát *írástudó* emberek legyenek.

Pápayné Kemenczey Judit

Magyar gyermek: magyar olvasó?

Állásfoglalás és tervezet a gyermekek olvasásának ügyéről

Állásfoglalás. Sokan, sokféle szemszögből vizsgálva mondják – s igazuk van! – súlyos *krízis*ben vagyunk. Ennek egyik riasztó tünete, hogy gyermekeink mind nagyobb hányada nem szeret, nem tud elég jól olvasni. Az elmúlt években az általános iskolát végzett tanulók *egyharmada a saját tankönyvét nem tudta* tisztességesen elolvasni, tehát megérteni sem. A helyzet tagadhatatlanul válságos.

Köztudott, hogy a beszélt és írott magyar nyelv szellemi/izlésbeli színvonala az elmúlt évtizedekben egyre gyorsulóbb ütemben szállt alá, a romlás tünetei szinte „égre kiáltanak”. E folyamat megállítása, türelmes, sok-sok munkával járó megfordítása nyelvészek, írók, újságírók, kiadók, terjesztők, népművelők, színeszek, minden felelősen élő és gondolkodó felnőtt ember gondjai közé kell hogy tartozzanak. Mi – az alábbi állásfoglalás megfogalmazói – a gyermekek olvasásának előmozdításával hivatásszerűen foglalkozó gyermek- és iskolai könyvtárosok, olvasáskutatók, gyermekkönyvkiadói szakemberek, írók, pedagógusok és a témakörben érintett irodalmárok – arra a meggyőződésre jutottunk: mielőbbi, összehangolt és hatékony cselekedetekre van szükség avégett, hogy a magyar olvasás ügye a holtpontonról elmozduljon.

Szakmai illetékességünkkel alátámasztva hangsúlyosan ismétéljük meg azt a köztudott tényt, hogy az olvasás – mint kulturális készség és gyakorolt tevékenység – a szellemi, nyelvi művelődés, a személyiség differenciálódásának egyik alapja. Az a társadalmi közeg azonban, amely a közelmúltban egyfelől nevelt az olvasásra, másfelől le is szoktatott arról, a felnővekvő nemzedékeket több értelemben is hátrányosan befolyásolva. Az írott és az élőnyelvi

közeget klisék, nyelvi „betontelegek” árasztották el, és a sémák, a giccs, a politikum vagy akár a pornografikum területén egyaránt a nyelvi elsivárosodás jeleit lehet tapasztalni. Emellett a modern civilizációk „debilizáló” képfogyasztása, az audiovizuális médiák betörése még áldatlanabbá tette a helyzetet, egyre nagyobb arányban vonva el a felnőttekkel együtt a gyermekeket is az olvasástól, a magyar nyelven nemesen, szépen megfogalmazott kiadványoktól és az azokból meríthető információk feldolgozásától.

Tudatában vagyunk annak, hogy ez a kéréskör sokkalta szélesebb sugarú, mint az, amiről szólunk, hiszen ügyünk a magyar oktatás- és művelődésügy seregnyi problémájával érintkezik. Mégis, abban a meggyőződésben, hogy egy nemzeti tervet bizonyos, a célokhoz vezető útszakaszok megtervezésével kell elindítani, felemeljük szavunkat, felvázolva elképzeléseinket a jelenlegi és az eljövendő fiatal nemzedékek olvasási kultúráját előbbre vivő tennivalók néhány részletéről.

A társadalom zömét alkotó, nem értelmiségi pályát választó gyermekek és fiatalok tetemes része úgy hagyja el – mint említettük – az általános, a szakmunkásképző vagy akár a szakközépiskolák padjait, hogy az olvasás egész életükben „nem lesz kenyerük”. (Számos kutatás bizonyította ezt a tényt az elmúlt évtizedekben. A publikált adatok ellenőrizhetők!) Amikor ezek az ifjak szülői sorba kerülnek, ezt a „nem-olvasó” magatartásukat – melyet, nem túl tetszetős kifejezéssel, az olvasáskutatók funkcionális analfabetizmusnak neveznek – tovább örököltik gyermekeiknek. Szép számmal vannak olyanok is, akiknek olyan méretűek a hátrányai, hogy az analfabetizmus

peremén járnak, illetőleg ténylegesen írás- és olvasástudatlanok. Jól meghatározhatók ezek a szociológiai csoportok, rétegek, nemzetiségek.

Újfent hangsúlyozzuk, a helyzet igen súlyos, és ezen gyors intézkedésekkel, rövid távon aligha lehet változtatni! A gyermekek olvasóvá nevelésének ügyében csak sok-sok éves, összehangolt cselekvési terv kecsegtethet eredménnyel.

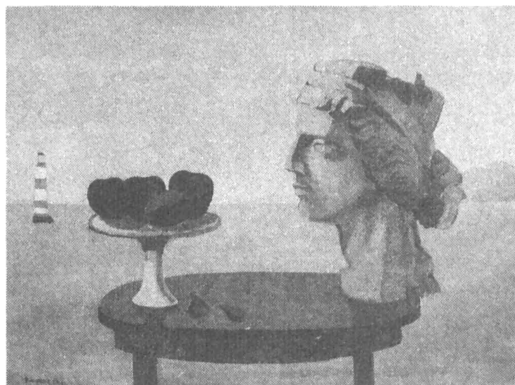
Ennek érdekében két elgondolás elfogadtatásáért állunk ki:

1. Az anyanyelvi oktatást-nevelést, képzést új alapokra, pályákra kell állítani. Ez az oktatásügyi teendők sokaságát foglalja magába a mai pedagógusnemzedék folyamatos utánképzésétől és „olvasáspedagógussá” képzésétől kezdve a hazai felsőoktatás, a tanító- és tanárképzés gyökeres reformjáig. Ameddig a magyar nevelő maga is nem lesz olvasó, művelődő, „betűszerető” ember, addig aligha remélhető, hogy növendékei egy értelmesen olvasó, beszéd- és íráskészséggel felvértezett, kommunikatív nemzet tagjainak soraiba lépjenek.

2. A gyermekek olvasásával igen sok szakma foglalkozik hivatással, elkötelezetten, mondhatni fáradhatatlanul, munkájuk azonban összehangolatlan, és az erre fordított hazai szellemi energia is csekély. Ezért vált meggyőződésünk: létre kell hozni egy intézetet, intézményileg megformált szervezetet (ilyen majd minden európai országban működik, s amelynek elődje/i/ 1949 előtt hazánkban is léteztek). Az intézet kis létszámú munkatársi gárdával tevékenykedne, de kiadói, kritikai, szerzői munkájával a már meglévő erők műhelye és animátora lehetne, illetőleg sokat tehetne az új erők kiképzésének, továbbképzésének céljaiért.

Tudvalevő, hogy a címben megfogalmazott kérdést – „Magyar gyermek: magyar olvasó?” – a magyar államnak kell megválaszolnia. Gyermekeink olvasó vagy nem-olvasó volta a mindenkori kormányzat másokra át nem hárítható felelősségének körébe esik, vagyis: nemzeti ügyről van szó. A felelős oktatási/kulturális minisztérium támogatása, döntései nélkül a magyar gyermekirodalom és -olvasás ügyének székerét aligha lehet kihúzni a kátyúból.

Állásfoglalásunkat és tervezetünket el is juttatjuk az ő asztalára. Addig is felhívunk mindenkit (és ebbe szervezetek, pártok éppúgy beletartoznak, mint egyének), hogyha egyetértenek azzal, amit leírunk, adjanak előszóban, nyomtatásban hangot ügyünknek. Támogas-

sák a leendő, kiművelt, tehát olvasó magyar nemzet ügyét.

Egy gyermekirodalmi intézet terve. A tervezett Magyar Gyermekirodalmi Intézet a Magyar Gyermektanulmányi Társaság keretében a századforduló után, illetőleg a Fővárosi Könyvtárban a két világháború között végzett gyermek- és ifjúsági olvasáskutatások, az 1920–40-es években működött Magyar Ifjúsági Irodalmi Társaság és jogutódja az Ifjúsági Irodalmi Kutatóintézet tradícióit kívánja feléleszteni, továbbvive az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjában e témakörben folytatott vizsgálódásokat.

A tervezett intézet elődjének tekintendő azonban a Fővárosi Pedagógiai Szeminárium is, ahol 1949-ig teljességre törekedve gyűjtötték a magyar gyermek- és ifjúsági irodalmat. Az intézet megszűnte után ez a gyermekkönyv állomány rövid időre a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tulajdonába ment át, de az Országos Pedagógiai Könyvtár (ma: és Múzeum) megalapításakor a gyűjtemény ebbe a könyvtárba került. Ez a magyar gyermekkönyvkiadást történeti teljességgel reprezentáló állomány ma gyakorlatilag hozzáférhetetlen, hiszen az OPKM egy fővárosi iskolai pinceraktárban tudja csak tárolni. Ám az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum ezt a különgyűjteményt hazai kötelezpéldányokból és külföldi beszerzésekből folyamatosan gyarapította, így a gyermekirodalmi tár már 60–70 ezer kötetet tartalmaz.

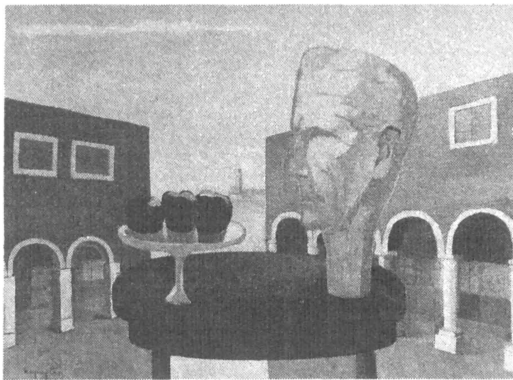
Intézményi tervünk abból az alapvető – bár irodalomszociológiailag közhelyszerű – téziséből indul ki, hogy az olvasásnak kettős pillére van. Az egyik: az irodalom; ez esetben a gyermekek kezébe szánt, nyomtatott, nyilvános-

ságra hozott dokumentum. A másik: az olvasó, aki egyéni értékekkel gazdagított befogadást végez. Ezt a két pillért kapcsolja össze az olvasáspedagógia, az olvasmányok változatos közvetítésének világa. Az intézményt tehát elsősorban két dolog kell, hogy foglalkoztassa: az irodalmi produktum és a befogadó, visszajelző, feldolgozó olvasó. Miután az előbbi írók, szerkesztőségek, kiadók állítják elő, az utóbbit viszont tanítók, tanárok, gyermekkönyvtárosok és más olvasmányközvetítők szolgálják és ápolják, az intézetnek e kettő között kell a kapcsolatokat megteremteni, értékelni, illetőleg fejleszteni.

Intézetünk elsődleges feladata tehát a kapcsolatteremtés, a közvetítés és ennek megfelelően a (kutatás) szervezés – „külső” kutató munkatársai elszórtan és sok helyütt (felsőoktatási intézmények tanszékein, intézetekben, iskolákban, könyvtárakban, kiadóknál, stb.) tevékenykednek. Az intézet az ő olvasáskutatói, -pedagógiai, fejlesztési, publikációs és egyéb munkáit támogatja, koordinálja – az utakat teremtve meg oda és vissza. Erjesztő, ösztökélő szerepe mellett sokat tehet azért is, hogy a gyermekirodalommal, -olvasással kapcsolatos információk nyilvánosságra kerüljenek.

Mivel az OPKM-ben van az említett hazai gyermekirodalmi gyűjtemény, továbbá ez a könyvtár a hazai pedagógia szakirodalmi ellátásának szolgálatában áll, gyűjteményének egésze is sok-sok olyan (lélektani, neveléstudományi, nevelésszociológiai stb.) dokumentumot tartalmaz, amelyek az olvasáspedagógiát szolgálják. Ésszerűen merült tehát fel az a gondolat, hogy a gyermekirodalmi intézet e nagykönyvtár bázisán, annak részeként, de önálló országos szerepkörrel jöjjön létre.

A Művelődési Minisztérium épületében

(Bp. V., Szalay u. 10.) szűkös és áldatlan körülmények között tevékenykedik az OPKM, mégpedig úgy, hogy különgyűjteményeinek fontos egységeit (tankönyv-, iskolai értesítő-, gyermekirodalmi gyűjtemény) kénytelen külső raktárakban, ideálisnak aligha mondható körülmények között tárolni. Ennek a könyvtárnak a helyzete is régóta megoldás után kiált. Amennyiben a jövőben az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumot sikerül olyan épületben elhelyezni – s erről évek óta szó van –, ahol van elegendő tér, akkor gyermekkönyvgyűjteményét élő könyvtárként lehet megnyitni a használók – pedagógusok, a gyermekirodalom történetét és esztétikáját, a gyermekek olvasói szokását kutatók – előtt.

E gyermekkönyvtárhoz kapcsolva olyan helyiséget is meg kell tervezni, ahol egy 30 fős tanulócsoport is dolgozhat, hiszen e dokumentári helyszín adott esetben tanítási órák, foglalkozások szervezésére is alkalmassá tehető. Ez a terem egyébiránt szeminárium, tanfolyami kisebb konferenciái célokat is szolgálhatna. Maga a Magyar Gyermekeirodalmi Intézet mindössze néhány (összességében a 100 négyzetmétert meg sem haladó) szobát igényel.

A továbbiakban azokról a funkciókról és tevékenységekről szólnunk, amelyek az elképzelésünk szerint 6–7 fős intézet feladatait képezik. Három szervező-kutatóval, egy szerkesztővel, továbbá két adminisztratív erővel működőképes lehet az intézet. Fontos, hogy az intézet szellemi kulcsembereinek a szakterület reprezentáns egyéniségeit nyerjük meg, olyanokat, akiknek átlátásuk van a gyermekirodalom és -olvasásügy egészéről.

Az intézet szerkeszti és kiadja a magyar gyermek- és ifjúsági irodalom, illetőleg a gyermekek kezébe szánt nyomtatott sajtótermékek kritikai-bírálati-elemző szemlét évi 6 számban. (Az egyetlen ilyen hazai sajtóorgániumot, a *Könyv- és Nevelést* pár éve – anyagi okokra hivatkozva – megszüntették.) A lap az olvasásra nevelés, az „Állásfoglalás”-részben említett kérdéskörök szócsöve is legyen, illetőleg közöljön tanulmányokat, elemzéseket, a helyzet külföldi vonatkozásait tárgyaló írásokat stb. Megfontolandó – a hazai idegen nyelvtudási szint ismert alacsonyága miatt – lapmellékletként egy nemzetközi olvasási szakirodalmat tömörítvények formájában szemlélő referáló lap megjelentetése.

A Magyar Gyermekeirodalmi Intézet – ez esetben is az OPKM-mel együtt – kiadói tevé-

kenységet is végez, az említett lap (+ referáló szemle) mellett megjelentet dokumentációs gyűjteményeket, konferencia-anyagokat, tanulmányköteteket, bibliográfiákat.

Szervező, kapcsolatteremtő munkát végez, igyekező összekapcsolni a hazai és nemzetközi olvasási, olvasáskutató, nevelési, kiadói szakembereket, de természetesen írókat, művészeket (pl. gyermekkönyv-illusztrátorokat) is. Szoros kapcsolatot tart az egyre szaporodó számú hazai gyermekkönyvkiadókcal és gyermeklaphozkészítőkkel. Ebben az értelemben működése kimondottan szolgáltatás jellegű: kapcsolatokat tart a gyermekirodalom elméletét, történetét, szociológiáját művelő kutatókkal, tanárokkal, de az ilyen témákon dolgozó hallgatókkal is. Elméleti konferenciákat, szemináriumokat, kerekasztal beszélgetéseket, rövid céltanfolyamokat, továbbképzéseket szervez. Számontartva a meglévő kutatóbázist, témakatasztert készít a hiányzó, nem kutatott kérdéskörökből, intézményeket, alapítványokat, szervezeteket nyer meg az ügynek, megbízásokat ad, ösztöklél. Fiatal kutatók útját egyengeti. Nemzetközi – minimálisan európai szintű – kapcsolatokat létesít s ápol (IRA, IBBY, IFLA, UNESCO stb.) melyek révén nemzetközi szimpozionok, viták, kerekasztal-konferenciák szervezésére vállalkozhat. Ellátja a hazai gyermekolvasás ügy „sajtóreferensi” szerepét.

A pedagógusképzés olvasáspedagógiai kísérleteit, vizsgálatait, stúdiumait is támogatja. A hazai és nemzetközi igényeknek megfelelően kiállításokat szervez és rendez. Nem foglalkozik – vagy csak abban az esetben, ha ez az olvasással van összefüggésben – a nem nyomtatott médiákkal. Nem helyettesítheti, válthatja ki az oktatásügy, a könyvtárügy, a könyvkiadás és -terjesztés, az irodalom- és néprajztudomány stb. meglévő vagy leendő intézményeit, szervezeteit, sőt együtt kíván velük működni. Feladatának tekinti az olvasáspedagógiai ismeretterjesztést.

Bármennyire gazdag is a teendők színskálája, nem szabad megengedni, hogy ez az intézet a jelzettnél nagyobb szervezetté nője ki magát. Minél több külső szakembert mozgósítson, minél több egyént és szervezetet nyerjen meg inkább az ügynek.

*

1990 az „Írásbeliség Nemzetközi Éve”. Nem hiú remény, hogy ezt a létesítendő szervezetet az UNESCO anyagilag is támogatja, sőt perspektívák nyílnak arra is, hogy ennek a magyar állami feladatnak a támogatására egyéb külföldi segítők is meg lehet nyerni.

1993-ban az IRA, a Nemzetközi Olvasási Szövetség (International Reading Association) európai kongresszust szervez (1989-ben ennek helyszínül hazánkat szemelték ki, de mi lemondunk róla), 1994-ben pedig ez a nemzetközi szervezet világkongresszust tart, melynek helyszínéről még nem született döntés. Jelenleg azonban arra sincs pénz, helyiség, személyzet, hogy az OPKM gyermekirodalmi gyűjteménye a pinceraktárból felkerüljön, hogy feldolgozzák és használhatóvá tegyék... Igaz, rebesgetik, hogy ez a nagykönyvtár talán megkapja az óbudai Zichy-palotát (vagy a hatalmas épület egy részét), ám ki tudja, honnan, merre fúj a szél...

Budapest – Gárdonyi, 1990. március 1.

Magyar Könyvtárosok Egyesülete

Gyermekkönyvtáros Szekciója

Olvasás és Olvasószolgálati Szekciója

(Az IRA magyar tagja)

Iskolai Könyvtárosok Szekciója

Magyar Írók Szövetsége

Gyermek- és Ifjúsági Irodalmi

Szakosztálya

Az IBBY (International Board of Books
for Youth)

Magyar Szekciója

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a szerkesztőségben (1135 Budapest, Frangepán u. 50-56. II. emelet 239. és 241. szoba). Egy példány ára 52 Forint, amely készpénzben a fenti címen vagy csakken egyenlíthető ki

Javaslat egy könyvtári társulás létrehozására

A TIM átalakításának szükségessége.

A Társadalomtudományi Információs Munkabizottság (TIM) 1989. december 12-i ülésén áttekintette eddigi tevékenységének eredményeit, és felvetette a további működés tartalmi és szervezeti kérdéseit. Megállapította, hogy az eltelt időszakban hasznos fóruma volt a társadalomtudományi információ terén érdekelt nagykönyvtáraknak, s a szakmai-politikai jellegű koordináción túlmenően sokat tett – anyagi források megnyitásával is – a társadalomtudományi információ korszerűsítéséért, beleértve a számítógépesítést is.

A könyvtárak társadalmi, tudományos és gazdasági környezetében lezajlott változások azonban azt a kérdést teszik fel a TIM tagjainak, hogy az eddigi laza keretek között folytasák-e továbbra is együttműködésüket, vagy pedig alakítsanak ki egy gazdaságilag is megalapozott, szilárd szervezetet közös vállalkozásaik számára.

Alapos megfontolás szól amellett, hogy az eddigi kooperációs forma kimerítette lehetőségeit. Ez ugyanis arra alapozott, hogy az egyes könyvtárak egymást ugyan tájékoztatva, egymással szükség szerint megállapodásokat kötve, egymás tapasztalatait átveve, mégis saját útjukat járják, önállóan működtetik szolgáltatásaikat, oldják meg a fejlesztési feladataikat. A külső, központi forrásokból érkezett fejlesztési összegek felosztására ugyan a TIM tett javaslatot, de felhasználásuk már egyénileg, mondhatni elszigetelten történt. Ezt a gyakorlatot voltaképpen utólag sem lehet hibáztatni, hiszen ezen az úton alakult ki az egyes könyvtárakban az a minimális technikai bázis, amely kiindulópontul szolgálhat a kooperáció magasabb szintjéhez.

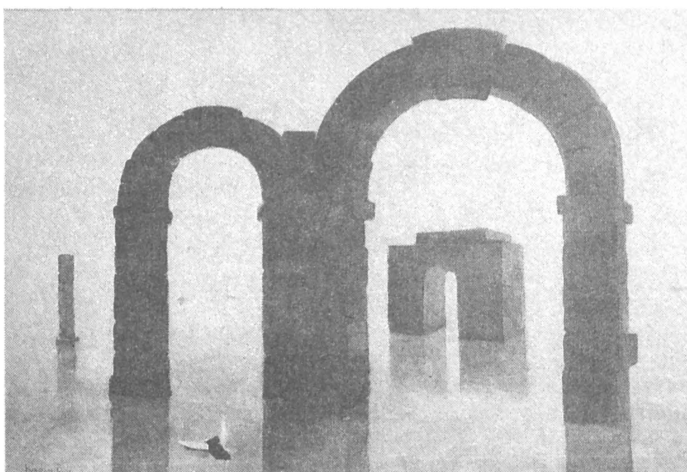
Új helyzet állt elő azzal, hogy meggyengült a könyvtár és információügy kormányzati irányítása, hogy beszűkültek a központi fejlesztési alapok, s hogy egyre inkább teret nyer az

önigazgatás gondolata a könyvtári területen is. Ezzel párhuzamosan erősödik az a felismerés, hogy nem elegendő a könyvtár anyaintézményének mégoly nagylelkű támogatása, hanem szükség van az anyagi erők koncentrált felhasználására is nagyobb, a könyvtárak szélesebb körét érintő vállalkozások finanszírozása érdekében.

Az ilyesfajta együttműködés elvei (az egyéni érdekek figyelembevételével, a látszattervékenységek kerülése, az önkéntesség, a „közteherviselés” stb.) éppen a TIM, de más kooperációs alakzatok működése során is már kialakultak. Ugyancsak ezek érvényesülését látjuk a külföldi, sikeresnek bizonyult együttműködési körök, könyvtári rendszerek, hálózatok, társulások, konzorciumok stb. tevékenységében. (Tegyük hozzá, hogy külföldön a legéletképesebbeknek a gépesítést célzó kooperációs körök bizonyultak, amelyek sok esetben kereskedelmi társulásokká válva, szolgáltatásokat és kulcsrakész rendszereket kínálnak partnereiknek.)

Hasonló irányú mozgások már a hazai könyvtárügyben is megindultak. Az OSZKÁR-projektet sorolhatnánk talán ide, vagy az észak-magyarországi vállalati szakkönyvtárak és a Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtára közötti állománygyarapítási és szolgáltatási megállapodást, még inkább a megyei könyvtárak által kezdeményezett, de más könyvtárak előtt is nyitott, Könyvtári Egyesülés nevű gazdasági társulást.

Kézenfekvőnek látszik, hogy a társadalomtudományok területén működő könyvtárak és információs intézmények is komolyan foglalkozzanak egy olyan társulás létrehozásával, amely megfelelő szervezeti, jogi és gazdasági keretet nyújthat anyagi erőforrásaik egyesítésére mindannyiuk érdekében álló, közös feladatok elvégzésére. Ugyanakkor az így létrejövő szervezet jobb eséllyel pályázhatna a külső

szervektől, központi alapokból elnyerhető támogatásra, s koncentráltan, hatékonyabban használhatná fel őket. (Pozitív példaként említhetők a Könyvtári Egyesülésnek átutalt minisztériumi összegek vagy a Közművelődési Alaptól az idén elnyert támogatás, negatív példaként pedig éppen a TIM tagjai által elnyert, de csekélységük miatt igénybe nem vett OMFB pályázati összegek.)

A társulás céljai. Az erőforrások egyesítésére alapozott társulás csak olyan célokat tűzhet maga elé, amelyek egybevágznak a tagok tényleges szükségleteivel. Ezek azonban a napi munka, a rövid- és középtávú tervek függvényei. Amikor tehát egy esetleges társulás tevékenységi körét akarjuk felvázolni, konkrét feladatok helyett inkább csak főbb területeket jelölhetünk meg, amelyekben a tagok minden valószínűség szerint érdekeltek lesznek.

A TIM legutóbbi ülésén lezajlott megbeszélésen két ilyen terület rajzolódott ki, ami persze nem jelenti azt, hogy a későbbiekben másokon nem bizonyulhat szintén érdemesnek közös vállalkozásokba kezdeni. Ez a két terület: a számítógépesítés és az információvissza-keresés.

A számítógépek alkalmazása terén a TIM jelenlegi és számbajöhető tagjai elérték egy olyan szintre, amely egyfelől lehetővé, másfelől azonban szükségessé is teszi a fenntartás és a további fejlesztés problémáinak közös megoldását. A legtöbb helyen mikroszámítógépeket alkalmaznak; ha egyáltalán van hálózati csatlakozása a könyvtári mikrogépeknek, akkor az az anyaintézmény nagyobb gépeihez

fűződik. (Nem számoljuk most ide a távoli adatbázishoz fűződő online kapcsolatokat.) Új helyzet áll elő az OSZK-ban és az MTAK-ban munkába álló közgépekkel. Aktuális feladatá vált a könyvtárak közötti számítógépes hálózatot megteremteni. Itt olyan tennivalók várnak elvégzésre, mint például a könyvtárügy számítógépesítési koncepciójának kidolgozása, a szükséges szabványok (pl. a gépi csereformátum stb.) elkészítése és életbeléptetése, a közép- és mikrogépek közötti adatátvitel programjainak kifejlesztése, a számítógépesítéssel kapcsolatos tanácsadás, a programok karbantartása és továbbfejlesztése stb. Indokolt lehet a folyamatos és visszamenőleges adatrögzítés feladatainak közös ellátása, az elkészült rekordok cseréjének vagy piacának megteremtése. Ki kellene dolgoztatni a könyvtári műveletekhez szükséges különféle programokat, különös tekintettel a mikroszámítógépeken üzemeltethető integrált könyvtári rendszerekre. És így tovább.

Ami az információvisszakeresést illeti, ezen a területen sürgető, de annál nagyobb feladat vár elvégzésre. Ez pedig annak az általános tárgyszójegyzéknek az összeállítása, amely a monográfiák tartalmi feltáráshoz elengedhetetlen, különös tekintettel a gépesítésre. Az ilyen általános tárgyszójegyzék elkészítése és gondozása sok helyütt a nemzeti könyvtár feladatkörébe tartozik (lásd Finnország, USA, Anglia stb.): kérdés, hogy az OSZK vállalja-e ezt a szolgáltatást, ha igen, mikorra. (Előmunkákat már folytatott ezen a téren.) Ha az OSZK-tól nem várható ez a nélkülözhetetlen segédeszköz, akkor a TIM – az OSZK-val

együtt vagy nélküle – foghatna hozzá a kidolgozáshoz.

Egyébként az OSZK szerepe a gépesítés tárgykörébe tartozó feladatok kapcsán is felmerül. Ugyanis egy sor olyan munkálatról van szó, amely országos, az egész könyvtár- és információügyre hatással van. Továbbá azt is látnunk kell, hogy a kormányzat éppen – többek között – ezen feladatok ellátására finanszírozza a nemzeti könyvtárat. Joggal merül fel tehát a kérdés, miért van szükség az egyes könyvtárak részéről további áldozatvállalásra? Vagy ha igen, nem lenne-e egyszerűbb ezen összegeket az OSZK-nak átutalni? Ez esetben csupán arra kellene válaszolni, miképpen lehet az érdekelt könyvtárak oldaláról a nemzeti könyvtár ilyen irányú tevékenységét ellenőrizni, a források felhasználását nyomon követni?

Hasonlóképpen tisztázásra szorul – a feladatok részbeni azonossága miatt – a Könyvtári Egyesüléshez fűződő kapcsolat.

Szervezeti kérdések. A tervezett célok megvalósításához szilárd szervezeti és anyagi alapokat kell teremteni, a kötelezettségek és jogok pontos megfogalmazásával. A TIM utódja-

ként létrejövő társulás a következő főbb szabályok szerint működhetne:

A társulás tagja lehet minden könyvtár, információs intézmény, intézet vagy vállalat, amely a társadalomtudományi információban érdekelt, s a szabályzatban foglaltakat magára nézve kötelezőnek tekinti.

A tagok évente meghatározott összeget bocsátanak a társulás rendelkezésére a működési költségek fedezésére.

A tagok egyetértésben állapítják meg a társulás által elvégzendő feladatokat; ezek anyagi fedezetében az érintett tagok állapodnak meg.

A társulás tevékenységét a tagokból alakult igazgatótanács irányítja.

A társulás ügyeinek vitelére az igazgatótanács megbízottat választ.

A társulás egyes feladatok elvégzésére megbízást ad tagjainak, külső intézményeknek, egyes szakértőknek, illetve célszervezeteket hoz létre.

A társulás tevékenységével kapcsolatos terheken és hasznon a tagok a hozzájárulás arányában osztoznak.

Papp István

Új alapszabálya van a Magyar Könyvtárosok Egyesületének

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete 1990. május 17-én tartott küldöttközgyűlésen elfogadta az egyesület új alapszabályát. Ezt az eseményt mintegy három éves előkészítő munka előzte meg. Az MKE elnöksége röviddel megválasztása után létrehozott egy, az alapszabály módosítását előkészítő ad hoc bizottságot. A bizottság elnöke *Vajda Erik*, tagjai: *Hernádi Istvánné*, *dr. Kenyéri Katalin*, *Kovács Dezső*, *Ottovay László*, *Papp István*, *Román Lászlóné dr.* és *dr. Wallerhausen Gyula*.

*

Az alapszabály módosítását, illetve lényegében egy új alapszabály kidolgozását több dolog indokolta, ezek közül a legfontosabbak: a régi alapszabály több kérdésben nem rendelkezett egyértelműen (vagy egyáltalán nem rendelkezett); a demokratizálás igénye: az egyesület

munkájában megnőtt az MKE szervezeteinek súlya, szerepe, a régi alapszabályban ez nem tükröződött, és ez a tény gyakran gátolta, korlátozta a szervezetek lehetőségeit, önállóságát; az utóbbi időszak társadalmi változásai Magyarországon megváltoztatják, megnövelik a szakmai társadalmi szervezetek szerepét és lehetőségeit, ehhez az új helyzethez az MKE-nek is alkalmazkodnia kell; az időközben megjelent egyesületi törvény is indokoltá tette egy új alapszabály kidolgozását.

Az ad hoc bizottság által kidolgozott új alapszabály tervezetét az egyesület különböző fórumain (elnökségi ülések, a szervezetek képviselőinek tanácskozása, a szervezetek taggyűlései) több menetben megtárgyalták, kiegészítették, módosították, majd mindezek figyelembevételével elkészült a május 17-i küldöttközgyűlés elé terjesztett szöveg. Ez is még több ponton tartalmazott alternatív változatokat;

ezekről a küldöttközgyűlés egyenként döntött, hogy melyik változat kerüljön be a végleges szövegbe. Végül az így kialakult egységes változatról szavazott a küldöttközgyűlés, és nagy többséggel elfogadta az MKE új alapszabályát.

Az alapszabály teljes szövegét a *Könyvtáros* következő száma fogja közölni. Itt most csak olyan kérdéseket szeretnék kiemelni, amelyek a legnagyobb változást jelentik az előzőekhez képest, illetve amelyekről a legnagyobb vita folyt.

*

Az egyesület *céljainak* megfogalmazásából kiderül, hogy aktívabb szerepre vállalkozik: „kezdemenyezőleg vegyen részt a könyvtárpolitika és szakirodalmi tájékoztatási politika alakításában, az erre vonatkozó törvénykezési, kormányzati és egyéb társadalmi döntések előkészítésében, meghozatalában és végrehajtásában; gyarapítsa tagjainak szakmai és általános ismereteit és fejlessze hivatástudatát, foglaljon állást a könyvtári képzés és továbbképzés kérdéseiben; képviselje a könyvtárosok és szakmai tájékoztatást végzők, valamint a könyvtárak és szakmai tájékoztatási intézmények szakmai érdekeit;...”

Az egyesület *tagságát* illetően az új alapszabály szerint lehetőség nyílik arra, hogy gazdálkodó szervezeteken kívül testületi tagként társadalmi szervezetek, egyesületek is tagjai legyenek a MKE-nek, például a különböző könyvtárigazgatói tanácsok.

Ezzel természetesen nem az volt az MKE célja, hogy minden szakmai szervezetet, tömörülést „maga alá gyűjtsön”, valamiféle „könyvtári egypártrendszer” hozzon létre, hanem, hogy egy olyan fórumot biztosítson, amely lehetőséget ad a szakmánkat érintő legfontosabb és legátfogóbb kérdések széleskörű megvitatására, a kölcsönös informálódásra és szükség esetén a szakma érdekében történő egyeztetett fellépésre.

Módosultak, illetve bővültek az MKE *szervezetek* fajtái: továbbra is vannak területi-szakterületi szervezetek (szekciók), ám új a testületi szervezet. Megszűnnek a szakmai bizottságok, illetve ha tovább kívánnak működni, akkor arra szakterületi szervezet (szekció) formában van lehetőségük. A testületi szervezetek a testületi tagok közös érdekeltisége szerint működő szervezetek. A szervezetek,

amennyiben tagságuk úgy kívánja, önálló jogi személyként működhetnek.

Az egyik legtöbb vitát kiváltó kérdés a *szervezetek prioritásának* problémája volt. Nevezetesen az, hogy a szakmai szervezetek vidéki tagjai kötelesek legyenek-e magukat első helyen a területileg illetékes megyei szervezetben regisztráltatni, és csak másodsorban regisztráltathatják magukat az általuk választott szakterületi szervezetben, vagy pedig első helyen (illetve csak ott) regisztráltathatják-e magukat a szakterületi szervezetben. (Budapest vonatkozásában ez a kérdés nem merült fel, nem lévén budapesti területi szervezet.) Sok érv hangzott el a viták során és a küldöttközgyűlés úgy foglalt állást – nem utolsósorban azért, hogy ne gátolja az egyesület tagjainak szabad választását –, hogy nem írja elő a vidéki területi szervezetben történő elsődleges regisztráltatás kötelezettségét.

Az egyesület *vezető szervei* közül a legfelsőbb vezető szerv természetesen továbbra is a tagok összességét képviselő (a 20 egyéni tagonként 1 küldöttből, továbbá a testületi tagok képviselőiből álló) küldöttközgyűlés. Az egyesület legfőbb ügyintéző és – két küldöttközgyűlés között – képviseleti szerve az elnökség, amelynek az eddigi 25 helyett 9 tagja lesz. A 9-ből 8-at, köztük az egyesület elnökét, a tisztújító küldöttközgyűlés választ meg, az elnökség kilencedik tagja pedig a tanács elnöke.

Új szerv az egyesület életében a *tanács*, mely a területi, szakterületi és testületi szervezetek egy-egy választott képviselőjéből áll, és a szervezetekbe tömörült tagságnak képviseleti, az elnökségnek viszont tanácsadó szerve. Az alapszabályban részletesen rögzített esetekben a tanács véleményének kikérése, illetve a döntésben való részvétele kötelező.

*

Az alapszabály-előkészítő ad hoc bizottság szerepe a május 17-i küldöttközgyűléssel nem ért véget. Feladata még az ügyrendi és működési szabályzat kidolgozása – ez valószínűleg 1991-re át fog húzódni.

A küldöttközgyűlés végül határozati javaslatokat fogadott el, amelyek az egyesület működésének a tisztújításig tartó átmeneti időszakára vonatkozó egyes kérdéseit, és a tisztújító választásokkal kapcsolatos előkészületeket és teendőket szabályozzák.

Poprády Géza

Közkönyvtárak most és a jövőben

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Közművelődési Könyvtáros Szekciója és a Pest Megyei Könyvtár országos tanácskozást szervezett május 9-én Szentendrén a közművelődési könyvtárosok számára.

A tanácskozás témája a közkönyvtárak jelen helyzete és jövője volt. A közel 300 jelenlevő könyvtáros előtt *dr. Kara Pál*, a Belügyminisztérium önkormányzati főosztályvezetője tartott előadást „Az önkormányzati törvénytervezet és a könyvtárak” címmel. Előadásában hangsúlyozta az önkormányzati rendszer bevezetésének lehetséges alternatíváit, ezek hatását, következményeit a könyvtárakra és a könyvtári hálózatokra. Ugyanakkor hiányolta a könyvtárak elképzelését, hiteles szakmai programját a saját jövőjüket illetően. Kéri a szakmát és annak jeles képviselőit, hogy mihamarabb dolgozzák ki, és juttassák el az előkészítő bizottsághoz azt a programot, amely kellő hangsúllyal adaptálható az új törvénybe.

Ezt követően *Nagy Ferenc*, a Budakeszi Városi Könyvtár igazgatója korreferátumában – külföldi példákkal illusztrálva – vázolta az egyre nyilvánvalóbb jövőt. Azt az intézményt támogatja majd az önkormányzat is és az állampolgár is, amelyik szolgáltatásaival kikerülhetetlen és nélkülözhetetlen a közösség számára.

A tanácskozás folytatásaként a „Rendszerváltás a közkönyvtárakban” című írásos helyzet-elemzésről cseréltek véleményt a résztvevők: *Papp Istvánnak*, az FSZEK főigazgató-helyettesének vitavezetésével. A hozzászólásokban igényként jelezték, követelték az új szakmai program mielőbbi elkészítését.

Befejezésként megválasztották a Közkönyvtári Szekció ideiglenes vezetőit. A résztvevők felhatalmazták a vezetőséget, hogy szaktanácsadók bevonásával segítse a szakmai program kidolgozását.

A továbbiakban *Nagy Ferenc* említett korreferátumát közöljük – teljes terjedelmében.

Az önkormányzati törvénytervezet és a könyvtárak

Soraikban bizonyára sokan vannak azok közül, akik 1988-ban Szekszárdon és 1989-ben Keszthelyen részt vettek a Vándorgyűlés Módszertani Munkabizottságának ülésein. Talán még emlékeznek az ott elhangzottakra. Két éve Szekszárdon tört fel elemi erővel az a problémaözön, ami szakmánkban, a gazdasági szférában, az irányítás rendszerében régóta lappangott, de akkor, úgy vélem, kevesen értették meg, hogy egy korszak hamarosan lezárul.

Egy esztendővel később, Keszthelyen, *Papp István* előadásában konkrét jelleget öltött, körvonalazódott az a tény, hogy milyen kihívás előtt állunk mi könyvtárosok az önkormányza-

tok megjelenésével. Most idén valamivel korábban, a vándorgyűlés előtt jött el a számvetés ideje, mivel immár előttünk fekszik egy törvényjavaslat, amely, ha hatályba lép, alapjaiban változtatja meg létfeltételeinket.

Enyhén szólva idegesítő a helyzet, mivel ez az utolsó pillanat, amikor még szót emelhetünk. Nem hagyhatjuk, hogy állásfoglalásunk, véleményünk nélkül kerüljön a parlament elé egy ilyen súlyú, bennünket mélyen érintő jogszabály. Másrészt be kell vallanunk, hogy továbbra is bizonytalanságban vagyunk, mert attól, hogy a tervezetet megismertük, még számtalan aggasztó tényező létezik.

Magyarországnak ma még nincs új kormá-

nya, a politikai pártoknak sincs konkrét kulturális programja, következésképp a könyvtárakról sincs elképzelésük.

A magyar közgazdászoknak kisebb gondjuk is nagyobb annál, minthogy a könyvtárakkal törődjenek. Kevésbé árnyaltan kifejezve, a játszma még sokesélyes, és egyáltalán nem azt érezzük, hogy nyeresre állunk, ezért kell most kezünkbe ragadni a kezdeményezést nekünk, a szakma képviselőinek.

Amikor az önkormányzati törvénnyel kapcsolatos első vázlat napvilágot látott, akkor döbbsen rá a könyvtáros társadalom, hogy lépnie kell. A politikai erők, az ellenzék és az úgynevezett reformerök egyaránt fennhangoztatták az esélyegyenlőség, a szabad információáramlás, a tájékoztatás szabadságának és fontosságának jelszavait, de sajnálatos módon ezt nem láttuk tükröződni a koncepcióban. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsa javaslatait, kifogásait el is juttatta az illetékeseknek.

Szinte hihetetlen, hogy ma Európa közepén bizonygatni kell azt, hogy a KÖNYVTÁR, mint információt gyűjtő, feldolgozó, őrző és szolgáltató intézmény stratégiai fontosságú, és fenntartása, fejlesztése kiemelt állami feladat, s hogy a könyvtár esetenként területi funkciót is betölt, amelynek finanszírozásából az állam nem vonulhat ki. A probléma nem egyforma erővel jelentkezik a különböző szinteken, az egyes könyvtár típusoknál. Az általam ismert törvénytervezet szerint a megyei könyvtárak és a kisebb községi szolgáltatóhelyek működése kerülhet veszélybe. Sajnálatos módon nem tisztázódott az országos jelentőségű gyűjtemények és a tudományos, felsőoktatási könyvtárak fenntartása sem.

Mi lehet a megoldás? A nemzeti könyvtár, az országos intézmények finanszírozása állami feladat kell hogy maradjon, ugyanez érvényes a felsőoktatási intézmények gyűjteményeire is.

A megyei könyvtárakat és valamennyi területi munkát végző intézményt a régi, a meglévő pénzforrásból kell finanszírozni. (Mert a keret létezik!) Minden egyéb esetben a pénzeszközök döntő részét az önkormányzatok biztosítják. Arra azonban vigyáznunk kell, hogy miközben állami finanszírozásról beszélünk, nem szabad egyben újjáélesztenünk a régi minisztériumi-megyei hierarchiát.

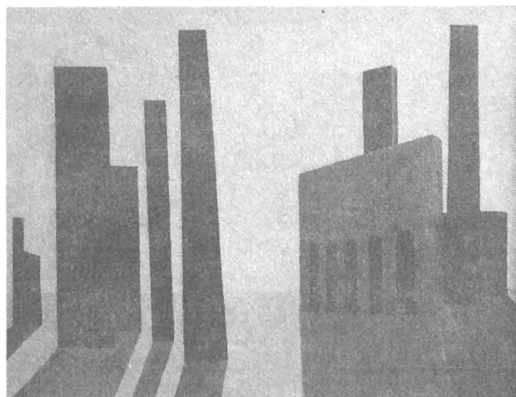
Milyen legyen az arány a finanszírozásban ott, ahol az állam és az önkormányzat közös feladata a fenntartás – a közművelődési könyvtárak esetében? A tisztán önkormányzati fi-

nanszírozás és az ezzel járó kiszolgáltatottság elfogadhatatlan.

Vegyünk néhány külföldi példát: extrém esetként emlegetik Ausztria könyvtárügyét, ahol az állam teljesen kivonult, de például Belgiumban is az önkormányzatok feladata a közművelődési könyvtárak fenntartása, viszont a nagyobb szabású fejlesztésekhez az állam segítséget nyújt. A szigorú thatcherista Angliában az önkormányzatok és az állam egyaránt szerepet vállal a könyvtárak működtetésében, de meg kell jegyezni, hogy kevés olyan hely van, ahol jobban kellene bizonyítani a szolgáltatások szükségességét. Még egy érdekesség: a legnagyobb recesszió idején zajlott az angol könyvtárak gépesítési programja.

Végül, de nem utolsósorban a finn példát említeném, amely rendkívül szimpatikus. Finnországban az önkormányzatok 70, az állam 30 százalékkal járul hozzá a könyvtárak fenntartásához. A vidéki könyvtárak esetében a fővárostól való távolság arányában nő az állami hozzájárulás mértéke. A finanszírozással kapcsolatban felmerül egy kényes kérdés. Ha visszatekintünk az elmúlt negyven esztendőre, arra, hogyan jött létre Magyarországon a könyvtári rendszer, rápillantunk a statisztikára, hogy mekkora a társadalmi igény, a forgalom, könnyen elbizonytalanodhatunk. Kertelés nélkül kimondhatjuk, hogy egy túldimenzionált, presztizs okokból létrehozott rendszer működött, ahol a mennyiségi követelmények domináltak a minőséggel szemben. Hála azonban az elődöknek, ha nem lett volna ilyen túldimenzionált, már régen összeomlott volna. Vegyük tudomásul: máris tartalékainkat éljük fel. Lehetőségeink kimerülőben vannak. Ezért fontos a jelenlegi állapotokból annyit megmenteni, amennyit csak lehetséges. A kultúra iránti jelenlegi ellenséges, igénytelen környezetben nincs lehetőségünk egy lerombolt várat újjáépíteni. Az, hogy hadállásainkat nem adjuk fel, még nem jelenti azt, hogy belső életünkben nincs szükség változásra, az erőforrások átcsoportosítására, tisztulásra, de ezt szigorúan belügynek kell tekintenünk! Hogy a könyvtárak az új államigazgatási rendszerben zavartalanul működjenek, mindenképpen ragaszkodnunk kell ahhoz, hogy jogszabályban, törvényben rögzített garanciát kapjunk, de ehhez először is el kell döntenünk, mit akarunk. Újra kell gondolnunk egész működésünket, irányelveinket, és ma már vitathatatlan: **új könyvtári törvényre van szükség.**

A jelen helyzetben elsősorban az a feladat,

hogy a könyvtárak működéséhez szükséges minimális feltételeket megállapítsuk, és ennek biztosítására garanciákat kell kérnünk az új parlamenttől. Az állami felelősség, az állami finanszírozás a jövőben nem jelentheti azt, amit évtizedekig jelentett: az irányítást, diktatúmat.

A könyvtárak információval dolgoznak – és az információhoz való hozzájutás alapvető emberi jog, tehát a könyvtáraknak autonóm szervezeteknek kell lenniük. Ez fokozottan érvényes a nagy nemzeti, történelmi értékű gyűjteményekre, a tudományos és felsőoktatási szférára – gondoljunk csak az egyetemi, akadémiai autonómiára! A munkatársaknak egzisztenciális biztonságot kell élvezniük. Angliában például minden könyvtáros az államtól kapja a fizetését, és nincs kiszolgáltatva a helyi önkormányzatnak. A bizonyos mértékű állami hozzájárulás a könyvtárak fenntartásához biztos garanciája a működés zavartalanságának, de még egyszer hangsúlyoznám: a finanszírozás egyben nem irányítás!

Minden bizonnyal a könyvtárügy sikere azon múlik, milyen egyesületünk lesz. Amikor 1988 tavaszán az angol Library Association székházába látogattam, köszönet érte a Magyar Könyvtárosok Egyesületének, kitűnő szervezésének, olyan jól működő szervezetet láthattam, ami szinte hihetetlen. Nálunk nem tartható szerencsésnek azt a tendencia, ami az utóbbi időben egyre erősebb: a szeparatizmus (mármint egyesületi berkekben), mert ez értelemszerűen gyengíti pozíciókat.

Az „alulról szerveződő” címszóval felbukkanó új szervezetek, mint a Kulturális Kamará, az erők szétforgácsolását eredményezik, az egyesületen belül is lehetne olyan szekciókat,

csoportokat létrehozni, amelyek kielégítik az új kezdeményezések híveit.

Olyan egyesületre van szükségünk, amelyik sokkal megfoghatóbban vállalja a könyvtárosok érdekvédelmét, hivatásos gárdával módszertani központként működik, élen jár új technológiák bevezetésében, irányítja ezt a folyamatot, szélesíti a nemzetközi kapcsolatokat, s végül aktívan politizál, összegyűjti és továbbítja a szakma problémáit, kapcsolatot tart a mindenkori kormánnyal. Ez egy kiváló szakemberekből és hivatalnokokból álló bizottságon keresztül valósulhat meg. Külföldi tapasztalatok alapján elmondható, hogy olyan ütőképes és fejlett egy ország könyvtárügye, amilyen a hálózati munka, az együttműködés szintje. Más országokban, ahol nem alakult ki még nagyfokú együttműködés a könyvtárak között, a gépesítés fejlesztésével igyekeznek kialakítani egy széles körű integrációt (Írország, Belgium), s ez egyben hivatalos könyvtárpolitikájuk is. Az európai szabványok meghonosítása, irányelvek adaptálása minket is közelebb hoz ahhoz a pillanathoz, amikor az Európai Közösség partnerévé válhatunk.

Milyen legyen a könyvtáros személyisége, hogyan viszonyuljon új, megváltozott környezetéhez? Sok esetben hallani olyan hangokat, hogy a könyvtáros legyen egy párt tagja, mert így könnyebben képviselheti az intézményt minden fórumon. Nézetem szerint, ha igazi demokrácia valósul meg, könnyebb lesz a dolga a könyvtárosnak, aki nem kötelezi el magát, csakis a szakma érdekeit képviseli. Emellett természetesen nem kizárt, hogy valamilyen szervezethez csatlakozzon, de szigorúan csak magánemberként! Egy párthoz való tartozás a jövőben nem jelenthet kivételességet, védettséget.

Olyan könyvtáros, aki nem képes a megújulásra, nem tudja majd igazolni intézménye szolgáltatásainak létjogosultságát, nem képes jó együttműködést kialakítani a helyi önkormányzattal, nehéz helyzetbe kerül. Ma a szakmában pánikhangulat van, az esetek túlnyomó többségében az elért pozíciók mentése a fő cél, kevés helyről hallani olyan híreket, hogy a könyvtárügy érdekében szót emelnének, tenének.

Reméljük, ez a tanácskozás e téren fordulóponthoz vezet, és egy erős egyesülettel, törvényi garanciákkal, a nagyobb arányú együttműködés és az egymás iránti szolidaritás jegyében vehetünk részt az új könyvtárpolitika kialakításában.

Nagy Ferenc

A Miskolci Városi Könyvtár hálózatának munkájáról

Napjainkban a magyar társadalom és kultúra olyan mérföldkőhöz érkezett, amikor a jelenlegi helyzet és a jövő lehetőségeinek elemzése létfontosságú feladat. Mostanában mind a gazdasági, mind a politikai, mind a kulturális szférában szaporodnak a diagnózisra vállalkozó kísérletek. A látlelet szomorú képet mutat, egyre hangosabban hallatszik, hogy a kultúra háttérbe szorult, a könyvtárügy a visszafejlődés jeleit mutatja. E szabály alól nem kivétel térségünk és Miskolc városa sem. Könyvtárhálózatunk válságos állapotba jutott.

Városunk lakói sohasem élveztek bőséget a kultúra területén. A *Termés* című folyóirat már 1937–38-ban felteszi a kérdést: „Lesz-e városi könyvtár?” Ugyanitt olvashatjuk, hogy „...ami Budapesten nemzeti értékeink diadalmas kirakata, annak a vidék szellemi és gazdasági életének szánalmas torz tükörképe. Budapest a hegy, a vidék a völgy. Miskolc városa különösen mélyen fekszik ebben a völgyben, amit legutóbb a város költségvetésének összeállítása bizonyított mindennél beszédesebben.”

Visszatekintés

A II. világháború azt a keveset is szétzúzta, amit addig sikerült összekuporgatni. Működött a városban a Borsod-Miskolci Múzeum könyvtára, mely elvben „nyilvános” volt ugyan, de valójában egy szűk értelmiségi réteg használta csak. Jó nevű iskoláink gyűjteményeit a háború alatt és után megtizedelték, ezek közül 1976-ban a Lévy József Könyvtár a városi könyvtárhálózathoz tartozik. A gyárak, bányák munkásai egyleti, olvasóköri könyvtárakat gondoztak, ezek közül ma is él a vasasok „Jószerencse” Dalkörének könyvtára, amely – nyilvános könyvtár lévén – városi fiókkönyvtári feladatot teljesít.

A régen kívánt „városi közkönyvtár” az

1952-es minisztertanácsi határozat nyomán szerveződött. Ez lett a megyei hálózatszerzési feladatokkal felruházott II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár. Ez az intézmény a város területén is nyitott fiókkönyvtárakat, bár a város vezetése 1952-től 1960-ig anyagilag nem támogatta ezt a tevékenységet.

A közigazgatási átszervezés révén Miskolc-hoz csatoltak néhány közeli települést (Hejőcsaba, Szirma, Diósgyőr, Ómassa, Perces, Hámor, Görömböly, Tapolca).

A város tanácsának vezetése 1960-ban nyitott költségvetésében „könyvtári címet”, elkezdődött a városi hálózat kiépítése, melynek alapját a megyei könyvtár által létrehozott fiókkönyvtárak képezték (Diósgyőr, Hejőcsaba, Martintelep, Szirma, Görömböly). A hálózat központjául a Déryné utca 5. szám alatti épületrészt jelölték ki, ahol az Állami Gorkij Könyvtár orosz nyelvű letéti könyvtára működött 1956-ig. Azt az állományt akkor átvette a megyei könyvtár, majd 1960-ban visszaadta a városnak, így alapozva meg a ma is működő idegen nyelvű részleget.

A 60-as években gyors és látványos hálózat-szervezés indult, igaz, hogy szegényesen, üzlethelyiségekben, magánlakások előszobájában, társbérletekben. A 70-es években – a maihoz képest – imponáló gazdasági lehetőségek nyíltak. Új könyvtáreépületek sora létesült a városban (megyei könyvtár, egyetemi könyvtár, orvosi szakkönyvtár). A városi hálózat is szépen gyarapodott, az Ifjúsági Házban egy fiókkönyvtár kapott helyet 1972-ben. Ezt a könyvtárat az összekötő városrészbe tervezett központi könyvtár elődjének szánták, de ez az intézmény többszöri átszervezés után sem épült meg, már régen lemondunk róla, jelenlegi helyzete egyre aggasztóbb.

Felépült a József Attila Könyvtár (1973) benne kiállítóteremmel. Bővült és felújításra került a Tompa Mihály Fiókkönyvtár a Mar-

tintelepen (1973). Új épületet kapott a Petőfi Könyvtár (1977), átadták a percesei könyvtárat (1978). A Lévy József Könyvtár 1979-ben került méltó körülmények közé, pinceraktárakat alakítottak ki a Kaffka Margit és a Szabó Lőrinc Könyvtárban (1977).

Az országban először közös fenntartású iskolai-gyermekkönyvtárak létesültek, amelyeket elsősorban a szükség hozott létre, szegény lévén mindkét fél.

A 80-as évek elejétől egyre kevesebb lehetőség nyílik hálózatépítésre. A város település szerkezete megváltozott. Az Avasi lakótelep 40 ezer lakójának nincs könyvtára, az ide megálmodott könyvtár terve fiókba került. Néhány éve felsillant annak a reménye, hogy – ha már az összekötő városrészben nem épülhet meg az új intézmény – a Déryné utca 3. szám alatti műemlék jellegű épület felújításával emberi helyet kaphat az igazgatás, gazdasági tevékenység, a Szabó Lőrinc Könyvtár nem hagyományos szolgáltatásaival (zenei részleg, hangoskönyvtár, raktár, feldolgozás, a vonzaskörzet) egyetemben.

Az 1983-as közigazgatási átszervezés kapcsán szakmai-módszertani felügyeletet látunk el a városkörnyéki községekben (Alsózsolca, Felsőzsolca, Kistokaj, Mályi, Szirmabesenyő; Bükkszentlászlót viszont Miskolchoz csatolták). 1984-től átvettük a volt miskolci járás községeinek szakmai-módszertani gondozását is (44 község, ebből 22 szolgáltatóhely – könyvtári társulás tagja). E feladatot a kezdetekben három fő látta el, a Járási Hivatal 100 ezer forint könyvbeszerzést biztosított. Az átvételkor két munkatársat kaptunk, de nem kaptuk meg a fenti könyvbeszerzési keretet. Jelenleg a társult községek által befizetett összegből (évi 104–106 ezer forint) gyarapítjuk az állományt. 1985-ben a városi letétek és a vonzaskörzet ellátására kaptunk egy Volga combi autót.

Működési feltételek

A fenti rövid visszatekintés mutatja, hogy a város és a közeli térség lakóinak könyvtári ellátása a feladatunk, de mind tárgyi, mind anyagi lehetőségeink csökkenőben vannak. Az életképtelen, korszerűtlen kicsi szolgáltatóhelyeket meg kellett szüntetnünk. A jelenleg is érvényben levő „A művelődési miniszter 211/1984. MM. számú útmutatója a lakóhelyi köz-művelődési könyvtári ellátás távlati fejleszté-

séhez” című irányelv szerint hálózatunk B, C, D típusú szolgáltatóhelyeket működtet.

A földrajzi elhelyezkedés nem mindig ésszerű, hiszen a lehetőségekhez kellett igazodnunk egy-egy helyiség birtokba vételével. A legnagyobb hiány az Avason mutatkozik. Fenntartói kérésre egy garázsban (18 négyzetméter!!) nyitottunk itt kölcsönzőt, de a tarthatatlan állapot miatt bezártuk.

Nagy gond mutatkozik Tapolcán. Ez a szép üdülőhely sivár, vizes lakásban kínál könyvet az üdülőeknek, ahol még ülhely sincs. Korábban, a nyári időszakban egy pavilonban helyeztünk el néhány száz könyvet, de ezt a kis faházat már szégyenlettük és mielőtt összedült volna, sikerült eladnunk.

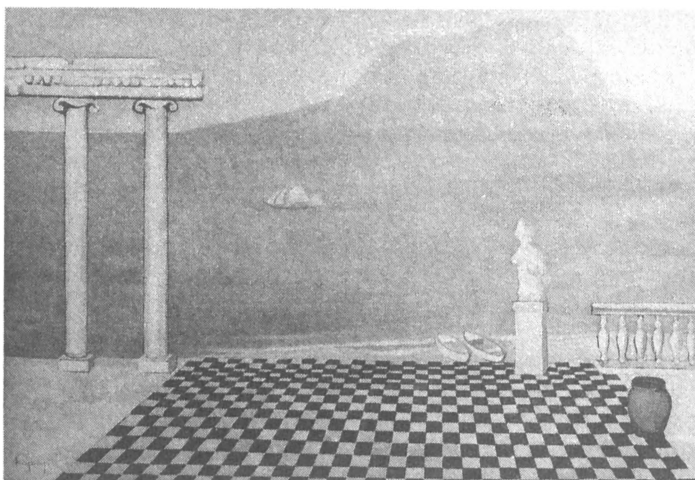
Költségvetésünk nagy számszerű növekedést mutat ugyan, de ez az árak emelkedése miatt a szinten tartásra is kevés. Egyre nehezebb kifizetnünk az Ingatlankezelő Vállalattól bérelt helyiségek bérleti díját. Ebben az évben ezek közül már néhányat nem tarthattunk meg. A József Attila Gyermekkönyvtárat összevonjuk a felnőtt könyvtárral. Félő, hogy az elhelyezésnek statikai akadályai vannak, a felmérést megrendeltük.

A Kiliánban is lakásban van a fiókkönyvtár. Az emelet a terhelést sem bírja, a lakást a MIK szeretné eladni, a bérleti díj sok. Évek óta próbálkozunk az elköltözéssel, de sikertelenül. A legcélszerűbbnek tűnne a 34. sz. iskolába való telepítés a gyermekkönyvtár mellé, de az iskola nem tud helyiséget biztosítani. Ehhez a fiókkönyvtárhoz négy szolgáltatóhely tartozik, amelyeket szeretnénk továbbra is megtartani.

A vonzaskörzet könyvtári ellátásának feltételei is rosszak, megoldatlanok. Előbb egy volt kollégiumban kaptunk helyet, ahol gerendákkal alátámasztott munkahelyeink voltak. Innen 1989 őszén el kellett költöznünk, mert a város itt rendezett be éjjeli menedékhelyet. Az új épület, ha lehet, még rosszabb, gondozatlan, öreg, a tető beázik, vizes, a felújítása folyik, de kérdéses, megéri-e? Lehet, hogy jobb, ha a jelenlegi – szintén átmenetinek ítéltető – helyen maradunk?

Az elmúlt öt évben felújításra alig jutott pénz, évek maradtak ki. A költségvetésben tervezhető karbantartás minimális, a legszükségesebb munkák is elmaradnak (vízcsapok, tető, bádogos, üveges munkák).

Szólni kell az utóbbi öt-hat évben, de különösen az elmúlt év során megromlott közbiztonságról. Igen nagy károkat kell elszenvednünk – szinte hetente a – Petőfi Könyvtárban.

A tíz évvel korábban a környékre telepített, a társadalom periferiájára szorult réteg munkanélküli serege betörésekkel áll bosszút. Már minden nyílászárót berácsoltattunk, de korszerű vagyonvédelmi eszközök felszerelésére nincs pénzünk. A vandál, dühös pusztítás, ha mást nem tehet, ablakot tör, rácsot, ajtót zúz. Az este hatig-hétig nyitva tartó könyvtáraknál a munkatársak személyes biztonsága is veszélyben forog. Igen nagy szükség lenne – alkalmazkodva ehhez az embertelen állapothoz – a nagyobb gyűjtemények korszerű vagyonvédelmét biztosítani. Gyűjteményeink sorában hangsúlyozottan kellene helyet kapnia a felbecsülhetetlen értékeket őrző, az évszázadok során sok vihart elszenvedett Lévay József Könyvtárnak. Biztosítani kellene a Szabó Lőrinc, József Attila, Petőfi Könyvtárak vagyonát. A legegyszerűbb védelmi berendezés is, tavalyi árszinten 50–60 ezer forintba kerül. A felszerelésre így reményünk sincs.

Személyi feltételek

Hálózatunk feladatait 55 főfoglalkozású és 19 részfoglalkozású munkavállaló látja el. A személyi állományban nagy mozgás, fluktuáció nem volt az elmúlt időben. Munkatársainknak több mint 95 százaléka nő, a korábbi években sokan születtek, távollétük idején a helyettesítések, táppénzes kimaradások sok gondot okoztak.

Mára már stabilizálódott a munkatársi állomány, a harmincas, negyvenes éveikben járók

a napi feladatok végzésénél helyükön vannak, egyre kevesebb a táppénzes napok száma. Egy fő kivételével – aki ebben az évben nyugdíjba vonul – valamennyi munkatársunk rendelkezik szakirányú képesítéssel. Ezt szép eredményként könyvelhetjük el, mert közismert szakmánk kapkodó, rosszul szervezett képzési rendszere.

A szakmai tudásanyag megszerzéséhez sokat segít az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja. Az évtizedek óta szervezett tanfolyamokon rendszeresen részt veszünk (szakozói, olvasószolgálatos, gyermekkönyvtárosi, bibliográfiai leírási, számítógépes, módszertanos, zenei könyvtáros stb.), évente 3–4 fő. A II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár alap- és középfokú képzésében oktatói feladat vállalásán túl, munkatársaink is továbbképzésben részesülnek.

A pálya anyagi elismerése évtizedek óta kínosan, szégyenletesen alacsony szintű volt. Az 1977-es bérkorrekció után, hosszú évek harcainak köszönhetően 1989-ben bérrendezésre került sor (42,4%) melyet 1990. január 1-jei hatállyal további 16% követett.

Intézményünk belső erőfeszítései révén már 1989-ben jobbak voltak a béreink, mint a környék könyvtárosainak, de még nem érjük el ma sem pl. a dunántúli pályatársak bérszintjét.

Erkölcsei elismerés terén elégedettek lehetünk, a Városi Tanács évente 2–4 fő miniszteri kitüntetését támogatta, két éve anyagi elismeréssel is jutalmazhatjuk a törzsgárda tagságot.

Jelenleg stabil, a szakmáját jól és lelkiismeretesen ellátó munkatársi gárda szolgálja a vá-

ros lakóinak közkönyvtári igényeit, de kevés a pályakezdő, a jövőben jobb feltételeket nyújtva biztosítani kell az utánpótlást. (Letelepedéshez anyagi alapok, lakás, kölcsönök, bérek, emberi munkakörülmények, tanulmányi szerződések, belföldi-külföldi ösztöndíjak, nyelvoktatás.)

Szolgáltatásaink

A felnőtteknek nyújtott szolgáltatás mellett mindig fontosnak tartottuk a gyermekek betűvel, könyvvel való ellátását, mivel – sajnos – *Eötvös József* óta sem sikerült oktatási intézményeinkben használható, vonzó könyvtárakat létesíteni.

A tantervek váltják egymást, szinte valamennyi fontosnak tartja a „többkönyvűség” elvét, a könyvtár használatát, de az iskolákban nincs igazi könyvtár, de alig akadt a könyvtár használatát tanító pedagógus. Nemzedékek sora nő fel műveletlenül, napi tevékenységéhez nem rendelkezik kellő információkkal; alapvető állampolgári jogairól sem tudhat. A családok anyagi lehetőségei beszűkülnek, egyre fontosabb és felelősségteljesebb mindennapi szolgálatunk, a gyermek kezébe könyvet, folyóiratot adni, szemét, szellemét „kinyitni”.

Hálózatunk könyvtáraiban írók, költők, népművészek egész sora fordult és fordul meg. Évente – tavasszal és ősszel – vers- és prózamondó, olvasási, helyesírási versenyek, vetélkedők zajlanak, több száz fős részvétellel. 1987-ben könyvtárhálózatunk adott otthont az országos gyermekkönyvhét rendezvényeinek. Szakkörök, könyvbarát klubok működnek, a pályaválasztáshoz adunk segítséget. Nyaranta olvasótábort szervezünk a környező községek gyermekei részére. A jól végzett munka öröme viszont nem feledteti velünk a tudatot, hogy nagy hiányok is vannak. A város 14 éven aluli lakóinak alig felével van kapcsolatunk, a környező községekben ez az arány még kedvezőtlenebb. Értük is felelősek vagyunk!

A 14–18 éves korosztály továbbtanuló része intenzív könyvtárhasználó, de megcsappan a húszas, harmincas évjáratúak rétege, akiknek szabadidejét a „második gazdaság” köti le, a reménytelenül leszakadók száma növekszik.

A Miskolci Város Könyvtárának a fent említett hálózati rendszeren belül B, C, D típusú, azaz közép- és alsófokú lakóhelyi könyvtári ellátást kell biztosítania. Különleges helyet foglal el az 1976-ban hálózatunkhoz csatolt

Lévay József Könyvtár, amely a miskolci iskolák muzeális gyűjteményét őrzi.

A 36 ezer könyvtári egység szakszerű és korszerű feltárása rendszerben folyik. Állománya elsősorban a humán tudományokat képviseli, könyvszakértők felmérése szerint értéke mintegy 20 millió forint (1980-as árszinten!). Helytörténeti anyagunk jelentős, városunk nélkülözhetetlen kutatóhelye. Az állományt kötetkatalógusban is feltártuk. Elkészült az iskolai értesítők analitikus katalógusa is, de pénz hiánya miatt kéziratban van! Felbecsülhetetlen szellemi vagyon a „Régi Magyarországi Nyomtatványok” körébe tartozó állományrész. Az Országos Széchényi Könyvtárral egyeztetve ezek leírása is elkészült, kiadásra vár (1200 cím!). A nyomtatáshoz már elnyertünk 1989-ben a Magyar Tudományos Akadémiától 150 ezer forint támogatást, de ez kevés, a magunk költségvetéséből 1990-ben erre semmi pénzünk nincs s így ez is kéziratban marad, a pályázati összeget vissza kell fizetnünk.

Hálózatunknak három B típusú könyvtára van, a József Attila, Petőfi, Szabó Lőrinc Könyvtárak. Valójában egyik sem felel meg a 211/1984-es útmutató előírásainak (alapterület, a beszerzés mértéke), különösen szorongató a Szabó Lőrinc és a Petőfi Könyvtár helyzete. Ez a három nagy könyvtár a hagyományos alapellátáson túl külön szolgáltatásokat is nyújt.

A *József Attila Könyvtárban* képzőművészeti részleget alakítottunk ki. Kiállítóterünkben a vizuális kultúra terjesztése és fejlesztése érdekében a könyvhöz kapcsolódó művészetek megismerését tartjuk fő feladatunknak, így bemutatjuk látogatóinknak a grafika, az illusztráció, a fotó, a tipográfia mestereinek műveit. Irodalmi, helytörténeti kiállításokat rendezünk. A gyűjteményben helyet kapott diapozitív- és reprodukció-tár is, ennek állományát kötetkatalógusban is kínáljuk. Ez a gyűjtemény az elmúlt 2–3 évben anyagi akadályok miatt nem gyarapodott.

A *Szabó Lőrinc Könyvtár* idegen nyelvű gyűjteménye a nyelvtanulást, a világ dolgaiban való tájékozódás lehetőségét nyújtja. Fejlesztése nagyon visszafogott. A négy nagy világnyelv állományát képviselő művekről kötetkatalógust szeretnénk kiadni. Elkészült a francia és a német nyelvű műveket feltáró kötet, de a pénz hiánya miatt kéziratban van; az orosz és angol nyelvű művek leírását is el kell halasztanunk.

Ez a könyvtár a kötelezpéldányok régió szerinti elosztása során az idegen nyelvű anyag egy részét megkapja a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtártól. Feltárása, megőrzése az előírásoknak megfelelően történik. Hangzó dokumentumokat is vásárol. A hanglemezek egy része kölcsönözhető, átjátszást is vállalunk, bár technikai felszereléseink lassan amortizálódnak. Hangoskönyvállományt alakítottunk ki a Soros Alapítványból elnyert pályázat révén. A Vakok és Csökkentlátók Szövetségével a kapcsolatunk jó, bár a használók köre szűk, hiszen szükséges lenne a kazetták mellé magnót is kölcsönözni, de erre nincs módunk.

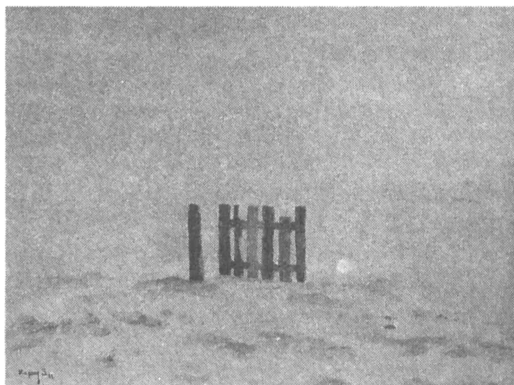
A *Petőfi Könyvtár* Diósgyőr lakóit szolgálja. Az alapellátáson túl helytörténeti, helyismerteti feladatai is vannak. Az 1977-ben birtokba vett műemlék épület leromlóban van, felújítása elkerülhetetlen, a környék deklasszált lakói ezt az intézményt is rongálják. Ez az intézmény feltétlenül bővítésre szorul (új épület elfér mellette), s ezt a jövő fontos fejlesztési feladatának kell tekintenünk. Még ebben az évtizedben feltétlenül szükség lenne rá.

C típusú könyvtáraink (Dayka Gábor, Gárdonyi Géza, Ifjúsági, Kaffka Margit, Tompa Mihály) és a hozzájuk kapcsolódó *D típusú szolgáltatóhelyeink* aránylag jó földrajzi elhelyezkedésűek. Az elmúlt években bekövetkezett lakótelepi átrendeződés miatt kiáltó hiány van az Avason. Erre a feladatra már évek óta igyekszünk felkészíteni a Kaffka Margit Könyvtárat, de akkor legalább 300 négyzetméter alapterületet kellene kapnunk.

A többi C típusú könyvtár közül kérdésessé vált a jelenlegi helyén megtartani a Kiliánban a Dayka Gábor Könyvtárat. A telep lakói lassan előregyűlnek (korábban házhoz is vittük a könyvet, a folyóiratot – ma már ezt nem tehetjük). A lakás bérleti díját már nem tudjuk fizetni, az iskolában nem kapunk helyet. A felnőtt szolgáltatás megszüntetésével 500–600 olvasót veszítünk, mert az idősök nehezen fognak átmenni a Petőfi Könyvtárba.

Megoldást jelenthetne a peremterületek el látására bibliobusz beállítása. Évekkel korábban foglalkoztunk a gondolattal, de mivel csak egy leromlott városi busz átalakítására kínálkozott lehetőségünk, lemondunk róla. (Pedig jelentős javulást kínálna a Béke-telep, Hámor, Ómassa, Lillafüred, Bónis-telep, Kilián, Bedegh-völgy, Zsarnai-telep alacsony színvonalú szellemiségének ébresztgetéséhez.)

Az eddigi könyvtár-megszüntetések nem

okoztak nagyobb személyi konfliktust, de ha tovább is szűkítjük a hálózatot, több munkatársnak lesznek egzisztenciális gondjai. A személyi ellátottság kapcsán szoltunk arról, hogy a szakképesítés teljeskörű. Kik legyenek azok, akik intézményünknel válnak munkanélkülivé?

Intézményünk felvállalta városunk irodalmi hagyományainak ápolását, 1966-tól kiadjuk a Borsod-Miskolci Irodalomtörténeti Füzetek című sorozatot, amelyet a fenntartó is elismert és anyagilag támogatott. 1987-ben jelent meg a 15. füzet, azóta több kézirat fiókban van, kiadásukra nincs pénzünk. Lesz-e folytatása?

*

A hálózat munkáját utoljára 1980-ban tekintette át a Művelődési Bizottság. 1981-ben tárgyalta meg a Végrehajtó Bizottság. Az akkori határozatok idejüket múlták. Jutunk-e előbbre a mai zavaros, diszsonáns hangokat hallató világban? Bízunk az olvasók, a könyvtárhasználók erejében. Meghirdetjük a „Könyvtári véd-egylet” akciót, sok jó szándékot, segítséget könyvelhetünk el, de önfenntartók nem lehetünk. Minden kor társadalmá – a maga módján – mecénása volt a kultúrának, nem lehet ez másképpen a jövőben sem. Az elmúlt négy évtized során kialakított könyvtári rendszer sok hibát mutat ugyan, de a jót elvetni belőle balgaság lenne. Nagy reményeket fűzünk a rövidesen kialakuló helyi önkormányzati rendszerhez, bízunk a helyi kezdeményezésekben, városunk lakóinak erkölcsi és anyagi támogatásában.

Hernádi Istvánné

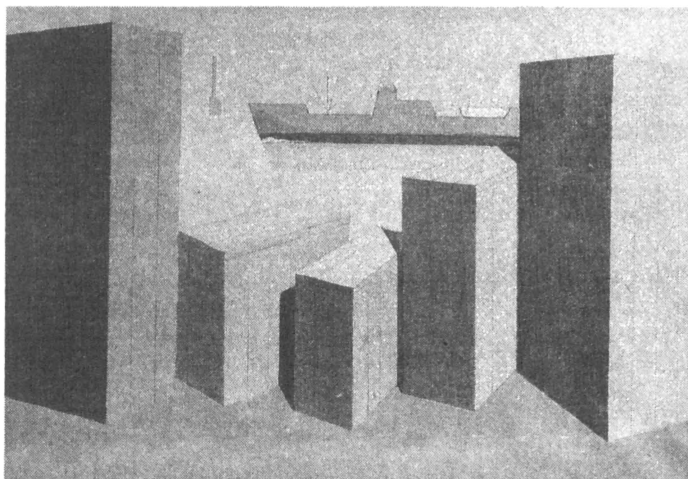
A nyelvtanulás szolgálatában

Eger diákváros és idegenforgalmi centrum, így a nyelvtanulás iránti érdeklődést már korábban érzékeltük. A Bródy Sándor Megyei Könyvtár személyzeti stratégiájában is jelentős figyelmet szenteltünk a nyelvtudásra. Angol, német, orosz szakos kollégák kerültek az intézménybe, s a munkatársak számára kétéves angol nyelvtanfolyamot szerveztünk. S amikor a volt szakszervezeti székházból átalakított, s szépen felújított Ifjúsági Házban egy 106 négyzetméteres könyvtári helyiséget kaptunk, hozzákezdünk egy nyelvi részleg kialakításához.

A központi könyvtár állományából kiválogattuk és az új részlegbe áthelyeztük az idegen nyelvű szépirodalmat, a nyelvkönyveket, a nyelvtanulást szolgáló lemezeket, kazettákat. Ezzel párhuzamosan új vásárlással is gyarapítottuk a gyűjteményt. Sokat segített a Soros Alapítványtól kapott támogatás és más központi kiegészítés. Szoros kapcsolatot alakítottunk ki a helyi Tanárképző Főiskola nyelvi tanszékeivel, s gyümölcsöző együttműködés jött létre az Állami Gorkij Könyvtárral is. A nyomtatott és hangzó anyagok mellett számos diasorozattal is rendelkezünk és tervezzük a floppy lemezek és videokazetták gyűjtését is.

Diavetítéssel kísért idegen nyelvi előadásokat szerveztünk, melyek közkedveltek voltak, ezt a formát a jövőben is megtartjuk. Elsőként közreadtuk az angol nyelvkönyvek és az angol nyelvű szépirodalom jegyzékét, melyet a hasonló más nyelvű kötetek követnek. A gyűjteményről és szolgáltatásairól folyamatosan tájékoztatjuk a nyelvtanárokat és a tanulókat. A helybenhasználat és a kölcsönzés mellett a másolatszolgáltatás és a hanganyagok átjátszása is meghonosodott.

Az idegen nyelvi részlegben a személyi feltételek is kedvezőek. *Fekete Ildikó* magyar–angol–könyvtár szakos egyetemi diplomával rendelkezik, s így jó gazdája a gyűjteménynek. Intézményen belül konzultálni lehet a német és orosz nyelvű dokumentumok kiválasztásakor. Tapasztalataink azt igazolják, hogy a nyelvtanárok és az idegen nyelvet tanulók sajátos igényeit ebben a formában szakszerűbben kielégíthetjük, mint az általános olvasószolgálatban. Szeretnénk, ha nyelvtúdió is kapcsolódna a gyűjteményhez, ehhez nagyobb alapterületre lenne szükség. Ebben az évben a nyelvi részleg általános iskolai szintekhez állít össze – meghatározott szókincset tartalmazó – hanganyagot, melyet a gyermekkönyvtárban

az érdeklődők egyénileg is meghallgathatnak vagy arról átjátszást kérhetnek otthoni gyakorlásra.

A nyelvtanárok tömeges átképzéséhez jó háttérrel biztosít a nyelvi részleg már a jelenlegi fejlettségi szinten is. A fejlesztéshez számos tervünk, elképzelésünk lenne, sajnos az anyagi eszközök korlátozottsága határt szab a vágyaknak, csak kisebb lépésekben haladhatunk. Ktartó, következetes munkával még a jelenlegi feltételek között is eredményt érhetünk el, sok olvasónkat segíthetjük a kor követelményei szerinti nyelvtudáshoz. Az egyéni igény és a társadalmi szükséglet összhangban van, ezért joggal számítunk arra, hogy előbb-utóbb több anyagi támogatást is sikerül szereznünk.

*

Az alábbiakban az említett kiadvány (Az angol nyelvkönyvek és az angol nyelvű szépirodalom jegyzéke – BSMK, 1989, Eger) előszavát közöljük:

„Learning is better than house and land”

Kedves Olvasó!

Felhívjuk figyelmét, hogy a Bródy Sándor Megyei Könyvtár idegen nyelvi részleget ala-

kított ki. (Eger, Ifjúsági Ház Széchenyi u.) Szándéka segítséget nyújtani azoknak, akik egy idegen nyelv elsajátítását tűzték maguk elé célul, illetve azoknak, akik a már megszerzett tudásuk tökéletesítésére, a nyelvismeretük szinten tartására törekednek.

Tájékoztatóinkban a részlegben található nyelvkönyveket, nyelvtanokat, szótárakat, feladatgyűjteményeket, idegen nyelvű szépirodalmat és egyéb, a nyelv elsajátításához szükséges „háttéranyagokat” foglaljuk össze, és ajánljuk az Ön figyelmébe.

A mellékelt jegyzékben elsőként a könyvtár angol anyagát mutatjuk be. A jobb áttekinthetőség érdekében a dokumentumok jellege szerinti tartalmi csoportokat állítottunk össze.

A könyvek egy részéhez hangzó anyag (kazetta, lemez) is tartozik, ezt a könyvek bibliográfiai leírása után jeleztük. Feltüntettük a könyvek raktári jelzetét is (ez a tételek mellett található betű- és számegyűttés), amelyet kölcsönzéskor a kérőlapra kell írni. Ahol szükségesnek tartottuk, rövid ismertetéssel bővítettük a bibliográfiai leírást.

Eredményes tanulást kíván a

Bródy Sándor Megyei Könyvtár”

Orosz Bertalanné

HIRDESSSEN

A

Könyvtáros

BAN

Egész oldalas hirdetés

8000 Forint

Féloldalás hirdetés

4000 Forint

Negyedoldalás hirdetés

2000 Forint

ESZTÉTIKUS TERVEZÉS ÉS KIVITELEZÉS!

A

Könyvtáros

BAN

HIRDESSSEN

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

MERABONA

és

TÉKA

típusú bútorainkat,

melyek

IRINGÓ

alvázra szerelve

tömörraktárak

berendezésére is

alkalmasak

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XXII., Csap u. 14/a. 1222

Telefonüzenet: 663-226

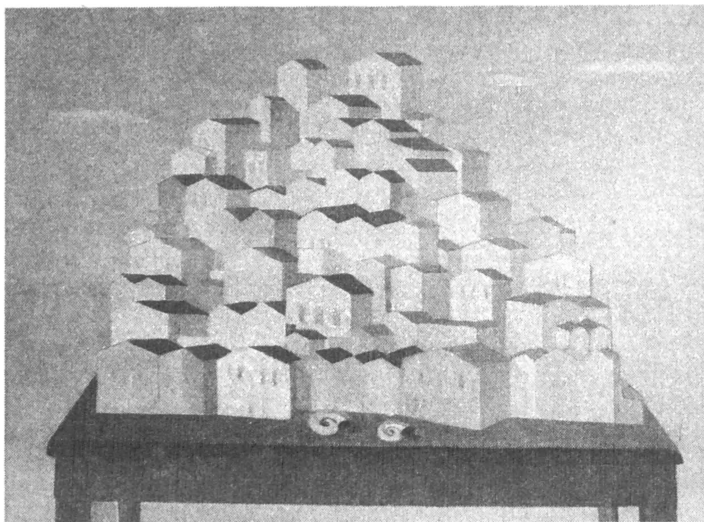
Ősrégi, híres iskolai könyvtárak szűnnek meg, megy veszendőbe állományuk, szóródik szét könyvanyaguk, új iskolai könyvtárakról ritkán adhatunk hírt. Ezúttal nagy örömmel értesíthetünk mindenkit arról, hogy mégiscsak van jövője ennek a nehéz (még az átlagos, általános könyvtári nyomorhoz képest is igen nehéz) helyzetben lévő könyvtár típusnak. Nem kisebb ember, mint a magyar könyvtárépítéset és -berendezés európai mestere, *Urbán László* véli úgy, hogy a Szent István Közgazdasági Szakközépiskola új (alig két éves) könyvtára méltó a figyelemre. A könyvtár valóban csodálatos. De tán még csodálatosabb, hogy egyáltalán létrejött. Könyvtára természetesen réges-régóta volt az immár több mint százéves iskolának, ám korántsem rangjához méltó. Miért, miért nem, az igazgató, *Szabó Balázsné dr.* úgy gondolta, nem elég, nem méltó az iskolához az a két, egyenként tizenhét négyzetméteres kis kuckókönyvtár, amelyben eddig kiegyeztek tanárok és tanulók. Pedig működött az is rendesen, nem volt rá panasz. Hogy azonban mit jelent egy új könyvtár, egy „igazi”, arról a vezető, *Radványi Tamásné* számolhatna be igazán. Ő, aki magyar-francia szakos tanárként vállalta, persze a tanítás mellett, már a régi könyvtár vezetését, gondozását is. Szerinte óriási a különbség. Az új könyvtárat szinte azonnal megrohanták a tanulók, elüzni is nehéz őket belőle. Lyukas órákban, az osztott órák kínálta időkben, egész délelőtt (!) tele van a könyvtár. Nem a szakma mondja, nem elméleti megfontolások diktálják, a gyerekek szavazata, otléte bizonyítja, hogy a közgazdász igazgató, aki

ezúttal nyilván nem annyira közgazdász agyára, hanem irodalom-szerető szívére hallgatva döntött az „új” könyvtár létrehozása mellett, jól és bölcsen cselekedett. Hála neki és dicsőség, ha csak részünkről, könyvtárosok részéről is. Olyant tett, ami a szó eredeti értelmében paradigmátikus. Lehetne persze azt mondani, hogy a most húszernyi könyv jó része korábban is megvolt, hogy folyóiratok is jártak szép számmal eddig is (most negyven „féléség” közül válogathatnak a tanulók-tanárok), azt azonban, hogy ennyira forgott volna az állomány, hogy ennyire látogatott lett volna a könyvtár semmiképp. Egy új felállás önmagában is számos új kitűnő lehetőséget kínál. Könyvtári és nem könyvtári órák sokasága zajlik az új könyvtárban, órák, amelyek részint a könyvtárba (minden könyvtárba, a könyvtárba mint olyanba vezetik be a tanulókat), részint a szaktudományokba kalauzolja el őket (amely szaktudományokhoz szorosan hozzátartozik a csak a könyvtárban elérhető szakirodalom bővedje is), részint módot nyitnak arra, hogy a gyerekekből is olyan kultúraszzerető, -tisztelő, igazi felnőttek váljanak, mint az az igazgató, aki nyilván nem alapít könyvtárat (ráadásul ilyen hét nyelven beszélőt), ha nem mindennapi kenyere a szépirodalom (a könyvtár könyvvállományá-

nak fele szépirodalmi munkákból áll).

Végül is nem történt semmi: egy jó középiskolának van egy jó (kitűnő) könyvtára. Mégis joggal örülünk neki és gratulálunk hozzá. – A Szent István Közgazdasági Szakközépiskola egyébként Budapesten, a kilencedik kerületben, a Mester utcában található – úgy véljük ez sem érdektelen információ (érdemes megnézni, hány közép- és nem középiskola van ugyanebben az utcában – könyvtár csak az egyikben).

Harmath István emlékülést tartottak a Veszprém megyei Pulán. Harmath István neve Veszprém megyében a legismertebb, de vannak tanítványai az ország minden részében, és akad köztük külföldre került is. A tanár úr egy dunántúli kisközség, Pula szülőtte, a valamikori piarista gimnázium tanulója volt, később tanára lett Veszprémbe. Cikkei, előadásai, barátságos beszélgetései tették népszerűvé, legismertebb munkája azonban a *Katsányi Sándorral* együtt gyűjtött és szerkesztett *Veszprém megye irodalmi hagyományai* című könyv lett. A mű 1967-től négy kiadást ért meg, pedagógusok, könyvtárosok és szülőföldjüket szeretőik nélkülözhetetlen kézikönyvévé vált. *Harmath István*

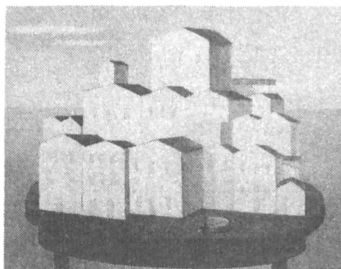
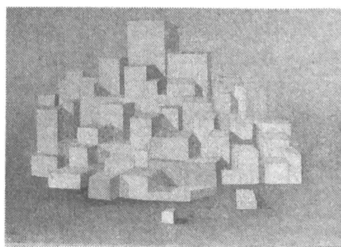

mélyeséges humanizmusa, széles körű tudása és szerény modora páratlanul népszerűvé tette. 1986-ban bekövetkezett halála óta személyisége szinte legendássá nemesült. Május 9-én, halála évfordulóján szellemiségének megfelelően emlékeztek meg róla a megye pedagógusai, népművelői, könyvtárosai, muzeológusai: a hagyományörzés témakörében tartottak előadássorozatot a szülőfaluban, Púlán. A bevezető előadást *Praznovszky Mihály*, a megyei múzeumok igazgatója tartotta meg. A korreferátumok sorában *Kertész Károly* tapolcai könyvtárigazgató egy városi könyvtár hagyományápoló lehetőségeiről, *Madarászné Szakmáry Katalin* pedig a megyei kiadványok ezzel kapcsolatos szerepéről szólt. Az előadássorozatban hallhattunk hozzászólást a nemzetiségi hagyományok megőrzéséről, a szentgáli olvasóegyletről, *Fekete István* és Ajka kapcsolatáról. A pulai népszokások felújításáról és a kis falu előljáróságának, lakosságának hagyománytiszteltéről a házigazda, *Reményi Antal* népművelő számolt be. A sarkóavatáson *Kemény Géza* költő versét, és *Katsányi Sándor* szép emlékbeszédét hallgathatták meg nem csak a vendégek, hanem a nagy számban megjelent helybeliek is. A *Harmath István* emlékére szervezett ülésen nyílt alkalom arra is, hogy megjelenjen a tiszteletére összeállított kötet a tőle és róla szóló írásokkal. A könyvet *Balogh Ferencné* szerkesztette, kiadta a Veszprém Megyei Könyvtár.

(matzkó)

Tudományos báziskönyvtár Szegeden. Az osztrák külügyminisztérium néhány európai országban kulturális-tudományos bázist kíván létrehozni, amelynek keretében kiemelten támogatják ezen országok egy-egy egyetemét. Magyarországon választásuk a szegedi József Attila Tudományegyetemre esett. E kapcsolat első, kiemelkedő eseménye az volt, amikor *Gertrude Kothanek*, a budapesti Osztrák Kulturális Intézet igazgatója és *dr. Wolfgang Kraus*, a bécsi Osztrák Irodalmi Társaság elnöke

látogatást tettek a JATE-n. Jelképesen megnyitották az egyetem központi könyvtárában az osztrák báziskönyvtárat, átadván ajándékukat, az egyetemi oktatást és kutatást elősegítő értékes könyvek egy részét. A tervek szerint az elkövetkezendő két év alatt hozzák létre azt a báziskönyvtárat, melynek az egyetem központi könyvtára külön helyiséget biztosít, s amelyel egyesítik majd az egyetemi könyvtár és a JATE német tanszéke könyvtárának e témájú könyvtárlományát. A mintegy egymillió schilling (kb. hétmillió forint) ér-

tékű könyvtárlományt az egyetemi könyvtár egyik helyiségében elkülönítve tárolják, s számítógépes módszerrel katalogizálják majd. Az értékes anyagot (amely mind az egyetemi hallgatók, mind a tudományos kutatók számára fontos bázist jelent) az újjvidéki és a temesvári egyetem szakembereinek is szívesen rendelkezésükre bocsátják. Mint elmondották az osztrákok, azért választották a JATE német tanszékét partnerül, mert Magyarországon itt látják a leginkább biztosítottnak a kutatási-oktatási célú felhasználást.

Nemzetközi nagydíjat kapott a Békés Megyei Könyvtár. A „Nemzetközi Minőségi Grand Prix”-t a madridi székhelyű Nemzetközi Kereskedelmi és Kiadói Szervezet ítélte oda a békési bibliotékának. A nagy elismerést jelentő díjat, az elnyerésről szóló levél szerint azok a könyvtárak kapják, amelyek „kiemelkedő minőségi munkájukkal és szolgáltatásaikkal megkülönböztették magukat a többiekől”. A díjat június 2-án, Madridban adják át. *Ambrus Zoltán*, a könyvtár igazgatója, a sajtónak nyilatkozva elmondta: a kitüntetés számára is meglepetés. Véleménye szerint elsősorban azért kaphatták, mert állományfejlesztésükben a könyvtár fennállása óta központi szerepe volt az Európára, s a világra való tekintésnek. A könyvtár korábbi, Kossuth-díjas igazgatója – *Lipták Pál* – azokban az években is következetesen megrendelte a nyugati kiadású szakkönyveket és folyóiratokat, amikor ezért nem járt dicséret. Szerepe lehetett a díj elnyerésében az 1985-ben felavatott új könyvtár már-már eszményi korszerűségének és ennek megfelelő szolgáltatásainak is.

A közösségi rendezvényeket is szolgáló négyezer kötetes könyvtárra szavaztak a Tolna megyei Szőlőhegyen a lakossági fórumon. A kérdés az volt, utat építsenek-e, vagy pedig a volt iskolában könyvtárat alakítsanak-e ki. A többség az utóbbi mellett voksolt, annál is inkább, mivel úgy látták, hogy a helység könyvei nincsenek immár biztonságban az összedőlő látszó volt MSZP-irodában. Örülünk a népi bölcsesség eme megnyilvánulásának, kevésbé az új könyvtárat megnyitó megyei elnökhelyettes azon szavainak, mely szerint, bár a könyvszerkesztés elég ki, számolni kell azzal, hogy nem mindenki tudja megvásárolni. Ezért kellenek a könyvtárak – így az ünnepi szónok. Nem örülhetünk ennek az egyébként – régebben – többször hallott „könyvtárpárti” indoklásnak. Szóval, ha már mindenki elég jól áll anyagilag, nem is kellenek majd a könyvtárak?

Kerekasztal-beszélgetés a könyvtárügy megújításáról

1990. február 1-jén a Zentralinstitut für Bibliothekswesen (a Könyvtárügy Központi Intézete) és a *Der Bibliothekar* (A Könyvtáros) szerkesztősége kerekasztal-beszélgetést szervezett, amelyen a következők vettek részt: *Ilse Eisenträger*, a *Der Bibliothekar* felelős szerkesztője; *Petra Fleischer*, a Kulturális Minisztérium könyvtári osztályának vezetője; *Hans Joachim Funke*, a *Der Bibliothekar* főszerkesztője; *dr. Helmut Göhler*, a Zentralinstitut állománygyarapítási osztályának vezetője; *dr. Alexander Greguletz*, a Könyvtártudományi és tudományos információs Intézet docense; *Peter Günnel*, a Zentralinstitut vezetési és tervezési osztályának vezetője; *Marianne Haupt*, a Zosseni Városi és Körzeti Könyvtár vezetője; *Jürgen Kraft*, a potsdami WAB(B) módszertani osztályának vezetője; *Gert Kreusel*, a Berlini Városi Könyvtár tudományos munkatársa; *Roswitha Kuhnert*, a lipcsei gyermekkönyvtári hálózat vezetője; *dr. Klaus Plötz*, az NDK könyvtáros egyesületének titkára; *Albrecht Schumann*, a frankfurti (Odera) SBB igazgatója; *dr. Erich Siek*, a Zentralinstitut igazgatóhelyettese; *dr. Norbert Stroscher*, a Zentralinstitut igazgatója; *dr. Karl Heinz Sühnhold*, a Zentralinstitut osztályvezetője; *dr. Cornelia Voss*, a *Der Bibliothekar* szakszerkesztője.

Funke: Szívből üdvözlöm önöket, és nagyon örülök, hogy ez a beszélgetés létre jöhetett. Az ötlet a Zentralinstitutban született. Mozgalmas időkben jöttünk össze, abból a célból, hogy meggondoljuk, miként vehetünk részt mi, könyvtárosok a társadalom megújulási folyamataiban. A tétlenség és a bénító szótlanúság ideje elmúlt. Ahhoz azonban, hogy továbbjussunk, új gondolatokra van szükség. De nemcsak gondolatokra, új nyelvre is szükségünk van. Az üres formulák és a frázisok csak akadályoznak minket, nincs szükségünk rájuk. A szerkesztőség abban látja feladatát, hogy olyan folyóiratot adjon ki, amely jó, olvasható,

az olvasók „elevenébe vág”, egyúttal a valóságot is hűen tükrözi. Egy olyan folyóiratot, amely öntudatos, kritikus és nagykorú polgárokhhoz szól, olyanokhoz, akik szabad akaratukból készek cselekedni a könyvtárügyért. Nagyon sok megoldatlan ellentmondás és felvetendő kérdés van. A problémákat nem szabad az általánosságok szférájában hagyni, konkrétan meg kell nevezni őket. Egyebek mellett ezt a célt is szolgálná a jelen beszélgetés. Ezen túlmenően azt is világossá kell tennie, hogyan kell gyakorlati és elméleti könyvtári kérdéseket ma néznünk, és lehetőleg újszerű módon értékelnünk. A beszélgetésben sort kell keríteni annak kifejtésére is, hogy mi módon hatnak a társadalmi megújulási folyamatok a könyvtárügy fejlődésére. Beszélgetésünknek orientáló jellegűnek kell lennie, a szerkesztőség azon tevékenységei közé kell besorozódnia, amelyek számot vetnek a legújabb adottságokkal. A következő kérdésekről képzelem, hogy szerepet kaphatnának tárgyalásunkban: a könyvtár társadalmi helyének új meghatározása, a könyvtári munka és a demokrácia viszonya, a könyvtári törvények, a közművelődési könyvtár helye az önálló helyi közösségekben, a körzeti általános tudományos könyvtárak, a könyvtárügy új struktúrái általában, sötét és fehér foltok a könyvtártörténet-írásban, hivatási etika, együttműködés az oktatási minisztériummal, állományépítés a társadalomtudományok területén, a nyilvános könyvtárak anyagi-technikai felszerelése, számítógépesítés és on line információs rendszerek, állománymegőrzés és tömegmértetű restaurálás, partneri kapcsolatok és egyezmények az NDK és az NSZK hasonló nagyságrendű könyvtárai között, a határon átnyúló könyvtárhasználat lehetőségei. Ezek a kérdéskomplexumok adhatnák mintegy a keretét beszélgetésünknek.

Göhler: A nagy francia forradalom jubileumi ünnepségeinek évében a mi országunk pol-

gárai a lábukkal szavaztak, éppen azért, hogy ne kelljen a Nagy Forradalom eszméit lábbal taposni. Szakadék tátongett eszme és valóság között. Nemcsak a demokrácia értelmezésében. A tézis, hogy a gazdasági viszonyok a meghatározóak, nyilvánvalóan igaz. Ezt tudva, országunkat gazdaságilag mégis annyira lerontották, hogy ma már léte is veszélyeztetve van. Sok területen elérkeztünk a fájdalomküszöb, a könyvtárügyben is. A jövőben igen sok problémánk lesz. Több és drágább lesz a könyv, kevesebb a pénz. Problémákat fog okozni az is, hogy csaknem hatvan éve nem gyakoroltuk a demokráciát. Jelenleg igen sok partnerünk van, akikkel a könyvtáraknak érintkezniük kell. A könyvtárak egy teljesen új „tájon” találják magukat. A közösségeknek igen sok felelősséget kell vállalniuk a könyvtárakért, pénzt is kell áldozniuk értük. A partnerek különböző szinteken helyezkednek el. Először is meg kell tanulniuk megérteni a könyvtárakat. Az új pártok kulturális koncepcióit élénken kell figyelniük, hiszen ezek a pártok fogják a különböző helyiségekben meghatározni, hogy milyen finanszírozásokat kaphatunk. További partnerek lesznek a különböző népképviselők, valamint a művelődési társulások, szakszervezetek és mások. Ezekben a „politika előtti” terekben gyakoroltatik majd a demokrácia. A könyvtáraknak a jövőben kommunális információs központoknak kell lenniük. Karl Marx-Stadt-ban már van egy ilyen központ. Igen sok könyvtárnak van hasonló törekvése. A nyilvános könyvtáraknak az adott területen irodalmat, sajtótermékeket stb. kell szolgáltatniuk. Gyűjteni kell az aktuális és helyi érdekű faktográfiai információkat. Ki kell értékelni a napisajtó közleményeit. Igen fontosak a gazdasági problémákról szóló információk, de nem kevésbé a pártokról, szervezetekről, csoportokról, a népképviselők szerveiről szólók. Minden itt említett intézmény partnere lehet a könyvtárnak, és a könyvtárosoknak úgy is kell őket tekinteniük.

Kreusel : Hasonlóan látom mindezt, de kollégákkal és kolléganőkkal való beszélgetések során az a benyomásom támadt, hogy az élénksé, lelkesültség periódusát kezdő felváltani a bűnlustsá. A könyvtárosi feladatok és követelmények bősége a keveset cselekvés állapotába visz minket. Dr. Stroscher a Der Bibliothekar 1990/1-es számában az új helyzet követelte anyagi-technikai feltételekről ír. Mindenki tudja azonban, hogy ilyen feltételekkel ma kevésbé rendelkezünk, mint bármikor. A társas-

dalom számos más területe élvez előnyt velünk szemben. Így a könyvtárak nemigen számíthatnak változásra, ez pedig bűnlustó hatású. Ezen e beszélgetéssel nem változtathatunk. Többet és másként kell dolgoznunk. Számomra a központi kérdés az állományok kérdése. Az állomány a meghatározó. Az emberek elfutnak tőlünk, nem tartják fontosnak a könyvtárakat, mert állományaink nem vonzóak. Erről kellene sürgősen egyetértésre jutnunk. Olyan dolgokról, mint a tematikus állománykinálat, a használóval való foglalkozás módjai, bizonyos rendezvények, amelyekről ez idáig kevés szó esett, ma különösen fontosak lehetnek számunkra.

Haupt : A körzeti és városi könyvtár keretei közt, a munkatársakkal való beszélgetések során sok eszmét és véleményt összehordtunk. Általános vélemény volt, hogy a hálózatban szakmai együttműködésre van szükség, és hogy a helyi szervekkel az eddiginél jobban kell együttműködnünk. Ennek az alapja egy már megkötött megegyezés, amelyet azonban még ki kell építeni. Mint Kreusel kolléga, mi is az állományban látjuk a könyvtár legfontosabb munkaeszközét. Igen sok a nyitott kérdés az állománygyarapítás és az állománykinálat területén. Ezeket a kérdéseket a könyvtárak nem oldhatják meg egyedileg. Közös megoldásokra van szükség, mert a könyvtárak rendelkezésére álló eszközök nem gyarapodnak. Az a véleményünk, hogy a kis helyiségekben az állományépítésnek az igényeket kell elsősorban figyelembe vennie. A városi és körzeti könyvtárakban, amelyek egy-egy nagyobb terület központi könyvtárai, attól függetlenül kell bizonyos irodalmat fejlesztésben tartani, hogyan alakul a terület fejlődése. Ezeknek a könyvtáraknak rendelkezniük kell sokszorosítási és állományfeltárási technikai berendezésekkel. Ha a meglévő eszközökkel jobban gazdálkodunk, nincs feltétlenül szükség az eddiginél gazdagabb költségvetésre.

Mi is az állomány kérdéseinek megoldásával kívánjuk kezdeni, és nem várunk ezzel felülről jövő iránymutatásokra. Gyorsan és koncepciózusan akarunk tisztába jönni az állományi kérdésekkel. A sokszálú problémákat megoldandó szakgrémiumokat kell szervezni, amelyek áttekintik az állományt, és megfelelő javaslatokat, eszméket stb. dolgoznak ki. Munkatársainknak az a véleményük, hogy a falusi könyvtárakra, mint a hálózat legkisebb egységeire feltétlenül szükség van. Ezeknek a falu kulturális alap-

ellátásához kell tartozniuk, vonzónak és az igényeknek megfelelőeknek kell lenniük.

Schumann: Beszélgetésünk csak első megközelítés lehet, válaszokat még nem adhatunk. Az a véleményem, hogy munkánk szempontjából alapvető változás nem történt. Mindig is a helyi hatóságoknak voltunk alárendelve, és mindig mi voltunk a mostohagyerekek. A könyvtárak elé rangsorolták mindig a munkás ünnepi játékokat, a népművészetet stb. Új lesz, és ez látható az NSZK példáján, hogy ezentúl jobban fogunk függeni a helyhatóság gazdasági helyzetétől. A jövőben sem fognak a könyvtárak a rangsorban elől állni, mindig lesz náluk fontosabb. Az a remény marad, hogy a városközpontok szanálásával a városi könyvtárak a centrumban juthatnak helyhez, esetleg a helyi tanácsok akarata ellenére is. A polgárok is, a pártok is kiállhatnak a könyvtárért. Az NDK-ban a jövőben lesznek gazdag, ám művészetellenes és szegény, művészetbarát helységek.

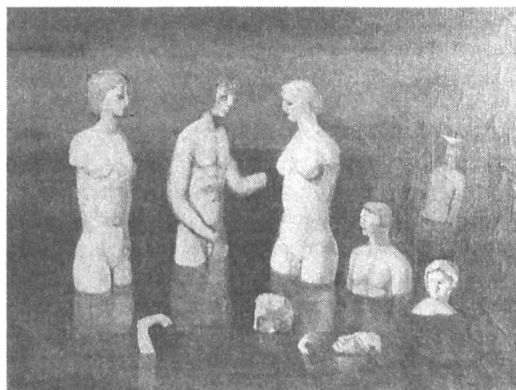
Éppen ezért kell megtanulnunk érdekeinket, finansiális érdekeinket is képviselni a pártokkal stb. szemben. Meg kell kísérteni keresztülvinni ezeket az érdekeket. A helyhatóságok a jövőben egyértelműbben szabják meg, mit adnak és mit nem. Eddig az volt, hogy a könyvtárak, a Kultuszminisztériumon keresztül, nyomást gyakoroltak a helyi hatóságokra. Ha a helyi hatóság maga határoz, könnyen lehet, hogy nem a könyvtár érdekében fog határozni. Ezen csak úgy változtathatunk, ha polgári kezdeményezések alakulnak a könyvtár érdekében. Ebben az összefüggésben merülnek fel a falusi és a központi könyvtárak kérdései, hiszen a helyhatóságok adott területre szorítkoznak. Problémák adódnak a kicsiny településeken, amelyek szegények. A területi struktúrák lehetséges változásai veszélyt jelenthetnek a városi és körzeti könyvtárak számára, tekintve, hogy nem lesz direkt állami irányítás. A városi és körzeti könyvtárból városi könyvtár lesz, mert a helyi hatóság nem fog felelősséget érezni a körzet iránt, és így az ahhoz szükséges eszközöket sem bocsátja a könyvtár rendelkezésére. Mindezt könyvtári törvénnyel kellene szabályozni. Az Egyesült Államokban is, Nagy-Britanniában is van központi kultuszminisztérium, nálunk is meg kellene őrizni a központi vezetést. Fontos ajánló normatívák kidolgozása is, hogy a könyvtáraknak legyen mire hivatkozniuk a helyi hatóságokkal szemben.

Kuhmert: Attól tartok, hogy a Kreusel kolléga által említett bénultsági jelenségeken túl,

a könyvtárosok abba a tévedésbe is beleesnek, hogy, mivel megszabadultak az adminisztratív irányítástól, ezentúl kevesebbet kell dolgozniuk. Az a könyvtár, amelyik jelenleg nem bizonyítja be nélkülözhetetlenségét a közösségben, az első intézmény lesz, ami megszűnik. Kollégáink aktivitása még sohasem volt ebben az országban annyira fontos mint most. Hiányzik ugyan a könyvtári törvény, de vannak irányelveink, amelyek többek közt azt is szolgálják, hogy egy könyvtár ne tűnhesen el csak úgy. Olyan könyvtári munkára van szükség, amely magasszintű szakképzettségre és továbbképzettségre épül, s amely módszertanilag igen igényes. Éppen ezért nem szűnhetnek meg a módszertani központok. Fontosak ezek egy új országos struktúra szempontjából is. Amit most a területen esetleg elveszítünk, csak igen nehezen vívhatjuk ki újra. Éppen ezért hiszem, hogy a kerületekben és a körzetekben, mint Haupt kollegina is követelte, praktikus intézkedésekre van szükség. Olyan kérdésekkel kell foglalkoznunk, mint: Mire van szükség az átlomány szempontjából? Mi a teendő az NSZK-kiadású művekkel? Hogyan látjuk ma a könyvtárak szabadidőértékét? Hogyan állunk a média-pedagógiával? Egyrészt vissza kell fogunk az „alacsony színvonalú” irodalom áradatát, másrészt a könyvtárnak magas használati számokkal kell igazolnia légjogosultságát. Fennáll a veszély, hogy az olvasói igényeket alacsony szinten elégítjük ki. Válogatási kritériumokat kell kidolgoznunk és begyakorolnunk. A könyvtár szabadidőértékét elsősorban a gyerekek szempontjából kell újra gondolnunk. Az ő számukra a könyvtárnak megnőhet a „helyiértéke”. A média-pedagógiával manapság kevesen gondolnak. De ennek kapcsán születhetnek új kontaktusok. Ma a tanár egyedül dönthet arról, milyen módszerekkel él. Éppen ezért nyitottabbá válhat a könyvtár irányában.

Újra fel kell éledniük a könyvtárakban a demokratikus kezdeményezéseknek. A könyvtári tanácsok új jelentőséget kaphatnak. Nem felülről kell várni határozatokra, hanem aktívnak kell lenni. Így túlléphetünk a bénultsági fázison. Le kell küzdenünk a bénultságot a könyvtár egzisztenciális érdekében.

Kraft: Kerületünkben azonnal azt tettük, ami a legszükségesebbnek tűnt. Kimentünk a könyvtárakba, elmentünk a helyi tanácsokhoz, beszéltünk a kollégákkal és kolleginákkal. Látuk, ahogyan Kreusel kolléga is, a bizonytalanságot. A polgármesterekkel és a helyi tanácsok

képviselőivel folytatott beszélgetésekben még játszottak bizonyos szerepet a könyvtárak. A választások azonban sok mindent meg fognak változtatni. Mások lesznek a felelősök. Sok könyvtáros érdeklődött az NDK új szervezetei iránt. Kérdezték, hogyan fog „kinézni” a városi és körzeti könyvtár, lesz-e ilyen egyáltalán. Fel kell készülni az ilyen kérdésekre. Variációkat kell kidolgozni. Igen jó a Zentralinstitut által kiadott Helyzetmeghatározás (Az állami általános könyvtárak az NDK városaiban és falvaiban. Helyzetmeghatározás, Berlin, 1990). Ezzel lehet dolgozni, biztonságot ad. A Zentralinstitutra a jövőben még nagyobb munka hárul, mint eddig. Hasznos volt a könyvtáros egyesület által kiadott anyag is. (Az NDK könyvtár- és információügyének reformjáért. Leipzig, 1990.) A kerületi tanácsi kollégák jelenleg kissé szótlanok, a WAB(B) munkatársai viszont beszédesek. Mi abból indulunk ki, hogy használni fogják a könyvtárakat. Le kell viszont fektetnünk, milyen struktúrában fognak működni ezek a könyvtárak. A potsdami kerületben mintegy 700 községi könyvtár van. Megszüntetésekre lenne szükség, de a könyvtárvezetők minden intézményükért harcolnak. Potsdamban a könyvtárhasználatról az mondható el, hogy tavaly novemberben, decemberben csökkenés volt tapasztalható, most azonban emelkednek a számok. A használók Nyugat-Berlinbe utaznak, ha speciális irodalomra van szükségük, olyanra, amilyent a mi állományainkban nem találunk meg, vagy ha másolószolgáltatásra van szükségük. A másolási technika vonzóvá teszi ezeket a könyvtárakat.

Sühnhold : Nyomatékosítani kell azt a követelést, hogy a könyvtáraknak közösségi infor-

mációs és kommunikációs központokká kell válniuk. A skandináv országokban jól látható, hogy a polgárok a könyvtárat saját intézményüknek tartják. A most létező könyvtárakból kiindulva, adott a feladat, hogy a polgárokat arra készítsük, fogják fel a könyvtárat saját intézményükként. Ebben az összefüggésben kapnak az olvasói tanácsok új formát és tartalmat. Meg kellene gondolni, hogy nem lenne-e szükség a megfelelő minisztériumban szintén egy olyan tanácsra, amely a polgárokat tömörítené. A Zentralinstitut által kiadott Helyzetmeghatározásban az áll, hogy az állami általános könyvtár minden polgár irodalom iránti alapigényét ki kell elégítse, hogy szellemi-kulturális információs és kommunikációs központnak kell lennie, hogy támogatja a demokratikus véleményformálást stb. A könyvtárhasználat demokráciája azt jelenti, hogy a könyvtár minden lehetőséget kimerít, minden használónak lehetőséget kínál, hogy az a szükséges információkhoz hozzájuthasson. Az állományok demokratikus használata teljes terjedelmében azonban csak akkor lehetséges, ha van hozzá technika, például másolási technika. Gondolok a már említett on line-katalógusra is. Ezt a kérdést nemcsak a hardver, de a szoftver vonatkozásában is át kell gondolnunk. Elő kell készíteni a terepet a CD-ROM és más médiák befogadására is. Ezt követeli az idő. Ha a feltárást, hasznosítást bővíteni akarjuk, segédeszközökre van szükségünk. Fontosak a stratégiai megfontolások is egy számítógépes központtal kapcsolatban. A nagy könyvtárakat csatlakoztatni kell az adatbankokhoz, el kell látni a könyvtárakat személyi számítógépekkel. A technika kétségtől jelentősen megnöveli a könyvtárak vonzását és teljesítőképességét.

Stroscher : Nem érthetek egyet a bénultság fogalmával. Éppen azt tapasztaltam, hogy a megújulás és a demokratizálódás következtében kollégáink öntudatosabbakká lettek. A könyvtárak az információk és a tudás szétszórásával segítették országunkban a forradalmat. Ez a szétszóró szolgáltatás egyúttal biztosítja a könyvtárak létjogosultságát is. Ezt persze nap mint nap bizonyítani kell. Világossá kell tenni, hogy az információs és könyvtári munka nem szubvencionált ágazat, hanem beruházás. Ezzel a tézissel kell operálnunk. Nemzetközileg már régen bebizonyosodott, hogy a népek szellemi fejlődésében döntő jelentősége van az információhoz, irodalomhoz, művészethez, tudományhoz való szabad hoz-

zájutasnak. És nemcsak a szellemi fejlődésben van ennek döntő szerepe, de a gazdaság versenyképességében is. Évente milliók takaríthatók meg valutamárkában, ha rendelkezésre áll a megfelelő irodalom. Ezt az érvet minden vita során meg kellene fontolni. Számos nyugati országban nem spórolnak a könyvtárakon. Felismerték, hogy a könyvtárak és az információs intézmények mennyi hasznot hajtanak a társadalomnak és az iparnak. Ilyen szempontból családást keltő, ahogy a kultuszminiszter legutóbb nyilatkozott. Ebben a nyilatkozatban a kulturális alapellátás, az olvasás és az információ egyáltalán nem kapott helyet. Ezzel a könyvtárosok semmiképp sem érthetnek egyet. Meg kell magunkat védenünk. Nem a saját „fontosságunkat” kell hangsúlyoznunk, hanem azt, hogy a munkánkra a lakosságnak naponta szüksége van.

A könyvtár megváltozott. Információs és kommunikációs központtá alakult. Ilyenként hatalmas a szerepe a demokratizálás folyamatában. Konkrét elképzelések vannak arról, miként mozdíthatjuk elő az informatikai és a könyvtári munkát. A helyi hatóságok, az egyetemek stb. felelősségén túlmenően szükség van a kormányzat határozott orientációjára az információ- és könyvtárpolitikában. A saját felelősséget ezek nem csökkentik, hanem fokozzák. Abból kell kiindulni, hogy egységes struktúrának kell lennie a kormánynál, illetve a kultusztárcánál a központi kérdésekért vállalt felelősségben. Igen fontos lenne egy könyvtári törvény. Abban lehetne lefektetni, hogy a helyhatóságok mennyiben felelősek a nyilvános könyvtárak finanszírozásáért. A létrehozandó egységes struktúrában lenne helye a Deutsche Staatsbibliotheknek és a Deutsche Büchereiennek is. Szükség lenne egy egységes könyvtári intézetre mint módszertani központra. Egységesnek kell lennie a képzésnek is. Szükségünk lenne egy intézményre, amely a könyvtárakat anyagilag-technikailag ellátná, hasonlóan az NSZK „bevásárlóközpontjához”. Ennek önálló gazdasági egységnek kell lennie, de szoros kapcsolatban a Kulturális Minisztériummal. Ezek azok a premisszák, amelyekhez a Zentralinstitut munkáját is csatlakoztatni kell. Én is azon a véleményen vagyok, hogy a Zentralinstitutra ma nagyobb feladatok hárulnak, mint bármikor korábban. Megkíséreljük, hogy aktivitásunkkal felnőjünk a feladatokhoz. Egy példa erre a kidolgozott Helyzetmeghatározás. Ezt az anyagot több fórumon alaposan megvitattuk. A mi-

nisztériummal egyetértésben gyorsan szeretnénk átvinni a gyakorlatba. Azt kívánjuk, hogy gyakorlati segédeszköz legyen, lehetőséget nyújtson az identifikációra. Kidolgoztunk egy problémakatalógust is, valamint azoknak a feladatoknak a listáját, amelyek az állami nyilvános könyvtárak funkcióképességét biztosíthatják. A „Feladatok és Intézkedések” című anyag arra való, hogy mihamar realizálódjék. Ezeket az anyagokat egyetlen kötetben is megjelentetjük, és a kerületek és körzetek tanácsaihoz eljuttatjuk.

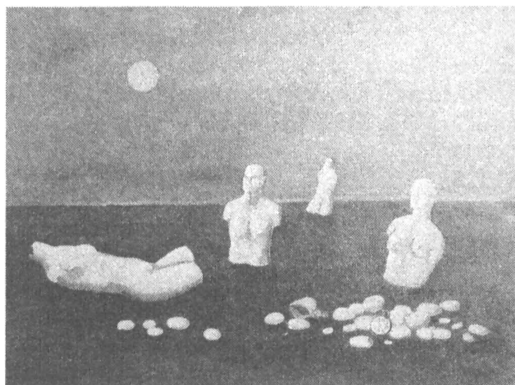
Kreusel : Ez megint a régi út, felülről lefelé. A gyakorlatban dolgozó kollégák nem ismerik ezeket a papirokat és így nem is vitatták meg őket.

Stroscher : Ezért áll felettük az, hogy „vázlat”. Várjuk a gyakorlatban dolgozók reakcióit, hogy úgy alakíthassuk az anyagot, hogy mindenki azonosíthassa magát a bennük foglaltakkal.

A Zentralinstitut és a könyvtáros egyesület intenzív beszélgetéseket folytatott az NSZK-beli partnerekkel. Ezek középpontjában a könyvtári intézmények együttműködésének megszervezése állt. Egészen gyakorlatias támogatásokról és segítségnyújtásokról beszélünk, így például arról, hogyan szolgáltatnánk nyugatnémet irodalmat könyvtárainkban, ezek ugyanis vonzóbbá tehetnék könyvtárainkat. Szó volt arról is, hogy a Buch und Bibliothek-et ingyen megkapják a kerületi, a városi és a körzeti könyvtárak, valamint a berlini városi kerületi könyvtárak is. Igen szoros a kapcsolatunk a Deutsches Bibliotheksintutttal. Mindkét intézet igen praktikus intézkedéseket tervez és javasol. Így együtt fogunk kiadni egy közös NSZK–NDK könyvtári címjegyzéket. Az olvasáskutatásban is együtt fogunk működni.

Eisenräger : Kérem, hogy az említett három dokumentumot a szakfolyóirat legközelebbi száma közölhesse. A gyakorlatban dolgozókkal éppen tegnap beszélgetve kiderült, hogy korántsem elegendő, ha valami mindössze a *Közlemények és Anyagokban* jelenik meg. Az NSZK-val való megbeszélések eredményeit is publikálni kell.

Kraft : Most tartunk ott, hogy a könyvtáros egyesület új alapszabályzatát kidolgozzuk. Az egyesületnek, mint a könyvtárosok társadalmi képviselőjének lehetőségeit eddig nem használtuk ki. A könyvtárak képviseletét az egyesület a helyhatóságoknál is vállalhatja. Az egyesület potsdami csoportja éppen most ka-

pott kérést a brandenburgi szakszervezeti könyvtárosoktól, hogy támogassa őket. Az egyesületnek mint demokratikus grémiumnak kell aktivizálnia magát, hasonlóan a könyvtárosi tanácsokhoz.

Siek: Nehéz lenne bizonyító erejű elemzésekkel, megvalósítható javaslatokkal hozzájárulnom a beszélgetés sikeréhez. Nemcsak az objektív körülmények komplexitása miatt, azért is, mert régóta dolgozunk a könyvtárügyben. A megújulási folyamat nem nélkülünk jött létre, kapcsolódik a saját megújulásunkhoz. Mi is benne vagyunk. A realitásokat új szemmel kell néznünk és értelmeznünk. Ezt a kerekasztalt én úgy tekintem, mint lehetőséget vélemények és problémák összegyűjtésére. A sokféle vélemény hallatán én csak a régi tézishez tarthatom magam: kormányok jönnek és mennek – a könyvtár marad. Mert az a társadalmi megbízatás, amelynek alapján a könyvtárak dolgoznak, nem redukálható politikai, napi kérdésekre. A könyvtárnak meghatározott általános feladatai vannak, függetlenül minden választási eredménytől. Humanista művelődési feladata, egyetemes információszolgáltatási feladata, továbbá speciális területi igények irodalommal való kielégítése, valamint az, hogy segítse az embert abban a sokoldalú törekvésében, hogy saját magát mint személyiséget kifejelessze.

Ha egy értelmes társadalmi közmegegyezésre akarunk jutni a könyvtári munkát illetően, ebből kell kiindulni. Ehhez tartozik az is, hogy elismertessék: a könyvtárak világszerte meghatározott módon léteznek, nevezetesen hálózati formában. Függenek egymástól, és *csak* így tudnak hatékonyan működni. A kommunális politika sem azt jelenti, hogy a helységek

egymástól függetlenül léteznek. Felvethető, hogy a könyvtári hálózatok léte azonos-e az állami-adminisztratív irányítással. A hatékony könyvtári munka vajon nem más struktúrákat követel-e, mint amelyek eddig nálunk léteztek? A központi könyvtárak jó például szolgálhatnak. A hálózati gondolatral függ össze, hogy a könyvtárak önálló kulturális és irodalomterjesztő intézmények, amelyek csak meghatározott esetekben kapcsolódnak az állami adminisztrációhoz, jelesül: nyilvánosan finanszírozzák őket, ugyanakkor meghatározott feladat ellátására vannak kötelezve. Ezeket a könyvtárakat szakembereknek kell vezetniük. Éppen ezért van szükség a hálózati gondolat előtérbe állítására az állami, csak egyes kérdésekben legitimált irányítással szemben. A könyvtárak önálló intézmények hálózatukon belül, működésükhöz nem igénylik az államapparátust. Más kérdés az eszközök rendelkezésükre való bocsátása, és a beszámolás, elszámolás ezekről az eszközökről. Az állami struktúra kérdései másodlagosak. Arra kell gondolnunk, mi is a könyvtár, minek kell lennie, és mi lehet, hogyan szervezhető meg leginkább hatékonyan. Elkerülhetetlen, hogy minden könyvtár elgondolkozzon a jövőjéről és artikulálja ezeket a gondolatokat. A Zentralinstitut anyagának nem szabadna központi irányításnak lennie. A külön-külön született gondolatokat vitákban kell összezsírozni, hogy előkészítői lehessenek a kíváncsok könyvtári törvény megfogalmazásának, hogy a nemzeti könyvtári koncepció hasznos részeivé válhassanak. Szó sem lehet felülről diktált vitákról.

Fleischer: 1990 február 1-jétől a Kulturális Minisztériumnak új struktúrája van. Ezen a struktúrán belül kapott helyet egy miniszterhelyettesi terület, a kommunális kultúrmunkaé, ennek keretei közt dolgozik a könyvtárügyi osztály.

Szeretnék a bénultság fogalmköréhez kapcsolódni. Igen ellenszenves fogalmkör ez, de azt hiszem, hogy a minisztérium a fordulat előtt hosszú ideje bénultságban leledzett. Minden jó és hasznos gondolat az én íróasztalomon végezte. Döntésre nem volt mód. Ugyanakkor a minisztériumban is születtek iniciatívák, minden egy nemzeti könyvtári koncepció felé tart, persze minden egy asztalon végezte. Sohasem készült el egy ilyen koncepció, program. A munkacsoportok más problémákkal kezdtek el foglalkozni. Más kérdés a könyvtárügy egysége, amely a gyakorlat-

ban nem létezik. A mai napig igen élesen elhatárolódik a tudományos és a közkönyvtárak terrénuma. Kérdésesnek tartom ezt az elválasztást, hiszen egyáltalán nem tiszta, hova tartoznak az egyetemi, főiskolai és szakiskolai könyvtárak. Hiszen ezek is valamely helyhatóság területén dolgoznak. E kérdések megoldására célszerű lenne egy könyvtárügyi hivatalt létrehozni. Csak annyi centralizálást, amennyire okvetlenül szükség van. Igaz ez persze a decentralizálásra is. Minden önállóság ellenére szükség van központi intézményekre, amelyek az eddig hiányzó egységet megteremtik. Beszélgetések NSZK-beli kollégákkal arról győzték meg, hogy hathatós döntésekhez mindenképp szükség van központi „helyekre”. A kívánatos struktúrát a törvénynek kell rögzítenie, annak érdekében, hogy a lehető leghatékonyabban dolgozhassanak a könyvtárak.

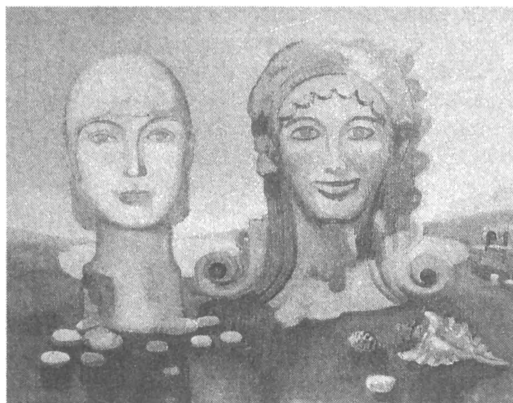
A városi és körzeti könyvtárak nagyobb önállósága miatt szükség lenne egy új Helyzetmeghatározásra. Kétlem Stroscher kolléga megállapítását, hogy a könyvtárak információs és kommunikációs központok. A hagyományos könyvtári funkciókra és teljesítményekre mind a mai napig szükség van. Ha a könyvtáraknak ilyen központokká kell válniuk, az azt is jelenti, hogy könyvtárosok egész generációinak kell mindent újratulniuk. Az információs és kommunikációs központról a legtöbb könyvtárosnak egyáltalán nincsenek konkrét elképzelései. Anyag sincs hozzá és vitalehetőség sincs róla. Ezeket a kérdéseket központilag kell előkészíteni. A központ a múltban le volt bénítva. A jövőben szükségünk lesz központi anyagokra és nehézkedési pontok kijelölésére, ezeket azután a bázisokon meg lehet vitatni. A kerületekben még uralkodnak a régi vezetési struktúrák. Ebben van valami jó is. A tanácsok még hallgatnak a minisztériumra, megszokásból. Így felhívhattuk a figyelmüket arra, hogy a régi könyvtári szabályozás még jogerős.

Greguletz : El kell szakadnunk az igazságok relativizálásától. Az NDK hivatalos történetírása abból indult ki, hogy a jövő bizonyos, a múlt pedig minden pártkongresszus után megváltozik. Az NDK könyvtárügyének fejlődését vizsgálva el kell szakadnunk a megszokott gondolatoktól. Mindenekelőtt az archívumokból kell bőven merítenünk.

Nálunk is volt kezdetben remény egy demokratikus újrakezdesre, de már a kezdet kezdetén érezhető beavatkozások történtek a párt részéről a könyvtárügybe. Példa lehet erre a könyvtárak „megtisztításának” esete. A kivo-

nások, selejtezések kapcsán a nem marxista irodalom igen degradálódott antiszocialista irodalomná. A szociáldemokrata és a trockista irodalom fasisztának minősült, és rákerült a kivonási listákra. Az ellenségkép ugyancsak hamar militarizálódott. Ennek a folyamatnak a vizsgálata mindenképp fontos. Jó lenne ezt az NSZK szakértőivel kooperációban végezni. Rövid ideje létezik egy történetbizottság, amely a berlini Staatsbibliothek történetét kutatja, az NSZK-val együttműködve.

Kreusel : Még egyszer szólnom kell a könyvtárosok öntudatáról. Dr. Stroscherrel ellentétben én öntudatot vélek látni kollégáimban, ha ez az öntudat kissé gyámoltalanul artikulálódik is. Mindenekelőtt nem produktív. Abból kell kiindulnunk, hogy az állami nyilvános könyvtárak többsége nem érzi úgy, hogy alapvetően hozzájárul a tudományos-technikai haladáshoz. A folyamat meglehetősen közvetett. Az igazi öntudathoz részvételi tudat is kell. Ezért kulcskérdés számomra a demokrácia. A vezetés kérdéseibe minden munkatársat be kell vonni. Csak így lehetséges öntudat. Ezt mindeddig nem tanulta meg egyikünk sem, de most meg kell tanulnunk. Nem felel meg ennek az, hogy a Zentralinstitut „papirokat” bocsát közre, és sok más sem. Azt hiszem, hogy az öntudathoz büszkeség is kell. Az állami nyilvános könyvtárak azonban nem lehetnek büszkék, amíg nincsenek jobb feltételeik: fejlettebb hálózataik, jobb technikájuk stb. A kommunikációs központ fogalma sem ad szárnyakat, hiszen materiális feltételekhez van kötve. Csak olyan dolgok adhatnak öntudatot és büszkeséget, amelyek a közeli jövőben elérhetők. Ilyen dolog lehetne az állomány. Erről konkrétan kellene beszélnünk. Nem jó, hogy a tematikus állománykínálat előre lett programozva, nyomtatásban megjelent. Ezzel még az állományok olyanok maradnak mint voltak. Örülök, hogy kollégáink öntudatosan a szelektálással kezdték a munkát. Ehhez azonban szükség volna központi segítségre, akár listákra is. Nem kielégítő az új médiák helyzete sem. A címek növekedése láttán el kell gondolkoznunk a kritériumok kérdésén. Azon, hogy miként foglaljunk állást a triviális irodalom, a comics stb. kapcsán. Ezekre a kérdésekre még idén választ kellene kapnunk. A kollégáknak az ilyen lépéseket saját ügyüknek kell érezniük, és látniuk kell a kapcsolatot saját könyvtáruk problémaival. Így alakulhat, erősödhet az öntudat és így válhat részévé a könyvtár is a megújulási folyamatnak.

Plötz : A nyilvános könyvtárak helyzetmeghatározása igen fontos egy könyvtári lobbikialakítása érdekében. A külföldi nyilvános könyvtárak (látható ez Nagy-Britanniában, Hollandiában) felelősnek érzik magukat a kis- és közepes üzemi könyvtárakért. A közeljövőben így lesz ez az NDK-ban is. Ebben az összefüggésben lesz újra aktuális a könyvtárak és az információs intézmények kapcsolata. Nemzetközi tendencia, hogy a két terület közeledik egymáshoz. Ez a kérdés a következő években minket is kell, hogy foglalkoztasson. Ezzel a fejlődéssel szemben áll az a kísérlet, hogy az NDK-ban Informatikai és Dokumentációs Szövetséget hoztak létre. Ez a szövetség a tudományos könyvtárügyért és az informatikáért érez felelősséget. Így érinti a könyvtáros szövetség érdekeit is. A könyvtáros szövetség régóta felelősnek tekinti magát a könyvtárakért és az információs intézményekért. Évekkel ezelőtt megnyílt az információs intézmények előtt. A most aktuális lépés, az intézményi szövetség átalakítása személyes és intézményi szövetséggé a könyvtárügy és az informatika minden területét érinti. Jelenleg a szövetség új alapszabályzatának kidolgozása folyik, hogy azután a szöveg a széles nyilvánosság elé kerülhessen megvitatás céljából. A szövetség mind ez ideig a Kulturális Minisztérium hierarchiájához tartozott és így attól függő helyzetben volt. Ebből le kell vonni a tanulságokat. Fel kell őket dolgozni. Kollégáimhoz fordulok: hozzanak megoldásokat, eszméket, hogy a szövetséget megerősíthessük, továbbfejleszthes-sük.

Günzel : Nem értek egyet a bénultság fogalmával. Ha a minisztérium lebénult, az az ő dolga. A könyvtárak és a könyvtárosok nem

voltak bénák. Az elmúlt negyven év kísérletei, hogy a könyvtárügyet egy irányba állítsák, ideológiailag irányítsák, kudarcot vallottak. A könyvtár megmaradt humanisztikus intézménynek. Az emberek önszántukból jártak a könyvtárba. Az elmúlt évben a könyvtárakban fordulat állt be az irodalom használatát, illetve nemhasználatát illetően. A használók nem bénultak le. Az, hogy nem tudtuk őket jobban aktivizálni, sok dolgon múltott, nem utolsósorban a vezetők bénultságán. Magamat is többször kérdeztem, milyen volt a vezetők viszonya a könyvtárakhoz. Az a benyomásom, hogy csak politikai eszköznek tekintették.

Az alulról jövő emberek elkötelezettségére van szükségünk. A probléma az ő aktivizálásuk, együttműködésre való megnyerésük. Van erre egy szép példám. Cottbusban sikerült a sajtó és a rádió segítségével elérni, hogy a könyvtár helyiségeket kapjon a volt FDJ-házban. A könyvtárosok különböző pártoknak és szervezeteknek ajánlották fel, hogy rendezvényeik számára a könyvtárat igénybe vegyék. Így győződhetett meg mindenki arról, milyen rossz körülmények közt dolgoztak a könyvtárosok. Ezután és ennek következtében került sor az új helyiségek birtokbavételére. Ezzel teljesen ellentétes a lipcei példa, ahol a piacgazdaság győzött.

Mi az NDK-ban inkább színházi nemzet vagyunk, mintsem könyvtári nemzet. Meg kell magunktól kérdezni, mit csináltunk rosszul. Azt hiszem, a könyvtárakat az alkotmányban kellene lehorgonyoztatni. Abban csak az oktatás és a nevelés szerepel. A könyvtári törvényhozás folyamat lesz. Nem lesz egy év alatt könyvtári törvényünk. Ezért is kellene a könyvtárakat hozzákapcsolni az alkotmányról szóló vitákhoz.

Meg kell vizsgálnunk, hogy mire van szükségünk a könyvtárügyben és mire nincs. El kell érünk, ha szociális piacgazdaságról van szó, akkor abba a könyvtárakat is beleértsek. A skandináv országokban találhatunk példát ilyesmire. Ott állnak legjobban a nyilvános könyvtárak.

Alkalmazkodnunk kell a közigazgatási reformhoz. Nem abból kell kiindulnunk, hogy a városi könyvtár maradjon, hanem abból, hogy a könyvtár. Aztán az adott struktúrában kell majd eldöntenünk, hogy hogyan szerveződjének a könyvtárak. Ezért nem egészen érthetnek egyet dr. Siekkel. Nem hiszem, hogy taktikailag helyes lenne a könyvtárakat elválasztani az adminisztrációtól, annál is kevésbé, mert a

pénzadók szerepe egyre nagyobb lesz. Területfeletti funkciójú könyvtáraknál szükség van két finanszírozóra is. Ebben a kérdésben is követhetjük a skandináv példát. Mindezekelőtt azonban saját magunknak kell e dologról világos képet kialakítanunk.

Kuhmert: Beszélgetésünk egy hatalmas problémára világított rá. Nem tudtunk értelmes konszenzust találni a fő vonalak és a mindennapi problémák között. A Kreusel kolléga által felvetett kérdések önmagukban is érdekesek lennének egy külön megbeszélésre. A lipcsei kerület kapcsán magamnak is voltak olyan tapasztalataim, hogy a nyilvánosságszolgálati munka és a hivatásszerű munka között ellentmondások feszülnek. A nyilvánosságszolgálati munkát a könyvtárosok szívesen tesszik ad acta. Pedig ilyesmire mindenképp szükség van, ami persze nem azt jelenti, hogy a hivatásszerű munkát kell elhanyagolnunk. A nyilvánosság szolgálatának új módjait kell kifundálnunk, erről a szakfolyóiratoknak vitákat kellene hozniuk.

Azt hallom, hogy Berlinben a „Könyvtári munka gyerekekkel” munkacsoport működése megkérdőjeleztetett. A véleményem az, ha feladjuk a módszertani munkát, nem tudható mire jutunk. Szeretnék megegyeszer utalni a munkatársak minősítésének szükségességére. Nem értem, miért nem foglalkozunk még egyszer, nyilvánosan a legszélesebb körben a pályakép kérdéskörével. Minden dokumentumból az derül ki, mintha a gyakorlat teljesen elégedett lenne a képzés háromlépcsős szerkezetével.

A könyvtáros egyesület 1990. május 30-ra meghív minden gyermekkönyvtári kérdésekkel foglalkozó vezető munkatársat Lipcsébe egy szeminariumra. Egyrészt megvizsgálának az irodalomkínálatot a piac szempontjából, másrészt program- és együttműködés-egyeztetést végeznénk NSZK-beli kollégákkal. A Marl-i könyvtárban például fascináló módon hajtották végre a kommunikációs központtá válást. Sikerült nekik elérni, hogy a gyerekek önként kötődjenek a könyvtárhoz. Nálunk a rendezvényekre úgy kellett beütni a gyerekek ezreit. Egészen más programokra van szükségünk, ha azt akarjuk, hogy önként és tömegesen keressék fel a könyvtárat. Ezt meg kell tanulnunk.

Stroscher: Sok jó van, amire építhetünk. Még az NSZK-s könyvtárosok is megcsodálják az NDK tartalmi és módszertani munkáját. Sokat tanulhatunk, de sokat át is adhatunk.

Kuhmert: Tudatosan fejeztem ki magam

annyira kritikusan. Kollégáink reakciói ugyanis a következők: Mindent nem bírunk. Eddig az iskola szervezett a számunkra. A kollégák visszautasítják, hogy az 5., 6. és 7. osztályosok számára rendezvényeket szervezzenek, a következő megokolással: „Ügyse jönnek el”. Idáig az osztályok zárt rendben jöttek. Most a kínálattal kell csábítanom őket.

Greguletz: A főiskolai tanárokkal közösen próbáltunk elgondolkodni a jövő főiskolai képzésének kondícióin. Az volt a véleményünk, hogy a főiskolai képzés marad, de inkább abba az irányba fejlődik, amit az NSZK-ban „magasabb szolgálatnak” neveznek, azaz posztgraduális stúdium lesz, a főiskola elvégzése után, illetve a doktorálás után kerül rá sor. Remélhetőleg megszűnik a levelező képzés a mai formájában. Más főiskolai diplomákhoz lesz hasonló a könyvtárosi is, még eldöntetlen, hogy kétszakos képzés vagy kombinált képzés, amilyen egyszer már volt, lesz-e.

Göhler: Az állomány kérdéseiről is szükség lenne egy kerekasztal-beszélgetésre, szakemberek között. Utalnom kell a könyvtárosok és az oktatás szakembereinek együttműködésére. Magától értetődik, hogy ennek az adott helyeken kell létrejönnie. Ezek a kapcsolatok meghatározó jelentőségűek. Ez így volt a múltban, a jövőben még inkább így lesz. Persze szükség lesz központi keretmegadásokra is, különben le is mondhatnánk a minisztériumról. Ezek közé a keretek közé kell beilleszteni magunkat. Fontos az oktatás területén a megfelelő szintű kapcsolat az oktatás és a könyvtár különböző szféráiban. Ennek az óvodától a főiskolaig kell terjednie. Utalnom kell arra, hogy a főiskolai hallgatók több mint fele a nyilvános könyvtárak olvasója. Erre ügyelnie kell a módszertani központnak. A pedagógusképzés és a könyvtárosképzés összehangolása is szükséges. Fontos, hogy a központi tudományos intézmények mindkét oldalról tekintettel legyenek a módszertani aspektusra.

Az állomány kérdését illetően tudni kell, hogy szokatlanul dinamikus folyamattal állunk szemben. Több mint kétszáz új kiadó jött létre, és új médiák is vannak szép számmal. Sejtethető, milyen munka előtt állnak a könyvtárak. A könyvtárosok nincsenek szokva a szelekcióhoz. Ennek befolyása lesz a tájékoztatásra is. Problémák lesznek az új folyóiratokkal is. Biztosítani kell, hogy a könyvtárak ne maradjanak ki a „szórásból”. Más kérdés az 1989 őszi és következő hónapok termésének megőrzése. Történelmi dokumentumok ezek.

Sühnhold: E témához még egy sereg mondanó lenne. Én például nem értek mindenben egyet az elhangzottakkal. De meghajtom magam fegyelemből, történelmi szükségből.

Funke: A beszélgetés érintette az adott kérdésspektrum egészét, de persze semmiképp sem válaszolt meg mindent. Az ösztönző gon-

dolatok sokasága vetődött fel. Az utalásokat további beszélgetésekre, speciális témákra komolyan vesszük. További rendezvényeink lesznek. A legközelebbi kerekasztalra 1990 májusában fog sor kerülni.

(*A Der Bibliothekar* 1990/4-es száma alapján.)

Perszonália

Többszörös gratuláció

Varga Béla munkásságának magas elismerése

Április tizedikén rendkívüli esemény történt: a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár igazgatóját a *Magyar Köztársaság Csillagrendjével* tüntette ki a köztársaság ideiglenes elnöke. Az esemény nem kötődött ünnephez, nyugdíjba vonuláshoz, nem is kapott nagy nyilvánosságot (ezért rendkívüli). Akik hírét vették, örültek és megállapították, hogy annak a könyvtáros nemzedéknek egyik illusztris tagja kapta az elismerést, amely az ötvenes évektől kezdett munkálkodni a magyar könyvtárak új életre hívásán.

lyes szerepe és példamutatása ösztönzőleg hatott munkatársaira, akikért mindig kiállt, tartotta a hátát, ha a hatalom ferde szemmel nézte őket származásuk, politikai meggyőződésük, világnézetük miatt. Nem véletlen, hogy Veszprém megye könyvtárainak élén kiválóan képzett, nagy szakmai tapasztalattal rendelkező régi és új, de mindenképp tehetséges könyvtárosok állnak.

Április tizedikén nem történt rendkívüli esemény. A könyvtáros társadalom egyik kiváló személyiségének gratulálhatunk kitüntetése, negyvenéves szakmai jubileuma és nem régi kerek születésnapja alkalmával. Amikor a többszörös gratulációk elhangzottak, jóleső érzéssel gondoltunk arra, hogy *Varga Béla* eredményes munkásságának elismerése egyben egy kicsi, de lelkes és megszállott könyvtáros közösségnek is szól. Nekik a nap rendkívüli és piros betűs ünnep. (*h. b.*)

Mint a mesében, úgy indult el a hét Varga testvér közül az egyetlen fiú szerencsét próbálni a könyvek kusza világában. 1950-ben könyvtárosképző tanfolyamot végzett, s Békéscsabán máris megkezdődött egy 40 éve tartó gazdag könyvtáros életút, melynek döntő része Veszprém megyéhez kap-

ccsolódik, és amelyet nem véletlenül emlegetnek a legjelentősebbek között. Az ország első községi körzeti könyvtárának létrehozása, a falusi központi könyvellátás megszervezése, az olvasószolgálati adminisztráció gépesítése, a kiadói és a nyomdai tevékenység meghonosítása, a helyismereti munka és kutatás rangjának visszaszerzése, a szakfelügyelet eredményes működtetése – és még sorolhatnám tovább – mind mind kapcsolódnak Veszprémhez és *Varga Bélához*. Szemé-

Dr. Ferenczy Endre (1912–1990)

Hűtlenül hűséges könyvtáros távozott az élők sorából volt kollégánk és szeretett barátunk váratlan halálával. Hűtlenül volt hűséges, mert bár nem könyvtárosi pályára készült, mégis életútja során közel huszonöt évet töltött könyvtáresként különböző könyvtárakban. Ezek ugyan kényszerű kitérők voltak klasszika-filológusi és okortörténeti elkötelezettségű pályáján, mégis hűséggel és a filológusi kutatásban megszokott aprómunka iránti alázattal végezte mindennapi könyvtári tevékenységét. A század sűrűn változó társadalmi-politikai körülményei két ízben is hivatott pályája átmeneti elhagyására kényszerítették. Pedig eleinte úgy tűnt, hogy sima életutat fog végigjárni. Szegény pesterzsébeti, állami népiskolai tanító-szülők gyermekeként az elemi iskola befejezése után, tiszta jeles bizonyítvánnyal járta ki a Budapesti Tanárképző Intézet gyakorló középiskoláját és 1929-ben beiratkozott a Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarára, klasszika-filológiai tanulmányok folytatása végett. A pályaválasztásban nagy szerepe volt gyakorlóiskolai tanárának, a jeles tanönyv- és szótáríró *Györkössy Alajos*nak, akivel egy negyed század múltán, mutatis mutandis, ismét közös munkahelyen találkozott – az akadémiai könyvtárban. Egyetemi tanulmányait summa cum laude végezte el 1934-ben, majd ehhez

1935-ben tanári oklevelet is szerzett, és így indult el tudósi pályáján. 1935–37 között három alkalommal is tagja volt a bécsi Magyar Történetkutató Intézetnek, és 1935–36-ban a Római Magyar Akadémia ösztöndíjasaként folytatott tanulmányokat az ókori római társadalomtörténet területén. Ebből a tárgykörből szerzett magántanári habilitációt 1947-ben, a háborús évek kiesése után, a budapesti egyetem bölcsészeti karán, amelynek 1938–1950 között volt oktatója, előbb gyakornokként, majd tanársegédként, végül adjunktusként. Először közvetlenül a háború befejezése után lépett könyvtári szolgálatba: 1945–47 között „osztályvezető könyvtárnokként” dolgozott az Egyetemi Könyvtárban. Innen

került át főállásban az egyetem ókori történeti tanszékére, ahonnan azonban a sztálinista „tisztoztatások” során sok más előadó társával együtt őt is eltávolították. Ekkor a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja nyújtott átmeneti menedéket: könyvtárügyi előadói munkakörbe került. A „kulturpolitika” ezt az intézményt megszüntetve ismét kihúzta lába alól a megélhetést nyújtó talajt és csak baráti közbenjárásra sikerült elhelyezkednie a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában 1953-ban.

Az akadémiai könyvtárban eltöltött húsz esztendő (1953–1972), bár kényszerpályaváltás eredménye volt, mégis élete második, kiegyensúlyozott és külső zavaró hatásoktól az előzőekhez képest sokkal mentesebb szakasza lett. Éppen az e könyvtárban eltöltött esztendők során bontakozott ki és érett be tudományos munkássága. 1934 óta publikált, de könyvtárosi évei alatt növekedett meg publikációinak száma és terjedelme is; közülük néhány úttörőnek bizonyult a maga területén. Ilyen az 1958-ban a Stúdium-könyvek sorozatában megjelent „A magyar föld népeinek története a honfoglalásig” és az 1958-ban az akadémiai könyvtár által közzétett „Bevezetés az ékirásos jogtörténetbe. Bibliográfia” című műve, amely Magyarországon akkor újdonságnak számító módon mikrolapon került

kiadásra. A könyvtárban szerény állást töltött be, de fontos munkaterületen, a könyvek osztályozásával foglalkozó csoportban. A humán tudományok területén szerzett széles körű tárgy- és nyelvismerete biztos támpontot nyújtott feladatai megoldásához. Személyiségének összetett gazdagsága is ezekben az években bontakozott ki azok előtt, akik mint e sorok írója is, hosszú évek során együtt dolgozhatott vele. Mint ókortörténész kétezerszáz év távlatából, „ab urbe condita” szemlélte korunk őt is sokféle megpróbáltatással sújtó eseményeit, és a sokat tudó, sokat megértő és még többet megbocsátó emberi ember szelídebb-élesebb iróniájával kommentálta baráti körben

azokat. Lelke mélyén a családok sorozata után is megőrizte hitének alappilléreit: hitét a humanista tudományban, a családszeretben és barátság érzésében. Mohó vágy élt benne az igaz barátság, az igaz barátok iránt, annak ellenére, hogy sok barátnak gondolt kortársában kellett csalódnia. Ő önzetlenül és áldozatra készen ragaszkodott mindig a szívébe fogadottakhoz és érzésének apró figyelmességekkel is jelét adta; az érzékeny rokonlelkeknek erre fel kellett figyelniük.

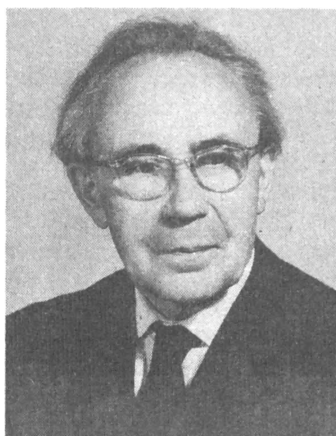
1972-ben jó sorsa ismét az egyetemre vezette, ahol a bölcsészkar ókori (görög-római) történeti tanszékének munkájában vett részt egészen nyugdíjazásáig. A könyvtáraktól, el-

sősorban az akadémiai könyvtártól azonban ebben az időszakban sem szakadt el: tudományos kutatásai és barátai révén szoros kapcsolatot tartott fenn velük. Az idők során szerzett tudományos fokozatai, a kandidátusi (1969) majd a „nagydoktori” (1978) csak elmélyítették ezt a kapcsolatot. Élete utolsó napjaiig folytatott tudományos munkásságát halála után (1990. március 11.) számos folyóiratpublikáció és könyvei fogják megőrizni, amelyek méltatása a szaktudomány dolga lesz; érzékeny, meleg, együttérző emberi személyiségének emléke felett azonban, újból és újból erőt és tanulságot merítve belőle, barátai fognak örködni.

Darabos Pál

Dr. Sarlóska Ernő (1897–1989)

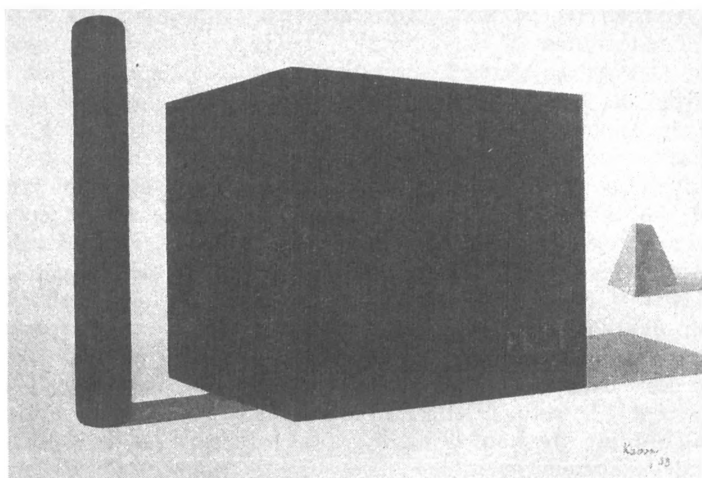
Fiatalos mozgású, közepesen alig alacsonyabb termetű, élénk tekintetű, avittas állapota ellenére is elegáns, szivarzseb-díszszekendővel ékített öltözetű és nyakkendőös idősebb úr lépett be 1958 februárjában az akadémiai könyvtár szakozó csoportjához a természettudományos és műszaki könyvek szakozójelöltjeként. Hamarosan kiderült, hogy az új kolléga sem a könyvek osztályozásában, sem az életben nem számít kezdőnek: elmúlt 61 éves és 1942 óta dolgozik különböző könyvtárakban. Életútja is meglehetősen eltért a megszokottól, bár jól beleillik a XX. századi magyar értelmiségiek közös sorsába. 1897-ben született Aknaszlatinán, ahol édesapja bányahivatalnok volt.

Gimnáziumi tanulmányait a máramarosszigeti piarista gimnáziumban végezte, ahol egy időben *Juhász Gyula*, a költő tanította magyar nyelv és iro-

dalomra, a fizikát pedig *Novobátzky Károly*, a későbbi akadémikus adta elő, az, aki több mint negyven évvel később újból pályára segítette, és helyet biztosított számára az akadémiai könyvtárban a hányattatások éveit után. Ezek a hányattatások az érettségi után kezdődtek, amikor önkéntesként az olasz frontra került és végigharcolva a háborút csak az összeomlás után szerelt le, az akkor már cseh megszállás alá került szülőföldjén. 1921-ben Budapestre már cseh útlevéllel érkezett és 1943-ig „hontalan”-ként élt hazájában, mert csak akkor kapta meg a magyar állampolgárságot, ekkor magyarosítván meg nevét is *Srpről Sarlóskára*.

A húszas évek elején végezte

el a budapesti tudományegyetemen a matematika–fizika tanári szakot *Novobátsky Károly* sugallatára, de állást – annyi más végzős társához hasonlóan – nem kapott. Akkori szokás szerint gazdag nagypolgári családoknál vállalt házitanítókodásból tartotta fenn magát. Ezt ugyan kényszerből vállalta, de meg is felelt ez az állapot eredendő hajlamainak, kutató, kereső szellemének, amelyet nem elégitett ki az egy állásban, az egy szakmában, a kényelmes stallumban való megtelepedés. Az első világháborúban és az utána következő úgynevezett békekorszak kaotikus szellemi, társadalmi, politikai és gazdasági mozgalmában megnyilvánult válsághelyzet arra készítette a háborút is megjárta fiatal nemzedék legjobbjait, hogy új létmegoldások után kutassanak egyedül is, más hasonló gondolkodásúak társaságában is. Vezérlő szellemük, *Sarlóska Ernő* maga is leírta ezt egyik esszéjében, *Nietzsche* volt, az ő szavait írták zászlajukra: „Olyan emberek társaságáról álmodom, akik nem ismernek kíméletet, és akiket megsemmisítőknak kell

neveznem, mert mindent kritikájuk mércéje elé állítanak és magukat az igazságért feláldozzák. Napvilágra a *Rossal* és a *Hamissal*! Mi nem akarunk elhamarkodottan építeni, nem is tudjuk, építhetünk-e, hátha az a legjobb, ha nem építünk. Mindazonáltal sohasem akarunk a poshadtt pesszimisták és az önmagukat feladók közé tartozni!”

A magányos kereső ilyen szellemiségű társaságra talált a húszas évek végén *Kerényi Károly* baráti körében, amely akkor még nem intézményszerűült a Stemma-körben és a Sziget-évkönyvben, hanem útke-reső szabad kutató szellemek egyetemes tájékozódású és élesen kritikus gyülekezete volt. Ebben a körben ismerkedett meg *Hamvas Bélával*, aki már akkor a Fővárosi Könyvtárban dolgozott, ahová a negyvenes évek elején *Sarlóska Ernő* is került. De másfelé is tájékozódott. Az irodalom, a művészet és a filozófia problémái kapcsán az „élet és művészet” összefüggésén töprengett a harmincas években, és eredményeit máig tartó érvénnyel ha-

sonló című nagy tanulmányban foglalta össze.

A szabad szellemű kutató csak a harmincas évek második felében jutott státusos álláshoz az Országos Levéltárban, de itt idegenül érezte magát, nem lévén szakmabeli történész. Hosszas utánjárás és befolyásos támogatás eredményeként sikerült áthelyeztetnie magát 1942-ben a Fővárosi Könyvtárba. 1948-ig dolgozott itt, amikor az első sztálinista–rákosista tisztogatások jegyében sokadmagával béli tárták és az utcára került. Alkalmi munkákkal létbizonytalanság után az Országos Műszaki Könyvtárban kapott munkalehetőséget, de csak az úgynevezett 02-es rovaton; státushoz csak 1956-ban jutott, és csak ettől az időtől kezdve tekintették nyugdíjra jogosítónak szolgálati idejét; ezért amikor 1966-ban az akadémiai könyvtárból nyugdíjazták, csak igen kis összeghez jutott 10 évi hivatalosan elismert szolgálat után.

Akadémiai könyvtári éveit külsőleg élete békés és nyugodt korszakát jelentették, hiszen éppen ezekben az években ju-

tott, 60 éves kora után, az al-
bérleti hányattatások után éle-
te első önálló lakásához felesé-
gével. Kicsiny, egyszobás laká-
sának minden zegét-zugát meg-
töltötték az évtizedek so-
rán, lemondások árán meg-
szerzett kedvenc szerzőinek
könyvei, „örök útítársai”.
Ezért a csekélyke kényelemért
azonban nagy árat fizetett, éjje-
leit áldozta fel különmunkák
végzésére, hogy szerény lét-
alapját fenntarthassa. De soha
nem panaszkodott, a szellem
arisztokratáját jellemző derűs
aszketizmussal viselte el a kor-
szak által ráért terheket.
A szellemi tájékozódásról
ezekben a nehéz években sem
mondott le. A háború előtt az
„élet és művészet” témája állt
gondolkozása középpontjában,
most, amikor hatvanévesen
kellett újrakezdenie az életet,

gondolatai a „tudomány és az
élet” morális összefüggéseinek
kérdései körül kristályosodtak
ki, főképpen a zseniális mate-
matikus, *Bolyai János* életének
és tevékenységének értelmét
kutatva. Közel egy tucat tanul-
mányában foglalkozott a Bo-
lyai-kérdéssel, meglátva élet-
művében, hogy a „spatiumok”
kérdései elválaszthatatlanok az
ember moráljától és üdvétől,
mert ez utóbbiak nélkül min-
den tudomány és minden tevé-
kenység értelmetlen, sőt kárté-
konnyá is válhat.

Nyugdíjazása távolról sem
jelentett „nyugalomba vonu-
lást”. Továbbra is külső mun-
katársa maradt a Műszaki
Könyvtárnak, referátumokat
osztályozva még jóval túl
nyolcvanadik életévén is, kutá-
tó tevékenységét pedig szabad
idejében folytatta. Tudta,

hogy aki az igazságot megalku-
vás nélkül keresi, annak min-
den eredményért keményen
meg kell fizetnie. Joggal írta az
érvényesülés felé vezető széles
utat választókról, hogy „Mit
tudnak a szellem megkísértése-
iről azok, akik árendába bocsá-
tott fejvel mászkálnak korlátok
tisztelésével!”

Életműve és hosszú élete,
mely az utolsó évben oly
csendben zsugorodott össze,
mint a kiégett mécses fénye,
azt a tanulságot hagyta a követ-
kező nemzedékre, könyvtáro-
sokra és gondolkodókra, hogy
a nehéz szolgálatok idején és a
„szellem megkísértései” köze-
pette se bocsássák „árendába”
fejüket és ne tiszteljék a szán-
dékosan emelt korlátokat, ha-
nem a szabad szellem nevében
kövessék vezérlő csillagukat.

D. P.

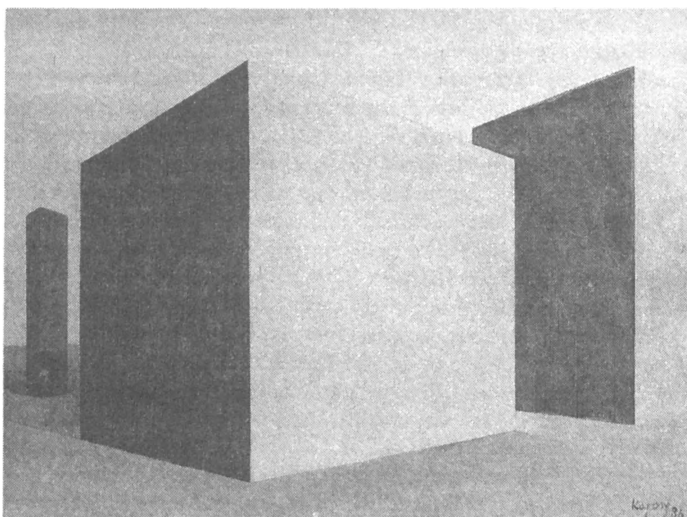
Visszhang

A milói Vénusz mosolya, avagy az egyszeri könyvtáros esete a geopolitikával

Olvastam kedvenc szakmai lapomban
(*Könyvtáros*, 1990/3. sz.), miszerint, ha kétsé-
geim támadnának arra nézvést, hová is tartozik
kicsinyke hazám amúgy geopolitice, akkor a
legcélravezetőbb felütnöm a könyvtári folyó-
iratokat – az sem baj, ha egyből az *Art Library
Journal* le kezdem, s máris tájékozottabb le-
szek. Azt is megtudhatom az opusból, hogy
az Európához tartozás egyik (netán fő?) krite-
rium az, hogy kölcsönöznek-e műalkotásokat
az adott országban, avagy sem. Továbbá – ez
ugyan csak szerénységem következtetése az ol-
vasottakról – a műalkotás-kölcsönzés az adott
ország politikai-társadalmi viszonyainak függ-
vénye, mert ugyebár hogyan is értelmezhetnők
másként az alábbi passzust: „Mi a legnagyobb

szegénységben, a legszörnyűbb elnyomás alatt
sinylődünk, amikor 1955-ben Hollandiá-
ban...” stb. Itt ugyan tisztelettel megkérde-
zem a szerzőt, hogy biztos-e az 1955-ös év-
számban, már ami a szegénység és a nyomor
mélységét illeti. Azt már csak halkán jegyzem
meg, hogy az Európához tartozás nem a meg-
kérdésünktől függ, még csak nem is a vas-
függöny felnyitásától, bár ez utóbbi kétsége-
lenül javunkra irándó.

A „Hol van Európa határa” című cikk szer-
zője azt állítja, hogy „Nálunk nemhogy műal-
kotások kölcsönzése nem folyik, de a kultúrpo-
litikának hála, még a hivatásos múzeumok sem
tudják gyűjteményüket a kíváncsok mértékben
gyarapítani.” A fenti – mondhatni „ex cathed-

ra” állítás második részével tulajdonképpen semmi bajom, az elsővel viszont, ami a műalkotások kölcsönzésének kategorikus tagadását illeti..., szóval az egyszerűen nem felel meg a tényeknek, úgy is mondhatnám, a minimális igazságtartalmat is nélkülözi, de erre még később visszatérek.

Végképp elfogadhatatlan számomra az az állítás is, hogy azért nem vásárolnak műalkotásokat az emberek (pontosabban egy ún. szűk réteg), mert a képre, szoborra, netán antikvitásra szánt pénzüket felemésztí a hangverseny, színház vagy éppen operabérlet. Ha nem akarom komolyságomat megőrizni, akkor valami olyasmit kellene leírnom, hogy „mindjárt sírva fakadok”, vagy valami efféle. A legjobb tudomásom szerint a mai napig nem készült olyan felmérés, amely azt vizsgálta volna, hogy milyen összefüggés van az operabérletek árának emelkedése és a képvásárlások csökkenése között. Ennek hiányában pedig tényként közölni egy megöly frappánsnak ható hipotézist, nem egyéb demagógiánál.

Tószegi Zsuzsanna hivatkozik az 1987-es felmérést elemző, *Lencső László* tollából megjelent cikkre (*Könyvtáros*, 1988/5. sz.), olvasata azonban önkényes, de legalábbis pontatlan. Szerinte – így Lencső – „a könyvtári kiállítások többsége spontán módon szerveződik...”. Ezzel szemben a szövegű közlés: „Az elmúlt két év könyvtári kiállításainak felsorolásait, összesítéseit vizsgálva, sokszor szembetűnő a spontaneitás.” A figyelmes olvasóra bízom, hogy a *sokszor* és a *többsége* közötti különbséget

mérlegelje. Az már csak szörszálhasogatás részemről, hogy a *Lencső László* által a következő mondatban említett „keves könyvtár” *Tószegi Zsuzsannánál* „igen kevés könyvtár”-ra avanszálódik.

A cikkben említett Szentesi Városi Könyvtárról csak annyit, hogy az ottani kollégák a saját koncepciójukat csak saját megyéjük többi könyvtárával állították szembe (lásd Lencső), nem pedig az általános gyakorlattal, ahogyan ezt Tószegi írása sugallja. Egyébként, s itt hadd hivatkozzam ismét *Lencső Lászlóra*, az át nem gondoltság a propagandaanyagokra volt jellemző, nem pedig a kiállítások szervezésére.

Visszatérve a hozzászólásom tárgyát képező írás talán leg súlyosabb állítására, ti. arra, hogy „nálunk nemhogy műalkotások kölcsönzése nem folyik...”, legyen szabad előbb Lencsőt idéznem: „Igazán komoly, kölcsönözhető anyaggal mindössze három, artotéka gyűjteményt kialakító intézmény (FSZEK XX. [sic!] ker. főkönyvtár, Békéscsabai Megyei Könyvtár, Jászberényi Városi Könyvtár) rendelkezik. Közülük a fővárosi könyvtár körülbelül két és fél ezer grafikát és képet tud kölcsönözni.” Ehhez csak annyit teszek hozzá, hogy az FSZEK X. (és nem XX., ahogyan ez az 1988-as cikkben több helyütt tévesen íródott) kerületi főkönyvtárának artotékája az eltelt fél évtizedben – pontosabban 1985 és 1989 között 855 alkalommal 3420 grafikát kölcsönzött magán-személyek és intézmények (iskolák, könyvtárak, művelődési házak, házasságkötő termek, honvédség stb.) részére. Az említett időszak-

ban 224 kiállítást is kölcsönöztünk, egyáltalán nem „spontán”, hanem – akárcsak az ún. egyéni kölcsönzések többségét – ajánló katalógusaink alapján. Az artotéka teljes grafikai állománya jelenleg mintegy 4500 darab. A kölcsönzött anyagban olyan művészek alkotásai szerepelnek, mint *Borsos Miklós*, *Csohány Kálmán*, *Gácsi Mihály*, *Gross Arnold* és *Kondor Béla*, hogy csak a névsor elejét említsem, de folytathatnám *Lakner Lászlóval*, *Maurer Dórával* vagy éppen *Szász Endrével*. Úgy vélem, hogy a felsorolt művészek kezenyomát viselő rézkarcok, linómetszetek, litográfiák és szitanyomatok kétségkívül megfelelnek a műalkotás „mint olyan” kritériumainak.

Cikkének befejező részében *Tószegi Zsuzsanna* az óvodáskorú gyermekek könyvtárba járásának szükségességét taglalja, amivel magam is egyetértek. Más kérdés – legalábbis szerintem –, hogy e célra nem feltétlenül a

gyermekeknek szóló kiállítások a legalkalmasabbak a rendelkezésre álló eszköztárból, bár semmiképpen sem hiányozhatnak belőle.

Befejezésül egy idézet és egy megjegyzés: „Hogy a milói Vénusból mi maradna, ha csak minden harmadik látogató érezne ellenállhatatlan vágyat megtapogatni nem létező, de mégis sugárzó mosolyát? Még rá gondolni is rossz.” Így igaz. Azzal a csekélynek nem mondható különbséggel, hogy – a sajna csonka karral reánk maradt klasszikus szépség arckifejezése inkább bosszúnak, esetleg érzelem nélkülinek mondható. A megfoghatatlan mosolyú hölgyet, akinek arcáról valóban az „örök asszonyi”, tétova, sejtelmes mosoly sugárzik, az a valóban szemberetűnő és mégis megfoghatatlan, mert utánozhatatlan mosoly, nos, azt a hölgyet Mona Lisának hívják.

Aknay Tibor

Hírek az IFLA életéről

Az IFLA Journal 1990/1. számának hírvivata alapján

Kialakult az IFLA stockholmi, 56. konferenciájának (főtema: könyvtárak – információval a tudásért) menetrendje. A szakosztályoktól, szekcióktól és kerekasztaloktól beérkezett előzetes tájékoztatás alapján – többek között – a következő témákkal fognak foglalkozni: a könyvtárak jövője Afrikában: új megközelítések; az új formák (online keresés, CD-ROM, mikroformátumok) hatása a kurrens és retrospektív nemzeti bibliográfiák használatára; a könyvtáros szakmai szerepe az integrált kórházi könyvtárakban; integrált gyermekkönyvtári szolgáltatások a skandináv országokban, gyermekkönyvtárak a fejlődő országokban; a tartós papírra irányuló kutatások; könyvtárak, kultúra és szakmai képzés; fejlemények az információs technológiában, a könyvtári műveletek gépesítése, alkalmazási lehetőségek; a copy-right és a dokumentumellátás konfliktusa; a könyvtárközi kölcsönzés módszerei a vakok ellátásában; a házhoz kötötteknek nyújtott szolgáltatások; a változások irányítási problémái az északi országok nemzeti könyvtáraiban; a ritka könyvek és kéziratok hamisítása; az

iskola szerepe az analfabetizmus elleni harcban; az időszaki kiadványok központi katalógusainak megváltozó szerepe, tekintettel az ISDS központokra; árindexek, regionális statisztikák, statisztikai módszerek; a könyvtár minősége a társadalomtudományok szemszögéből; a teljesítmény mérése a felsőoktatási könyvtárakban; az AV-anyagok kezelésének oktatása; a könyvtárosság imázsa, tekintélye és státusa; a könyvtáros egyesületek és a könyvtárügy fejlődése a harmadik világban; az olvasás és az írni-olvasni tudás dinamikája Izlandban; az olvasási kultúra fejlődése Jugoszláviában.

Egyes szervezeti egységek a konferencia csütörtöki napján egész- vagy félnapos műhelybeszélgetéseket tartanak. Néhány téma ezek közül: a tudományos irodalom új árendszere és kihatása az egyetemekre; a közigazgatási könyvtárak együttműködése más típusú könyvtárakkal; a gyermekirodalom számítógépes feldolgozása és információcseréje; új kihívások, új kezdeményezések, új ígéretek a szakmai továbbképzésben; biztonság a könyvtár-

ban; a CD-ROM és a könyvtárközi kölcsönzés; a hatékonyság mérése a közművelődési könyvtárakban; a könyvtárak szerepe a börtönökben és ifjúsági nevelőintézetekben.

A konferenciát közvetlenül megelőző és követő rendezvények hagyománya most is folytatódik; ezekre különböző svéd városokban, továbbá Oslóban és Turkuban kerül sor. A témák közül néhány: a közművelődési könyvtárak fejlesztési stratégiái; a bibliográfiai rekordok; az új információhordozók a kulturális kisebbségek könyvtári ellátásában; az olvasás és a könyvtárak története Skandináviában; a parlamenti könyvtárak támogatásának és fejlesztésének programjai; a könyvtárigazgatás és az új információs technológiák, különös tekintettel a tudományos és műszaki információra.

A Végrehajtó Bizottság 1989. november 29–30-i ülésének napirendjén szereplő kérdések: a soron következő IFLA konferenciák színhelyei: Stockholm (1990), Moszkva (1991), Új Delhi (1992), Barcelona (1993), Kuba (1994); az IFLA afrikai regionális irodáját Dakarban (Szenegál) állítják fel a Cheikh Anta Diop Egyetemen; munkabizottság kiküldése a Dél-Afrikai Köztársaság IFLA-tagságával kapcsolatos kérdések tisztázására; az új szakmai koordinátor kinevezése; az ALP-magprogram (a könyvtárügy előmozdítása a

harmadik világban) ügyei; a Kiadványi Bizottság megalakítása (elnök: Irwin Pizer).

A Szakmai Bizottság 1989. november 27–28-i ülésén szereplő témák: a párizsi konferencia tapasztalatai alapján a stockholmi konferenciára csak 10 műhelymegbeszélést irányoznak elő, s a résztvevők számát 50-ben limitálják; a szakmai egységek határozataikat évente háromszor terjeszthetik a Szakmai Bizottság elé, s ezeket az *IFLA Journal* publikálja; újabb regionális IFLA-irodák nyitására vonatkozó javaslat; a költségvetési keretek felosztása a szervezeti egységek között; a Szakmai Bizottság feladatai a következő két évben.

Az UBCIM-magprogram (Egyetemes Bibliográfiai Számbavétel, Géppel Olvasható Katalógizálás) gondozását a Deutsche Bibliothek (Frankfurt am Main) veszi át 1990. április 1-jétől a British Librarytól.

Az IFLA főtítkársága az ügyben kereste meg a román könyvtári illetékeseket, miben lehetne a romániai könyvtárügy segítségére.

A Végrehajtó Bizottság 1990. április 1-jei hatállyal szakmai koordinátorra nevezte ki *Winston Robertset*, aki *Guust van Wesemael*t váltotta fel ebben a pozícióban. *Van Wesemael* a továbbiakban a főtítkár helyetteseként fog működni 1992. júliusáig.

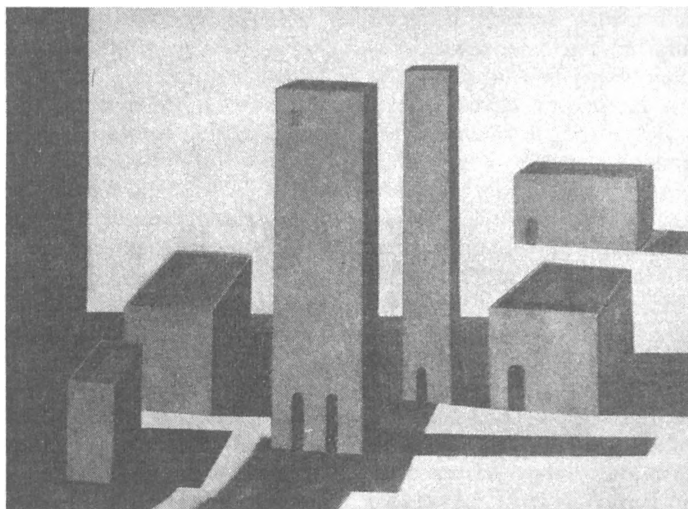
P. I.

A Tevan- és Kner-centenárium kiadványai

A 20. századi magyar tipográfia két meghatározó egyénisége, *Tevan Andor* és *Kner Imre* születésének századik évfordulójára emlékezett a közelmúltban a könyvkedvelők népes tábora. Nem lehet feladata e rövid szemlének Tevan és Kner jelentőségének méltatása, annyira azonban bátran megállapítható, hogy mindkettőjük hatása ma is érezhető a magyar könyvművészetben. (Hangsúlyozottan csak a könyvművészetben, a gyorsan szaporodó kiadók tekintélyes része által megjelentetett könyvek nagyobb részét sajnos nem lehet sem a szép, sem a tartalmilag értékes kiadványok közé sorolni.) A jelenleg alkotó idősebb tipográfusok még közvetlenül tőlük tanulták a hivatásszeretetet, emberi tartást és a szakmai igé-

nyességet, a fiatalabb nemzedék tagjai pedig közvetve, alkotásaikon keresztül vallják magukat tanítványaiknak.

Magyarországon az évfordulók tekintélyes része „ünnepi felvonulás”: az utókor az elfelejtett (netán megtagadott) Mester miatt érzett háborgó lelkiismeretét véli megnyugtanni a kellő ceremóniával megrendezett jubileumi ünnepségekkel. Szerencsésebb esetben persze új szemlélettel, új kérdésekkel közelít az életműhöz és próbálja feltárni a mának is szóló „üzenetet”. Hogy Tevannak és Knernek napjaink Magyarországon is lennének feladataik, nem szorul bővebb bizonyításra. Volna tehát mit megszívlelni életművükből, a kérdés csak az, hogy pár év múlva lesz-e a könyvkiadásban

olyan személy, aki hajlandó figyelni másra is, mint a gyors pénzszerzésre.

Talán könyvkiadásunk megnyugtatónak éppen nem mondható helyzete magyarázza, hogy Tevan és Kner kiadványokban is érzékelhető ünneplése szerényebb volt, mint amilyen akár csak pár évvel ezelőtt lett volna. Igaz, néhány éve (1982-ben) emlékezett meg a szakma a Kner Nyomda alapításának századik évfordulójáról, és az akkor megjelent kiváló könyvek, tanulmányok természetesen *Kner Imre* munkásságát is részletesen tárgyalták, némileg megelőzve a mostani évfordulót.

„Kner Imre emléke 1890–1990)” címmel, *Haiman György* szerkesztésében jelent meg a Kner Imre Emlékbizottság és a Kner Nyomda kiadásában a gyomai könyvművészhez méltó kivitelű kötet. Az emlékkönyvben közölt írások részben személyes visszaemlékezések, részben az életmű egy-egy állomását elemző tanulmányok. A család tagjai – *Kner Erzsébet*, *Kner Zsuzsa*, *Haiman György* – emberközeli hozzáik azt a tipográfust, aki egészen fiatalon kényszerült helytállni nemcsak a nyomdában, de a családban is, és akinek egész életét meghatározta hitvallása: „Életem értelme nem az, hogy nyomdász vagyok, hanem az, hogy szolgálok.” *Nagy Péter* a könyvkiadót mutatja be, átszöve írását néhány találkozásuk lírai emlékével. *Rényi Péter* tanulmánya *Kner Imre* társadalompolitikai nézeteit ismerteti, *Fülep Lajos* váltott levelezésük alapján. Végkövetkeztetése mindenképpen érdemes a továbbgondolásra (és a szinte beláthatatlan terjedelmű Kner-levelezés kutatására); „De talán nem

volt felesleges annak a sokkal kevésbé ismert ténynek az ismertetése, ha mégoly vázlatosan is, hogy Kner Imre a magyar gazdasági reformtörekvéseknek is előfutára volt, akinek ezt a tevékenységét, jöllehet késve, de érdemes értéke szerint méltatni.” *Erdész Ádám* Kner Imre és fia, Mihály kapcsolatáról ír, és közli az apa egyik, 1936-ban írt levelét fiához. *Hudák Julianna* dolgozata a Kner Nyomdaipari Múzeumban őrzött dokumentumokat ismerteti. A kötetet a könyvművész életét, illetve a legszébb gyomai nyomtatványokat bemutató fényképek teszik vizuálisan is gazdaggá. Az életrajz megismerését segíti az „Időrendi tábla”, mely *Kner Imre* életútjának és utóéletének kronológiája.

Tevan Andorról hosszú ideig alig-alig lehetett olvasni, életművét csak néhány tanulmány, forrásközlés tárgyalta. Még az évforduló előtt jelent meg *Voit Krisztina* összeállításában két kötet: a Gondolat adta ki az újra megjelenő *A magyar könyv* sorozatban 1988-ban „Tevan Andor levelesládájából” címmel a csabai nyomdász elsősorban írókkal folytatott levelezésének válogatását. A másik kötetet a „100 levél. Tevan Andor és Kner Imre levelezése 1915–1944” címen jelent meg 1986-ban (sajnos gyakorlatilag elérhetetlen módon: a Zrínyi Nyomda adta ki biblíofil jelleggel, mini formában), és a két hasonló sorsú és helyzetű, ám ellentétes felfogású tipográfus levelezését tárja az olvasó elé.

Most az évfordulóra a Kner Nyomdaipari Múzeum 16–17–18. számú füzetei foglalkoznak *Tevan Andorral*. Az elegáns tipográfiájú

kötetek – akárcsak a sorozat korábbi darabjai – a hazai tipográfiai szakirodalomban egyedülálló jelentőségűek (és nyilván a bibliofilek által is keresettek). A füzetek egyes számai ugyan elsősorban Békés megye nyomdászat-történetéhez nyújtanak értékes adalékokat, Kner és Tevan személye miatt azonban a magyar tipográfia egésze szempontjából is nélkülözhetetlenek. A 16. szám *Papp János* összeállításában „A szép könyv dicsérete” címmel a Tevan-könyvek kritikai visszhangját gyűjtötte össze. A 27. recenzió fontos forrása a nyomda és *Tevan Andor* művészi fejlődését, hatását vizsgáló kutatásoknak.

A 17. füzet valódi szenzáció. *Tevan Andor* írásait, a „Narancsliget az Északi-sarkon” címmel közreadott nyomdatörténeti visszaemlékezést adta közre *Petőcz Károly*. A csabai nyomdász színesen és érdekesen ír arról, hogy „Az Alföld legmélyén kultúrát csinálni és művészi könyveket teremteni, majdnem olyan fantasztikus feladat, mint az északi sarkon narancsligetet kitenyészteni.” A tipográfus 1950-ben írt önéletrajza és néhány szép illusztráció gazdagítja a kitűnő kötetet.

A 19. szám „Száz éve született Tevan Andor” címmel az 1989. augusztus 31-én tartott ünnepi megemlékezések előadásait, illetve a televízióban 1989. augusztus 15-én bemutatott dokumentumfilm forgatókönyvét tartalmazza. *Voit Krisztina* „Tevan Andor, a könyvkiadó” című előadása az irodalmi érzékel megáldott, művelt kiadót mutatja be, akinek értékítéletei még ma is megállják a helyüket. Kner és Tevan ellentétének egyik oka eltérő ízlésük, irodalmi nézeteik különbözősége lehetett, *Voit Krisztina* meggyőzően mutat rá a két könyvművész kiemelten megjelentetett, kedvelt írójára – és mai értékelésükre: Kner *Balázs Bélát* tartotta a századelő egyik legjelentősebb írójának, Tevan viszont *Kosztolányi Dezsőt*. *Petőcz Károly* a nyomda könyvművészeti eredményeit tekinti át. *Szabó Ferenc* pedig a Tevan család és Békéscsaba város kapcsolatát.

A Tevan-évfordulóra megjelent tanulmányok, ha nem is pótolják a részletes és nagyon hiányzó Tevan-monográfiát, fontos állomást jelentenek az elkészültéhez vezető úton.

Pogány György

Kérdezz – felelek

Egy könyvtáros kérdezi a fizetés nélküli szabadságról:

„Magánjellegű ügyek miatt hathavi fizetés nélküli szabadságra volna szükségem. Ki és milyen alapon engedélyezheti az ilyen szabadságot? Hogyan érhet kevesebb joghátrány (például folyamatos marad-e a munkaviszonyom), ha a szabadság tartama alatt fizetek nyugdíjjárulékot?”

Válasz:

A munkaviszonyban álló dolgozót – kérelmére, a Munka Törvénykönyve (Mt.) 43. paragrafusának (1) bekezdése alapján – közérdekű okból, valamint személyi és családi körülményeire tekintettel, a munkáltató rendkívüli vagy fizetés nélküli szabadságban részesítheti. A levélíró részére tehát a fizetés nélküli szabadságot a *könyvtár igazgatója engedélyezheti*, az említett rendelkezés alapján.

Az ilyen jogcímen engedélyezett és harminc

napot meghaladó fizetés nélküli szabadság – a 17/1979. (XII. 1.) MüM-rendelet 11. paragrafusának a) pontja szerint – a *munkaviszonyban töltött idő tartamába nem számítható be*, és annak tartamára *nem jár rendes szabadság* (lásd az 5/1981. (XII. 29.) ÁBMH-rendelet 1. paragrafusa (1) bekezdésének d) pontját.)

Ezek a hátrányok nem jelentik a munkaviszony folyamatosságának megszakítását, de azzal járnak, hogy a munkáltató a fizetés nélküli szabadságot, mint szünetelési időt – a 12/1967. (X. 20.) MüM-rendelet 19. paragrafusa szerint – köteles a dolgozó munkakönyvébe bejegyezni, továbbá módosítania kell a fizetés nélküli szabadság tartamával a munkaviszony addigi kezdő időpontját. Ezeken az intézkedéseken az sem változtat, ha az érdekelt a fizetés nélküli szabadság idejére nyugdíjjárulékot fizet, mert ennek csak társadalombiztosítási szempontból (például a nyugdíj tekintetében) van kihatása.

Kaposy K. Ödön

Az alkotók személyiségének és műveinek kapcsolata a legnehezebben megfejthető titkok közé tartozik. Amilyen sokat jelentenek a különféle művészeti irányzatok a korszellem kifejezésében, olyan kevésbé segítik az alkotók arculatának megrajzolását. Így vagyunk ezzel *Kaposy K. Ödön* esetében is, akinek sem írásai, sem képei nem sorolhatók valamely szokványos művészeti kategóriába. És ez jellemzi egész életének műfaját is. A szákszavú, elegánsan zárkózott író-festő termékeny alkotó, aki meglepi az embert életművének gazdagságával. Mintegy kétezer képe, a különféle folyóiratokban olvasható cikkei, vagy a korábbi hat könyvét követően, 1987-ben megjelent és a szerző rajzaival illusztrált *Nyomok a mocsárban* című könyve kimeríthetetlen lehetőségeket felcsillantó művészetről tanúskodnak. Érdeklődése a szenvedélyes kutatóéval rokon, tevékenysége oly széles körű, hogy mondandója nem süríthető egyetlen alapélmény köré.

Az április 23-án született alkotóművész (mellesleg Shakespeare is e napon született) legfontosabb élettörténeti mozaikjai: „A mandulafák virágzása idején születtem Budafokon” – szokta kezdeni életrajzát. Tizenegy éves kora óta rajzol és fest intenzíven. A Képzőművészeti Akadémiát Budapesten végezte, majd két évet a velencei akadémián tanult. Életének közel harminc évét csavargással töltötte, magától értetődő szabadságban. Keresztül-kasul utazta egész Európát, Törökországot, Szíriát, Libanont, Egyiptomot, Észak-Afrika államait Marokkóig, folytonos munka mellett. Huszonhárom évig dolgozott Londonban. Mestere *Giorgio de Chirico* volt. Európában számtalan helyen (Leidenben, Londonban, Brüsszelben, Edinboroughban), Kanada jó néhány városában, legutóbb ismét Budapesten voltak kiállításai.

A hagyományait vesztett magyarság sumér eredetét, nyelvi és kulturális töredékeit ugyanolyan elementáris szenvedéllyel kutatja, mint a valóság végső, geometriai jeleit. Képei azonban mind arról tanúskodnak, hogy amit a világban keresett, azt önmagában találta meg. Saját lelkének kísértő ösképei tartják fogva mindvégig, miközben felfokozott látásélményében a téri/idői világ tárgyai bukkannak elő. Bármilyen távoli helyek vagy régmúlt idők szellemét idézi is, képeinek és írásainak hitelessége a személyességben, szubjektív életérzésének kifejezésében van. Legyőzhetetlen önkifejezési szenvedély érezhető az önportrékon, obeliszkeken, a mediterrán nosztalgiától áthatott olaszos és az időt megragadó monumentális piramis-képein. Modern, néhol meghökentően változatos stílusjegyeket hordozó alkotásain az érzelmi kiforrottság és a pontos kimunkáltság egyaránt jelen vannak. Gyakorta fordul a geometriai absztrakcióhoz, képein a tárgyi világot a geometriai rendezőelvekkel való megfelelésben helyezi el. Egzakt gondolkodásbeli tisztaságot fejez ki a némelyik képén szereplő valószínűség-számítási képlet. Az időiség mögött megbúvó időtlenség kivetítését vélhetjük a torony homlokzatán látható mutató nélküli óra számlapjának üzenetében. Modern, absztrakt imaginatív képei, a magát anynyi nyelven kifejező szerző valódi „dialogikus objektumai”.

*

Annak a reményünknek adunk kifejezést, hogy e művek láttán sikerül felkelteni olvasóink érdeklődését *Kaposy K. Ödön* művészetére, és írásai, festményei széles körben hívnak párbeszédre, kapcsolatra a közvetlen kommunikáció folyamatában.

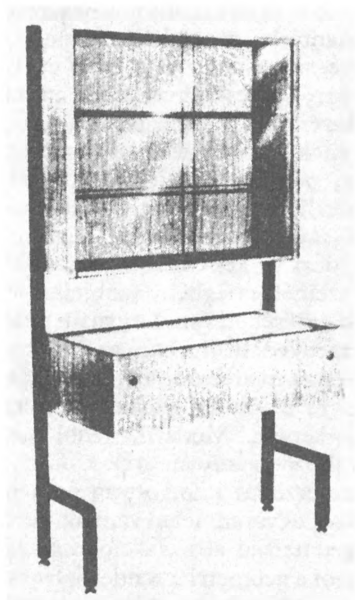
László Ruth

A TANÉRT AJÁNLATA

Bemutatjuk a

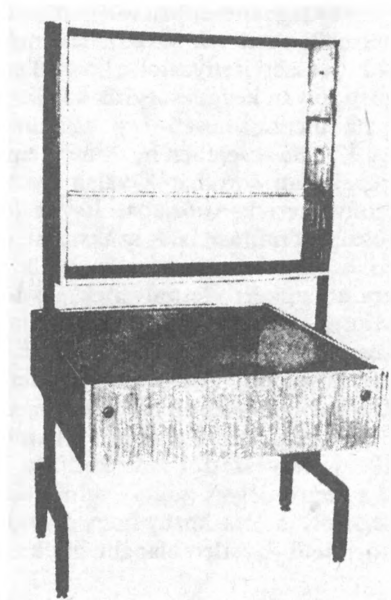
MERABONA KÖNYVTÁRI BÚTORCSALÁD

további két tagját

Egyoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 3930,- Ft.

Kétoldalas vitrin

Fogyasztói ára: 5120,- Ft.

Mindkét vitrin felső része tolóüveggel zárt üvegpolcos szekrény, amely alatt üvegtetős tároló található

VÁRJUK KEDVES VÁSÁRLÓINKAT!

Országos Tanszergyártó
és Értékesítő Vállalat
Bútorkereskedelmi főosztálya

Budapest, VIII., Szentkirályi u. 8.
Levél cím: Budapest 1428 Pf. 2.
Telefon: 339-938

Szakmai folyóiratok – Hálózati híradók

A Vas Megyei Könyvtárak Értesítőjének idei első száma, amiként az a hasonló híradók esetében – igen helyesen – szokásos, első helyen a lefutott év eredményeiről, gondjairól ad számot. Szabóné Marosi Katalin a tanácsi közművelődési hálózat, Tilcsikné Pásztor Ágnes a szakszervezeti, Zelles Ilona pedig az iskolai könyvtárak 1989-es adatait, sajnos tényleg csak adatait ismerteti. Szó sincs róla, jó beletekinteni ebbe az objektív, szenvtelen tükörbe is, értesülni arról – csak példákat említek –, hogy a megyei könyvtár kiépítette a kölcsönzés gépesítéséhez szükséges hardver-rendszer első fokozatát, hogy ennek következtében egy 80 MB-os winchesterrel ellátott IBM PC AT típusú személyi számítógép öt terminált vezérel; hogy a Celldömölki Városi Könyvtár szolgáltatásaiban számottevő fejlődést ígér az új zenei részleg technikai alapjainak kiépítése; hogy a Vas megyei szakszervezeti könyvtárhálózat 1989-ben 41 825 dolgozó ellátására 118 szolgáltatóhelyet működtetett; hogy... a példák hosszan lennének sorolhatók. Ám nemcsak érdekesebb, „irodalmibb”, szívesebb lenne, de tán hasznosabb, közérdekűbb is, ha az összes adattal ismerős szerzők nem csak ezeket a faktografikus információkat közölnék olvasóikkal, hanem értelmeznék is azokat, mérleget készítenének, értékelnének, összehasonlításra vállalkoznának. Nem biztos, hogy mindent az utókorra szükség bízni: még be sem fejeződött az ún. peloponnészoszi háború, amikor Thuküdidész már megírta nemcsak eseménytörténetét, de világtörténeti összefüggésbe is helyezte az eseményeket – máig szóló érvénnyel. Miért ne lehetne az éves adatok alapján trendeket megállapítani, összefüggéseket felvázolni, tényeket interpretálni. Így marad az, ami eddig volt: ki értelmez adatok nélkül, ki adatokat sorjáztat.

Ugyanezt szeretném mondani Bosits Ildikó cikke kapcsán is (*Délszláv települések könyvtárjai*), neki azonban mentségére szolgál, hogy a

nemzetiségi könyvtárügy területén egyelőre a pontos adatszolgáltatás is ritka mint a fehér holló. Annak is örülnünk kell, amit adatszerűen nyújtanak e terület felelős gazdái. Mégis sajnálom, hogy aki ennyire otthonosan mozog a terepen, ennyire visszafogja magát a nagyobb összefüggések megrajzolásától. Azt, hogy hiányérzetem nem teljesen megalapozatlan, igényállításom nem túlméretezett, szépen illusztrálja Szabóné Marosi Katalin (természetesen ugyanaz, aki a tanácsi könyvtári „jelentést” írta) remek, tanitanivalóan példászerű elemzése A „B” típusú könyvtárak gyermekrészeinek munkájáról. Minden benne van, amit a „nagy” összefoglalásból hiányoltam. Ebből a számból szívem szerint ezt a cikket ajánlanám mindenkinek, elsősorban persze a leginkább érintetteknek, a (korántsem csupán Vas megyei) B típusú gyermekkönyvtárak munkatársainak.

A Veszprémi Módszertani Füzetek. Könyvtári Híradó idei első száma is megjelent már (hány hálózati híradó tart még a tavalyi évnél, ki sem merem számolni). Ki tudja miért, a szerkesztő Turainé Matzkó Emma szükségesnek véli továbbra is a figyelmeztetést a lap verzóján: „Belső használatra!”. Nem bánám, ha ez a két szó (a felkiáltójellel) eltűnne már. Magam épp azt szeretném, ha akár ennek a számnak is nem egy írását „külsők” is olvasnák. Így mindjárt a (matzkó) aláírású (vajh kit takarhat ez a jel? el nem bírom találni) cikket: *Pillanatfelvétel a megye gyermekkönyvtáiról 1990*. Remek, oldott, gondolat- és ötletgazdag írás ez, minden gyermekkönyvtáros élvezettel olvasná (dehát: „Belső használatra!”). Balogh Ferencné cikke is mázsás súlyú gondolatokat tartalmaz (*Esélyegyenlőség? – Hátrányos helyzet! Falun élő gyerekek könyvtári ellátása*), sajnos öt cikkírás közben mintha elfogta volna a lustaság. Hiirtelen abbahagyta,

rövidre zárta gondolatmenetét, így azután sajnálatosan rövidre sikeredett ez az izgalmasan indult írás. Nagyon izgalmas lehetne a lap *Megkérdeztük a könyvtárosokat, mit várnak a jövőtől?* című rovata is (ezúttal *Kocsis Józsefné*, Balatonkenese; *Ferencz Lászlóné*, Pápa; *Kovácsné Szabó Ildikó*, Veszprém – válaszolnak), ám túl kevés a helyük. Egy-két mondatban érdemit mondani nehéz, pedig hogy a megszólítottaknak lenne érdemi mondandójuk, azt így is ki lehet hüvelyezni válaszaik (válaszvázlataik) szövegéből. Amilyen telitalálat az, hogy a *Veszprémi Módszertani Füzetek* tematikus számokat állít össze, annyira fájdalmas, hogy (matzkó), azaz a szerkesztő oly fősvényen méri a terjedelmet. Ha már adottak a keretek, akkor is inkább legyen valamivel kevesebb, de hosszabb írás a számban. Ha muszáj, lehetne például egy számban csak válaszcsokor a Megkérdeztük... rovatban. A jó azonban nyilván az lenne, ha több papírt és nyomdafestéket kapna a lap.

A **Kisalföldi Könyvtáros** késését (még csak 1989-es számai kerültek el hozzánk), e késésen érzett fájdalmamat némileg mérsékli a tény, hogy jóval előbbre tart (jelenleg az 1990-es második, április számnál) a győri Kisfaludy Károly Megyei Könyvtár *Hálózati Hol-Mi-ja*, a *Győr–Sopron Megyei Könyvtárak Tájékoztatója*. Igaz, ez utóbbi inkább csak schnell-információkkal, a *Kisalföldi Könyvtáros* pedig lakató szellemi táplálékkal szolgál. Így a tavalyi első számban *Tuba László* nagyszerű töprengéseivel (*Könyvtár a változó társadalomban. Töprengés a közéleti könyvtárak jövőjéről*). Tán nem bántódik meg a szerző, ha úgy vélekszem, írása arról tanúskodik, hogy bizonyos műfajok csak idősebb, érettebb, igen-igen tapasztalt könyvtárosoknak javallottak. Ilyen a töprengés műfaja. Ebben *Tuba László* szinte utolérhetetlen. Nem öreges morgolódásokat ad közre, hanem leszűrt, kiérlelt, „túlfényű derengésű” gondolatokat. Minden szaváról érdemes lenne szemináriumot vagy ankétot rendezni. Sajnos a nilusi termékenység rá sem jellemző. Kiskanállal méri bölcsességét, pedig a csak ebben az írásban elmondottakat is megérdemelne nek szinte egy egész Kisalföld-számot. Nagyszerűnek, már-már lelkesítőnek tartom *Simon Gáborné* összeállítását (micsoda munka van e túllontúl szerény meghatározás mögött), a *Tervezet a megye általános iskolai könyvtárainak fejlesztéséhez* című tanulmányt. Bizonyos vagyok

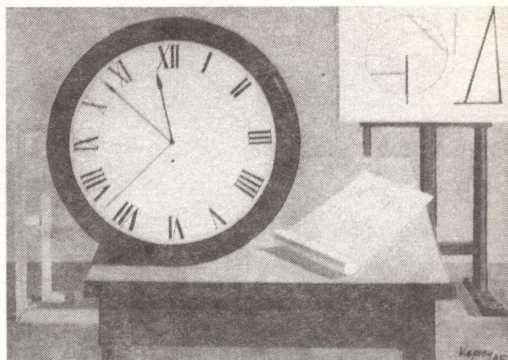
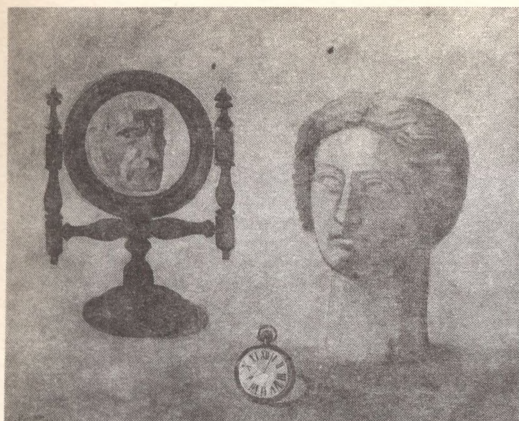
benne, hogy ismerete elengedhetetlenül fontos minden e témakörben érdekelt könyvtáros számára. Vitatható, megkérdőjelezhető megállapítás persze akad benne bőven, de épp ez az egyik legfőbb erénye. Reméljük, kérése teljesülésbe megy: sok észrevételt, javaslatot, kritikát fog kapni. Nem szólnék a szám éves jelentéseiről, mivel csak azt mondhatnám róluk, amit a Vas megyei híradó kapcsán megfogalmaztam.

Kiemelendő, feltétlenül ajánlandó a szám egyik parádés írása, *dr. Szabó Imréné Állománygyarapítási vizsgálódások a Kisfaludy Károly Megyei Könyvtárban* című tanulmánya. Igaz, nagyobbrészt táblázatot, lajstromot tartalmaz, ám éppen emiatt vehető mintául másutt, ezért vonzó azok (és csak azok) számára, akik elképzelhetetlennek tartanak állományvizsgálatot csak úgy általában, az „elvék”, irányelvek szintjén.

Hogy a nagyobb terjedelem nem feltétlenül vezet szószátyárkodásra, hanem épp ellenkezőleg, lehetővé teszi a gondolatok és elemzések teljes kifuttatását, arra kitűnő példa *Mészáros Antal* nagyszabású és terjedelmes írása a *Kisalföldi Könyvtáros* tavalyi második számában (*A győri általános iskolai könyvtárak fejlesztése*). A szerzőnek módja volt rá, hogy valóban sokoldalúan, irányelveket, koncepciókat is idézve, velük vitatkozva mutathassa be elképzeléseit. Nem mondom, hogy elképzeléseivel egyetértek (inkább az ellenkezője lenne igaz), ám mindenképpen tisztán áll előttem (és minden olvasó előtt), hogy mit és miért tart kíváncsnak. Ha vitatkoznék vele, nem kellene félreértésektől tartanom. Egyébként a nagyobb terjedelem arra is jó, hogy egy-egy gondolat teljes egészében láthatóvá váljék, ne kelljen találgatni, ötleteit a szerző milyen irányban kívánná kibontani, milyen megoldások felé óhajtja terelni a vizsgált tendenciát. Persze árulkodó is így a tanulmány, elárulja mi mellett voksol a szerző. Dehát éppen erre van szükség. Ekkor jöhet a kard-ki-kard!

Nemcsak a nyugatnémet cikket fordító *Horváth József*, én is „minden érdeklődő pályatársunk” figyelmébe ajánlom azt a cikket, amelyet a Győrbe ellátogatott *Renata Gundel* írt *Könyvtárosi benyomások Magyarországról* címmel, a *Buch und Bibliothek*be. Jó és fölötte hasznos olykor ilyen idegen tükrökben is meg nézni magunkat. Vajh más megyék (városok) is gondolnának arra, hogy a róluk alkotott kép azonnal közvetítsék az érintetteknek.

(V. K.)

KAPOSY K. ÖDÖN műveiből
(Cikkünket lásd a 437. oldalon)

